MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETAS
POLICIJOS VEIKLOS KATEDRA

RIMGAUDAS ŽUKAUSKAS
(TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLA)

NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO METODIKA: PRAKTIKA, PROBLEMOS IR TOBULINIMO KRYPTYS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė -
doc. dr. Janina Juškevičiūtė

KAUNAS 2017

TURINYS

ĮVADAS 4

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 7

1. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ, SUSIJUSIŲ SU NETEISĖTU NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMU, BAUDŽIAMOJI TEISINĖ IR KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA 8

1.1. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamoji teisinė charakteristika 8

1.2. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinė charakteristika 16

2. NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO METODIKA 23

2.1. Kriminalinės žvalgybos tyrimas ir ikiteisminio tyrimo pradėjimas 23

2.2. Pirminiai ikiteisminio tyrimo veiksmai 29

2.2.1. Įvykio vietos apžiūra 29

2.2.2. Įtariamojo sulaikymas, krata ir apklausa 34

2.3. Tolimesni procesiniai veiksmai 43

2.3.1. Objektų tyrimas 43

2.3.2. Neviešo pobūdžio tyrimo veiksmų atlikimo ypatumai 47

2.4. Didelės apimties ikiteisminių tyrimų, atskleidžiant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ypatumai 55

3. BENDRADARBIAVIMAS SU KITŲ VALSTYBIŲ TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOMIS ATSKLEIDŽIANT NUSIKALTIMUS, SUSIJUSIUS SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS 61

4. NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO PRAKTIKA 67

4.1. Apklausos anketų analizė 67

4.1.1. Ikiteisminio tyrimo tyrėjų apklausos anketų analizė 67

4.1.2. Prokurorų apklausos anketų analizė 71

4.1.3. Teisėjų apklausos anketų analizė 75

4.2. Baudžiamųjų bylų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė .80

5. NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO PROBLEMOS IR TOBULINIMO KRYPTYS 84

IŠVADOS 86

PASIŪLYMAI 87

LITERATŪRA 88

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 101

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 102

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 103

PRIEDAI 104

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 118

ĮVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Narkotikų neteisėto vartojimo ir platinimo pasekmės jaučiamos įvairiose srityse: žalojama sveikata, keliama grėsmė ekonomikai ir visuomenės saugumui. Nors valstybių vykdoma griežta baudžiamoji politika nukreipta kovai su neteisėtu narkotikų vartojimu ir prekyba, tačiau gana sudėtinga pažaboti augantį nusikalstamumą šioje srityje. Didelis pelnas, gaunamas iš narkotikų verslo, lemia jų plitimą ir, žinoma, su tuo susijusį nusikalstamumą.

Lietuvai, tapus Europos Sąjungos nare, atsivėrė sienos laisvam žmonių ir prekių judėjimui. Tačiau ši laisvė atvėrė naujas erdves ir nusikalstamoms veikoms, susijusioms su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Dėl patogios geografinės padėties Lietuva tapo ir narkotikų tranzito šalimi. Čia neteisėta narkotinių medžiagų rinka pateko į vietinio bei tarptautinio organizuoto nusikalstamumo rankas. Šio pobūdžio nusikaltimai tampa vis pavojingesni, nes disponavimas dideliu kapitalu leidžia organizuotoms grupėms ar nusikalstamiems susivienijimams daryti neigiamą įtaką įvairioms gyvenimo sritims.

Nusikaltėlių naudojamos naujos ryšių technologijos, nuolat keičiami narkotikų prekybos maršrutai, atsirandančios naujos narkotinės ir psichotropinės medžiagos bei kitos priežastys apsunkina tokio pobūdžio nusikaltimų ištyrimą. Dėl šių priežasčių nuolat turi būti atnaujinama nusikaltimų, susijusių su narkotikais, tyrimo metodika, dalinamasi geroja patirtimi. Todėl, siekiant tobulinti tokio pobūdžio nusikaltimų tyrimą, tikslinga susipažinti su atnaujinta moksline literatūra, metodais, taikomais praktikoje. Svarbu išsiaiškinti, kaip pritaikyti teisines, kriminalinės žvalgybos, specialiąsias žinias ir naujausią praktiką nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikais, tyrimo procese.

*Temos ištirtumas***.** Mokslo žinios šia tema nuolat atsinaujina dėl tokio pobūdžio nusikalstamų veikų dinamiškumo. Todėl atsirado naujos teisinės bei praktinės analizės poreikis. Rašant šį darbą remtasi tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų darbais, analizuota teismų praktika, norminė medžiaga. Pagrindiniai teorinės medžiagos šaltiniai, kuriuose nagrinėjama nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodika – R. Burdos, S. Kuklianskio, V. E. Kurapkos, S. Matulienės, E. Latauskienės, J. Juškevičiūtės, H. Palskio, R. Jurkos ir kitų mokslininkų darbai. Baudžiamąją atsakomybę už veikas, susijusias su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, nagrinėjo E. Gruodytė, užsienio šalių mokslininkai A. A. Vyazemskaya, S. A. Mufassirovich ir kiti. Narkotikų kontrolės politiką ir teisinių režimų ypatumus Europoje ir Lietuvoje analizavęs M. Lankauskas. Svarbias įžvalgas apie nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumus teismų praktikoje pateikė A. Gutauskas. Baudžiamojo proceso formų

diferenciaciją nagrinėjusi R. Ažubalytė, specialiąsias žinias baudžiamajame procese – J. Zajančkauskienė, bendradarbiavimo svarbą baudžiamajame procese – R. Jurka, Ž. Navickienė.

Tyrimo objektas. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodikos elementai: baudžiamoji teisinė ir kriminalistinė šių veikų charakteristika, kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo, pirminių ir tolimesnių veiksmų atlikimo ypatumai.

Tiriama problema. Neteisėtas narkotinių, psichotropinių medžiagų ir jų pirmtakų (prekursorių) disponavimas ir narkomanija – viena iš opiausių pasaulio problemų, kelianti grėsmę žmonių sveikatai ir gerovei, visuomenės saugumui. Todėl kyla klausimas, ar kovos su narkotikais veiksmai efektyvūs ir padeda sumažinti egzistuojančią problemą?

Tyrimo tikslas – išnagrinėjus Lietuvos ir užsienio šalių mokslinę literatūrą, Lietuvos Respublikos teismų praktiką ir bendradarbiavimo su kitų valstybių teisėsauga patirtį, išanalizuoti ikiteisminio tyrimo, susijusio su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, metodikos ypatumus, problemas bei pasiūlyti tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

- Išnagrinėjus mokslinę literatūrą ir išanalizavus teisminę praktiką, aptarti nusikaltimų, susijusių su neteisėtu narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aspektus.
- Išnagrinėti kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminių tyrimų, susijusių su narkotikais, pirminių ir tolimesnių tyrimo veiksmų aspektus bei aptarti praktines problemas.
- Atskleisti bendradarbiavimo ypatumus su kitų šalių teisėsaugos institucijomis tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotikais.
- Išanalizuoti anketinių apklausų rezultatus ir baudžiamųjų bylų, neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis teisminėje praktikoje probleminius aspektus ir pateikti jų vertinimus.

Tyrimo metodika. Darbe buvo analizuojama kriminalistikos, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso literatūra, remiamasi Lietuvos Respublikos įstatymais ir poįstatyminiais aktais. Renkant ir apdorojant ją pritaikyti literatūrinės ir lyginamosios analizės, vertinimo, aprašomieji metodai. Atliekant baudžiamųjų bylų ir anketinės apklausos analizę, pateikti šios analizės apibendrinimai.

Darbo praktinė reikšmė. Šiame darbe pateikiamas požiūris į nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, remiantis atnaujintomis mokslinėmis žiniomis bei praktika. Atlikti nauji empiriniai tyrimai: Lietuvos, tarptautinių teisės aktų, baudžiamųjų bylų, anketų analizė, pateikiami pagrįsti pasiūlymai, siekiant efektyvaus ir

veiksmingo šių nusikalstamų veikų tyrimo. Šis darbas gali būti naudingas tyrėjams, pradėjusiems tirti tokio pobūdžio nusikaltimus.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, penkios dėstomosios dalys, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacijos, santraukos, priedai ir patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą. Pirmojoje dėstymo dalyje analizuojama nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamoji teisinė charakteristika, nagrinėjami šių nusikalstamų veikų pėdsakų susidarymo ir darymo būdų ypatumai bei asmenų, užsiimančių šia nusikalstama veikla, pagrindiniai kriminalistiniai bruožai. Antroje dalyje supažindinama su kriminalinės žvalgybos tyrimo ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo metodika bei pristatomi ir analizuojami pirminiai, tolimesni ir neviešo pobūdžio ikiteisminio tyrimo veiksmai, didelės apimties ikiteisminių tyrimų, atskleidžiant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ypatumai. Trečioje dalyje aptariamas bendradarbiavimas su kitų šalių teisėsaugos institucijomis tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Ketvirtoje dalyje atliekama baudžiamųjų bylų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, apklausos anketų ikiteisminio tyrimo tyrėjams, prokurorams ir teisėjams analizė. Penktoje dalyje aptariamos problemos, iškilusios tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis medžiagomis, bei nurodomos tobulinimo kryptys.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

EMCDDA – Europos monitoringo centras narkotikų ir narkomanijos klausimais (angl. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*).

ENNSC – Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras.

EPDT – projektas (angl. *„European Pact on Drug Trafficking“)*

ECRIS – Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema (angl. *European Criminal Records Information System*)

ES – Europos Sąjunga

JT – Jungtinių Tautų Organizacija (angl. *United Nations*).

IDEC – tarptautinė narkotikų kontrolės konferencija (angl. International Drug Enforcement Conference)

INCB – Tarptautinė narkotikų kontrolės valdyba (angl. *International Narcotics Control Board*)

Kiekių nustatymo rekomendacijos – Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijos

KŽĮ – Kriminalinės žvalgybos įstatymas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

LKPB – Lietuvos Kriminalinės policijos biuras

ONUĮ – Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas

Medžiagų sąrašai – narkotikų sąrašai pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymą „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“

Narkotikai – narkotinės ir psichotropinės medžiagos (angl. *drugs*)

NTAKD – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

TAR – Teisės aktų registras

1. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ, SUSIJUSIŲ SU NETEISĖTU NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMU, BAUDŽIAMOJI TEISINĖ IR KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA

1.1. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamoji teisinė charakteristika

Pagrindinė baudžiamosios politikos užduotis – efektyvi kova su nusikalstamumu bei nusikalstamumo priežasčių nustatymas. Ne išimtis ir nusikaltimai, susiję su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1 straipsnyje nurodyta, kad žmogaus ir piliečio teises ir laisves, visuomenės ir valstybės interesus reikia ginti nuo nusikalstamų veikų baudžiamosios teisės priemonėmis[1]. Tokiu būdu taikant baudžiamojo kodekso normas turi būti gerbiamos tiek nukentėjusiųjų, tiek kaltininkų teisės. Žinoma, realiame gyvenime pirmiausia pastebime tik objektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Todėl suvokiame, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, privalo būti nubaustas. Tačiau baudžiamosios teisės teisingumo ir humanizmo principai reikalauja, kad už nusikalstamą veiką paskirta bausmė būtų ne tik teisinga, bet tuo pačiu ir atsižvelgta į kaltininko asmenybę. Todėl siekiant tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką pagal atitinkamą BK straipsnį ir nepažeisti žmogaus teisių ir laisvių (laikytis Europos žmogaus teisių konvencijos)[2], būtina susipažinti su baudžiamąja teisine nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, charakteristika.

Pirmiausia, norint įrodyti, kad padaryta veika yra nusikalstama, būtina žinoti, kas sudaro nusikalstamos veikos sudėtį. Nusikalstamos veikos sudėtis – baudžiamajame įstatyme numatytų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, kurie apibūdina pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, visuma. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad nesant bent vieno iš šių požymių, nėra ir nusikalstamos veikos sudėties. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamoji teisinė charakteristika – tai visuma informacijos apie šios nusikalstamos veikos sudėties elementus, subjektyviuosius ir objektyviuosius požymius, kvalifikavimą ir kitus baudžiamuosius teisinius ypatumus. V. Piesliako teigimu, žmogaus „poelgį galima įvardinti nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu

[1] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ INFOLEX, žiūrėta 2016 rugsėjo 3 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str1

[2] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ TAR, žiūrėta 2017 balandžio 13 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0DD705F93CDD

tik kai nustatyti visi nusikalstamos veikos sudėties požymiai“[3]. Baudžiamoji teisinė atsakomybė už šias veikas numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXVII skyriaus straipsniuose (259-268 str.)[4].

Baudžiamosios teisės literatūroje objektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai apibrėžiami kaip išorinė, akiai matoma šios veikos dalis. Nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, objektyviesiems požymiams būdingas specifinis nusikaltimo dalykas – narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Dalykas tiesiogiai minimas baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių dispozicijose. Pastebėtina, kad jis įvardijamas skirtingai. Pavyzdžiui, BK 259-261, 263-264 straipsniuose nurodytų nusikalstamų veikų dalykas yra narkotinės ar psichotropinės medžiagos, o 266 straipsnyje – pirmos kategorijos narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakai (prekursoriai) – tai cheminės medžiagos, cheminių medžiagų druskos, cheminių medžiagų mišiniai ir natūralūs produktai, kurie gali būti panaudoti neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai. Todėl, sprendžiant dėl veikos kvalifikavimo pagal šiuos baudžiamojo kodekso straipsnius, pirmiausia nustatomas toks dalyko pobūdis (rūšis). Svarbu paminėti, kad konkreti narkotinės ar psichotropinės medžiagos rūšis įtakos nusikalstamų veikų, numatytų BK 259-261, 263-264 straipsniuose, apkaltinimui paprastai neturi. Pagal šiuos BK straipsnius svarbu, kad neteisėtai buvo disponuota medžiaga, kuri pagal Medžiagų sąrašus[5] laikytina narkotine arba psichotropine. BK 262 str. dalykas – aparatai ir kiti įrenginiai narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms gaminti, taip pat narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybos technologijos ar instrukcijos; 265 str. – aguonos, kanapės ir kiti į narkotinių ar psichotropinių medžiagų sąrašus įrašyti augalai[6]. Tiesa, kartais praktikoje problemų kelia sprendžiant, ar nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyku pripažintinos pluoštinio tipo kanapės. Tik nustačius, kad kanapės priskirtinos pluoštinėms, jos paprastai nusikalstamos veikos dalyku nelaikomos, kai auginamos vien tik pramoniniams tikslams (pluoštui ir sėkloms) arba sodininkystei[7].

Panašiai nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyką apibrėžia ir rusų mokslininkai. A. A. Vyazemskaya disertacijoje teigia, kad

---

[3] Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida* (Vilnius: Justitia, 2009), 217.
[4] *Supra* note 1.
[5] „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B3B40DCD13A
[6] *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (213-330) straipsniai* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 292-346.
[7] „2013 m. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga,“ LAT, žiūrėta 2017 sausio 19d., http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos.html

nusikaltimo dalykas – tai narkotinės ar psichotropinės medžiagos bei jų pirmtakai, kurios turi įtakos nusikaltimo padarymui[8]. Kitų mokslininkų teigimu, būtent nusikaltimo dalykas tampa išskirtiniu požymiu, leidžiančiu išskirti šiuos nusikaltimus į atskirą grupę. Tokiais ir tampa narkotinės ir psichotropinės medžiagos bei jų pirmtakai[9]. Vadinasi, neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis dalykas, kaip būtinas nusikalstamos veikos sudėties požymis, turi įtakos nustatant nusikalstamos veikos sudėtį kaltininko padarytoje veikoje ir įrodinėtinas kiekvienoje byloje. Be to, siekiant pagrįsti, kad asmuo neteisėtai disponavo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis ar jų pirmtakais, būtina nustatyti, kokios tai medžiagos ir koks jų kiekis. Tai ypač svarbu padaryti, kai kvalifikuojama veika pagal atitinkamą BK 259 ar 260 str. dalį. Taigi, nusikalstamos veikos dalykas turi būti aprašomas ir pagrindžiamas taip, kad nekiltų abejonių, kokio pavojingumo veiką kaltininkas padarė.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų apibrėžimas, pateiktas BK 269 str. 1 dalyje ir Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme, nukreipia į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus. Narkotinės ir psichotropinės medžiagos baudžiamojo kodekso komentare suprantamos kaip „augalai, natūralios, gamtinės ar sintetinės medžiagos, įrašytos į Sveikatos apsaugos ministerijos kontroliuojamų narkotinių medžiagų sąrašus[10], taip pat vaistiniai preparatai, kurių sudėtyje yra narkotinių medžiagų, sukeliančių specifinį – stimuliuojamąjį, haliucinacinį, slopinamąjį, audrinamąjį – poveikį centrinei nervų sistemai ir galintys sukelti fizinę ir psichinę priklausomybę nuo jų – narkomaniją“[11]. Taigi, visos narkotinės medžiagos suskirstytos pagal šiuos kriterijus: „jų žalingą poveikį žmogaus sveikatai, kai jais piktnaudžiaujama, ir pagal tai, ar jos gali būti vartojamos sveikatos priežiūros tikslais“[12]. Pažymėtina, kad visi augalai, turintys savyje narkotinių ar psichotropinių medžiagų, draudžiami vartoti medicinos tikslams (jie įrašyti į pirmą sąrašą). Todėl atskiriant narkotines ir psichotropines medžiagas svarbus jų teisinis įvertinimas, nes „baudžiamoji atsakomybė visgi diferencijuojama priklausomai nuo disponuojamo narkotiko

[8] Анна Александровна Вяземская, „Незаконный оборот наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов” (диссертация, Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина, 2014), file:///C:/Users/namai/Desktop/Visi%20skyriai/I%20sk/1.1/Dissertatsiya_Vyazemskoy_A._A..pdf

[9] О. Г. Григорьев, Н. В. Кривощеков, *Особенности расследования преступлений, связанных с незаконным сбытом наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов: учебно-практическое пособие* (Тюмень: Тюменский юридический институт МВД России, 2010): 8, https://xn--h1aeok.xn--b1aew.xn--p1ai/upload/site151/document_file/ZwdGDfa0tu.pdf 2017-01-25

[10] *Supra* note 5.

[11] *Supra* note 6, p. 293.

[12] Edita Gruodytė, „Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyko probleminiai aspektai,“ *Jurisprudencija* 4, 122 (2010): 155, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1031/986

rūšies“[13]. Taigi, tikslinga išsiaiškinti, kas laikoma narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis.

Tiksliausias narkotinių ir psichotropinių medžiagų apibrėžimas, atitinkantis tarptautinių konvencijų nuostatas, yra pateiktas Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme. Šio įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad narkotinės ir psichotropinės medžiagos – „į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai“[14]. Teisinis faktas parodo, kad tik įrašytos į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kotroliuojamų medžiagų sąrašus medžiagos yra priskiriamos narkotinėms ir psichotropinėms. Neteisėtas disponavimas jomis pagal BK 259 str. 1 ir 2 dalis bei pagal BK 260 str. užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Sprendžiant, ar disponuota medžiaga yra nusikalstamos veikos dalykas, vadovaujamasi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“[15] ir vėlesniais jo pakeitimais bei papildymais. Taigi, nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalykui nustatyti yra svarbūs ne tik baudžiamojo kodekso, bet ir Įsakymo dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai bei jų pakeitimai.

Apibrėžus nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyką kaip vieną iš objektyviųjų požymių, kitas svarbus aspektas yra šių medžiagų kiekio nustatymas. Vertinant nusikalstamos veikos dalyką, sunkumų kyla, kai tyrimo metu nenustatoma, kokiomis būtent narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis kaltininkas neteisėtai disponavo ir koks jų kiekis. Todėl būtina atkreipti dėmesį į narkotinių ir psichotropinių medžiagų rūšies, jų kiekio motyvavimo svarbą ir vengti prielaidų pagrindžiant nusikalstamos veikos sudėties požymius. Faktiniais duomenimis grindžiama kovos su narkotikais sistema pažymėtina ir Europos Sąjungos kovos su narkotikais rekomendacinio pobūdžio strategijoje (2013-2020 m.)[16]. Atsižvelgiant į tai, kasacinės instancijos teismo praktikoje atkreipiamas dėmesys į narkotinių ir psichotropinių medžiagų rūšies, kiekio motyvavimo svarbą, taip pat draudimą prielaidomis grįsti nusikalstamos veikos sudėties požymius. Įgyvendinant BK 269

[13] Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių apibrėžimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje,“ *Teisės problemos* 80, 2 (2013): 103, http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-2-Lankauskas.pdf

[14] „Lietuvos Respublikos 1998 m. sausio 8 d. Nr. VIII-602 narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CF3E2829B861/rRctdRgAST

[15] „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. Nr. 5 įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B3B40DCD13A/XzBWsHmVdA.

[16] „ES kovos su narkotikais strategija (2013–2020 m.),“ *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* C 402 (2012): 2, file:///C:/Users/namai/Desktop/Visi%20skyriai/I%20sk/1.1/2020%20m.).pdf

straipsnio 2 dalies nuostatas, priimtas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“[17] bei vėlesnės redakcijos: 2007 m. gruodžio 14 d. šio įsakymo redakcija Nr. V-1033 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo metodinių rekomendacijų“[18] ir 2014 m. vasario 21 d. Nr. V-266 redakcija[19]. Toks skirstymas svarbus asmens, padariusio nusikalstamą veiką, susijusią su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, atsakomybės vertinimui (pagal BK 259-260, 263 ir 266 str. atitinkamas dalis). Pažymėtina, kad čia nustatyti dydžiai yra tik rekomendacinio pobūdžio. Tai leidžia teismui atskirose bylose, atsižvelgiant į narkotinių ir psichotropinių medžiagų poveikį žmogaus organizmui ir kitas svarbias bylos aplinkybes, kiekvienu atveju vertinti skirtingai. Tokia pozicija yra pateikiama teismų praktikos apžvalgoje dėl nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais: „tais atvejais, kai nežymiai viršytas rekomendacijose nurodytas tokių medžiagų kiekis, teismai, įvertinę visas bylos aplinkybes (narkotinių medžiagų svorį, apimtį, jų poveikio žmogui ypatybes ir kt.) ir nurodę savo sprendimo motyvus, gali peržengti lentelėse nustatytas ribas pripažindami mažesnį kiekį“[20].

Baudžiamojo kodekso 259 str. ir 260 str. nurodomas narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis apskritai, o ne atskiros rūšies tų medžiagų kiekis. Tokiu būdu neteisėtai disponuotų medžiagų kiekiai sumuojami ir nustatomas bendras visų medžiagų kiekis. Nustatant narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio požymį svarbi ir Kiekių nustatymo rekomendacijose pateikta pastaba, „paaiškinanti bendrą lentelėse nurodytą kiekių nustatymo metodiką, kad medžiagų kiekiai lentelėse pateikti, jei nenurodyta kitaip, perskaičiavus į grynąją medžiagą. Dėl to teismų praktikoje, nustatant BK 259-260 ir 263 straipsniuose nurodytą nusikalstamos veikos dalyko kiekį, vadovaujamasi ne rastų ir paimtų visų medžiagų, kuriose yra narkotinių ar psichotropinių medžiagų priemaišų, kiekiu, o šiose medžiagose esančiu grynu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu. Toks išaiškinimas atitinka šių nusikalstamų veikų

[17] „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.78F86C6BCA72

[18] „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-1033 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymo Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ pakeitimo,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6A8912DE8F06

[19] „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. V-266 Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymo Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ pakeitimo,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13cac4709e1e11e39cc2db29b1fd528f

[20] *Supra* note 7, p. 9.

dalyko formuluotę, t. y. dalyku pripažįstamos ne bet kokios medžiagos, kuriose yra narkotinių ar psichotropinių medžiagų priemaišų, o tos, kurios yra narkotinės ar psichotropinės medžiagos“[21].

Didelio kiekio nustatymas svarbus taikant BK 260 straipsnio 2 dalį. Jeigu esant platinimo tikslui arba asmeniui disponuojant skirtingomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, kiekvienos medžiagos kiekis nėra didelis, sudedamos visos santykinės dalys. Jei gautas skaičius viršija santykinio didelio kiekio ribas, tokiu atveju, remiantis teismine praktika ir mokslininkų teigimu, kiekis yra didelis: jei „sudėjus visas santykines dalis, gautas skaičius procentais ar vieneto dalimis viršija santykinio didelio kiekio ribas, manytina gali būti nustatytas didelis kiekis“[22]. Taigi, narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio nustatymas yra svarbus teisingai kvalifikuojant veiką ir skiriant bausmę.

Kitas svarbus nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, sudėties objektyvusis požymis – objektas. Tai baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. Užsienio literatūroje nusikaltimo objektu pripažįstami baudžiamosios teisės įstatymu saugomi visuomeniniai santykiai, kuriems nusikalstama veika padaroma žala ar reali grėsmė pakenkti[23]. Baudžiamojo kodekso 259 straipsnio objektas – įstatymo „saugoma vertybė – visuomenės saugumas, gyventojų sveikata“[24]. Remiantis baudžiamojo kodekso komentaru šiuo objektu BK 259-267 straipsniuose laikoma visuomenės sveikata[25]. Europos Sąjungos kovos su narkotikais rekomendacinio pobūdžio strategijoje (2013-2020 m.)[26] numatoma bendra ir faktiniais duomenimis pagrįsta sistema, kuri užtikrins aukštą žmonių sveikatos lygį, socialinį stabilumą ir saugumą nacionaliniu, Europos Sąjungos ir tarptautiniu lygiu. Iš to galima spręsti, kad šioje rekomendacinio pobūdžio strategijoje pagrindinis dėmesys sutelktas žmonių sveikatai ir socialinei gerovei užtikrinti. Tačiau nelegalūs narkotikai užima didelę dalį pasaulio ekonomikos. Todėl valstybių saugoma vertybė siejama ir su ekonomika bei verslo tvarka. Taigi, remiantis šiais pavyzdžiais, galima teigti, kad narkotikų daroma žala daugumai teisinių gėrių.

Lietuvoje narkotikų vartojimas dažniausiai susijęs su sveikatos (kai kuriais atvejais šiomis neteisėtomis veikomis gali būti padaryta žala ir kitoms vertybėms – asmens gyvybei,

[21] *Supra* note 7, p. 10.
[22] Ugnius Savickas, „Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (BK 259-260 str.) ir jo taikymo teismų praktikoje problemos“ (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 23, file:///C:/Users/namai/Downloads/8623307%20(4).pdf
[23] Сибагатуллин Айдар Муфассирович, „Уголовно-правовое и криминологическое противодействие незаконному обороту прекурсоров в Росии“ (дисертация, ФГАОУ ВПО, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, 2015), 14-15, http://kubsau.ru/upload/iblock/c73/c7329c45e8df26366c081b8dd3008347.pdf
[24] Tomas Girdenis, Aurelijus Gutauskas ir Pavelas Kujalis, *Baudžiamoji teisė: metodinė priemonė* (Vilnius, 2014): 154, https://wdn.ipublishcentral.com/association_lithuania_serials/viewinsidehtml/60226233626142
[25] *Supra* note 6, p. 293-347.
[26] *Supra* note 16, p. 1.

ekonomikos ir verslo tvarkai) problemomis, o neteisėta narkotikų apyvarta – su visuomenės saugumu.

Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, nuo kitų nusikalstamų veikų skiriasi ir alternatyviais veiksmais. Paminėtina, kad kiekvienoje nusikalstamoje veikoje yra numatyti požymiai su alternatyviais veiksmais – pavojinga veika, kaip viena iš pagrindinių objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių. Mokslinėje literatūroje išskiriamos šios alternatyvios veikos: neteisėtas gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas (be platinimo tikslų)[27]. Šios neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis pavojingų veikų alternatyvos įtvirtintos baudžiamojo kodekso 259 ir 260 straipsniuose. Pagal šiuos straipsnius baudžiamoji atsakomybė galima, kai pakanka bent vienos iš juose nurodytų veikų padarymo. Tiesa, svarbu, kad kvalifikuojant veiką pagal atitinkamą BK 259 ar 260 straipsnio dalį nusikalstamos veikos dalykas būtų aprašomas ir pagrindžiamas taip, kad nekiltų abejonių, kokio pavojingumo veiką kaltininkas padarė. Tais atvejais, kai padaroma keletas atitinkamame straipsnyje nurodytų veikų, kvalifikacija priklauso nuo tyčios turinio (subjektyvaus požymio). Konstatavus, kad buvo padarytos kelios veikos, teismų praktikoje laikomasi tos nuomonės, kad teismas privalo nustatyti kiekvienos jų padarymo faktą ir apkaltinamajame nuosprendyje tai pagrįsti baudžiamojo proceso įstatymo tvarka gautais ir teisiamajame posėdyje išnagrinėtais įrodymais. Tokiais atvejais nė vienai iš alternatyvių veikų įrodinėjimui bei pagrindimui nekeliami skirtingi (didesni ar mažesni) reikalavimai[28]. Taigi, alternatyvios veikos, pagrįstos ne įrodymais, o tik prielaidomis, šalintinos iš kaltinimo. Dėl to būtina pagrįsti kiekvieną veiką.

Siekiant tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, svarbu tiksliai nustatyti ne tik objektyviuosius, bet ir subjektyviuosius požymius. Skirtingai nei objektyvieji, subjektyvieji požymiai, anot V. Piesliako, apibūdina „nematomą, t. y. vidinę, psichinę nusikalstamos veikos pusę“[29].

Vienas iš pagrindinių subjektyviųjų požymių – kaltė. Šį požymį būtina įrodinėti kiekvienoje baudžiamojoje byloje. Asmuo atsako tik tiesiogine tyčia, t. y. jis suvokia pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, pasekmes ir nori taip veikti. Kaltininkas darydamas nusikalstamas veikas suvokia, kad jo gaminamos, įgyjamos, laikomos, gabenamos, siunčiamos, parduodamos ar kitaip platinamos medžiagos yra narkotinės ar psichotropinės medžiagos ar jų pirmos kategorijos pirmtakai, ir nori atlikti minėtas veikas. Kaltininkas taip pat suvokia, kad jo

[27] Tomas Girdenis, Aurelijus Gutauskas ir Pavelas Kujalis, *supra* note 24, p. 154.
[28] *Supra* note 7, p. 15-17.
[29] Vytautas Piesliakas, *supra* note 3, p.193.

gaminami, laikomi, gabenami ar realizuojami aparatai ar kiti įrenginiai, jo rengiamos ar platinamos gamybos technologijos ar instrukcijos skirti narkotikams gaminti, ir nori šias veikas daryti. Įrodymais, patvirtinančiais suvokimą, gali būti narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės, duomenys apie tai, kad kaltininkas žinojo, kokios tai narkotinės medžiagos, jam buvo žinoma turimų narkotinių medžiagų kaina narkotinių medžiagų prekyboje, paruoštų dozių skaičius, jų pakuotė (dydis, svoris) ir pan. Taigi, galima teigti, kad vien objektyviųjų požymių nustatymas dar nėra pagrindas patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 259-261, 264, 266 straipsnius, jeigu nenustatoma jo kaltė.

Pažymėtina, kad kaltės turinį sudaro asmens psichinis santykis su teisinę reikšmę turinčiais objektyviaisiais nusikalstamos veikos požymiais. Šios kategorijos baudžiamosiose bylose apie asmens kaltę paprastai sprendžiama ne vien tik pagal kaltininko parodymus, bet ir pagal bylos faktines aplinkybes. Šios informacijos šaltiniai gali būti tiek kaltininko parodymai, tiek kiti baudžiamojo proceso įstatyme nustatyta tvarka gauti įrodymai (kitų byloje dalyvaujančių asmenų parodymai, elektroninių ryšių tinklais perduodama informacija, daiktai ir dokumentai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, ekspertizės aktas, specialisto išvada ir pan.). Teismų sprendimuose pateikiamos įvairios aplinkybės, kurios pagrindžia faktinių aplinkybių, apibūdinančių šių nusikalstamų veikų objektyviuosius požymius, suvokimą, ir leidžia teismui daryti išvadą dėl kaltės buvimo ar nebuvimo asmens veiksmuose.

Kitas subjektyvus požymis – tikslas – daliai minėtų neteisėtų veikų yra privalomas požymis, kurį būtina įrodyti. Kaip ir kaltė, tikslas negali būti įrodinėjamas vien tik kaltininko parodymais, o turi būti vertinamas atsižvelgiant į objektyviąsias bylos aplinkybes. Tokios pozicijos laikosi teismai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose 2K-163/2013, 2K-352/2013, 2K-357/2013, 2K-24/2014, 2K-7-173/2014, 2K-281/2014, 2K-49/2014)[30]. Tais atvejais, kai nusikaltimo subjektą norima nubausti pagal 260 str. už narkotinių ar psichotropinių medžiagų neteisėtą gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą, privalu įrodyti ir tinkamai motyvuoti, kad šias neteisėtas veikas asmuo darė norėdamas narkotikus parduoti ar

[30] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163/2013," INFOLEX, žiūrėta nuo 2017 kovo 18 d. iki 2017 balandžio 1 d., http://www.infolex.lt/tp/578859?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-352/2013," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/728723?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-357/2013," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/728528?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24/2014," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/801659?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-173/2014. Teismų praktika. 2014, 42, p. 230-242," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/833221?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K–281/2014," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/828627?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49/2014," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/802982?nr=1

kitaip platinti. Tačiau pažymėtina, kad jei kaltininkas disponuoja labai dideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų, jo veiksmai kvalifikuojami pagal BK 260 straipsnio 3 dalį. Tokiais atvejais nepaisoma, ar jis turėjo tikslą šias medžiagas parduoti ar kitaip platinti.

Apibendrinus galima teigti, kad nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, sudėties elementų, jų požymių žinojimas leidžia efektyviau spręsti įrodinėjimo uždavinius, tinkamai kvalifikuoti ir vertinti šias nusikalstamas veikas. Teismų praktikos bei mokslinės literatūros analizė apie šios nusikalstamos veikos požymius leido suvokti, kad sprendžiant klausimą dėl kaltininko kaltės, jo turėto tikslo disponuojant narkotinėmis (psichotropinėmis) medžiagomis, svarbią reikšmę turi šių medžiagų kiekis, jų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės, paruoštų vartoti dozių skaičius, taip pat tai, ar kaltininkas anksčiau jas yra platinęs, ar buvo susitarimas su vartotoju, ir kiti objektyvūs bylos duomenys.

1.2. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinė charakteristika

Pastaruoju metu pastebima nusikalstamumo, susijusio su neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta, didėjimo tendencija[31]. Tai susiję su informacijos ir komunikacijos technologijų pažanga. Vis labiau įsitvirtinančios organizuotos grupės ir nusikalstami susivienijimai, vykdydami tokios rūšies nusikaltimus, pritaiko atitinkamas žinias, naudoja kvalifikuotesnius nusikaltimų padarymo būdus. Visa tai sunkina tyrimo procesą. Todėl būtinas profesionalus teisėsaugos pareigūnų paruošimas. Šiame paruošime svarbų vaidmenį užima kriminalistikos mokslas, skirtas nuolatinei sistemingai nusikaltimų kontrolei. Pastebėtina, kad nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis, kaip ir kitų rūšių nusikaltimų, tyrimo sėkmė priklauso ne tik nuo sugebėjimo suprasti baudžiamąjį procesą, bet ir nuo tyrėjo žinių apie sisteminę kriminalistinę informaciją, išsamiai apibūdinančią nusikalstamos veikos elementus ir įvardijančią kriminalistiškai svarbius jų požymius: „Ištirti nusikalstamą veiką vien tik vadovaujantis baudžiamojo proceso normomis, nepanaudojant kriminalistikos taktikos žinių ir apskritai kriminalistikos mokslo laimėjimų, būtų neįmanoma“[32].

Pirmiausia būtina išsiaiškinti kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos apibrėžimą. Pirmieji kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos apibrėžimą pateikė

[31] „Neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prekursorių) apyvarta ir priežiūra,“ Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento 2016 metinis pranešimas, p. 104-114, https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/30826%20NTAKD%20metinis%20prane%C5%A1imas.pdf

[32] Žaneta Navickienė, „Šiuolaikinės kriminalistikos taktikos samprata ir kryptys,“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 7 (2012): 142, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367185957657/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

Rusijos kriminalistai – šios koncepcijos pradininkai[33]. Dauguma jų kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką apibūdino kaip informacijos visumą apie tipinius kriminalistiškai reikšmingus tam tikros rūšies nusikaltimų požymius (bruožus, ypatumus), kurių analizė leidžia daryti išvadas apie optimalius nusikalstamų veikų tyrimo ir ištyrimo kelius. A. G. Kharatishvili pažymi, kad kriminalistinė charakteristika – tai svarbus šaltinis versijų iškėlimui, operatyvinių-paieškos (kriminalinės žvalgybos) ir tardymo (tyrimo) veiksmų planavimui, visam nusikaltimų atskleidimo bei tyrimo plano sudarymui bei sprendžiant kitus svarbius baudžiamųjų bylų klausimus[34]. Kitų nuomone, kriminalistinė charakteristika – tai mokslinė abstrakcija, pagrįsta tardymine (tyrimo), ekspertine, operatyvinės paieškos, teisminės praktikos analize ir naudojama tyrimo metodikoje, t. y. praktikoje, pasitelkiant atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo metodiką, kuri ir tampa atspirties tašku[35]. Iš šių apibrėžimų aišku, kad moksliškai ir praktiškai pagrįstos kriminalistikos žinios veiksmingos kovoje su nusikalstamumu. Lietuvių kriminalistai akcentuoja visumą (sistemą) kriminalistiškai svarbių požymių. P. Kuconio teigimu, kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką reikėtų suprasti kaip duomenų (informacijos) apie nusikalstamos veikos elementus ir jų kriminalistiškai svarbius požymius sistemą[36]. Kaip matyti, nors ir nėra vienareikšmio kriminalistinės charakteristikos suvokimo mokslinėje literatūroje, tačiau pripažįstama, kad teorinės žinios gali būti nusikaltimų tyrimo ašimi.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos pamatu, daugelio mokslininkų teigimu, turi tapti nusikaltimo sudėtis kaip baudžiamosios atsakomybės pagrindas: „Konkrečiu atveju visuomet sprendžiamas klausimas, ar įvykyje yra nusikaltimo sudėtis. Jeigu nusikaltimo sudėties požymiai įžvelgiami, tai visas įrodinėjimo procesas yra nukreiptas įrodyti nusikaltimo sudėtį arba ją paneigti. [...] kriminalistinė nusikaltimų charakteristika [...], visų pirma, turi būti panaudota nusikaltimo sudėčiai nustatyti (įrodyti arba paneigti jos buvimą)“[37].

Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinė charakteristika, E. Latauskienės teigimu, – „tai apibendrintų ir koreliaciniais ryšiais susijusių kriminalistiškai reikšmingų duomenų apie įvairius šios rūšies nusikaltimų tipinius požymius ir aplinkybes visuma“[38]. Šią visumą įmanoma išsiaiškinti tik nagrinėjant kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūrinius elementus, kurie ir padeda atskleisti

[33] Samuelis Kuklianskis ir Snieguolė Matulienė, „Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata,“ *Jurisprudencija* 29, 21 (2002): 50, https://www.mruni.eu/upload/iblock/438/005_kuklianskis_matuliene.pdf
[34] Антон Георгиевич Хараташвили, *Выявление и расследование контрабанды наркотиков на первоначалном етапе* (Москва: Юрлитинформ, 2009), 5.
[35] Александр Фомич Волынский и Владимир Петрович Лавров, *Криминалистика: учебник для студентов вузов* (Москва: Закон и права, 2009), 29.
[36] Pranas Kuconis, *Nusikaltimų finansams, tiriamų sumarinio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės. Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. Mokslo darbų rinkinys* (Vilnius, 1996), 24.
[37] Samuelis Kuklianskis ir Snieguolė Matulienė, *op cit.*, p. 50.
[38] Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Kriminalistika: taktika ir metodika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 538, http://ebooks.mruni.eu/reader/kriminalistika-taktika-ir-metodika/544

nusikaltimo padarymo mechanizmą. V. Justickis nusikaltimo mechanizmu vadina objektyviųjų (situacinių) ir subjektyviųjų (asmeninių) veiksnių, tiesiogiai paskatinusių padaryti nusikaltimą, visumą ir jų sąveiką. Anot jo, „aplinkybės, įvykiai, individo jausmai, mintys, pojūčiai, prisiminimai ir t. t., kurie paskatino padaryti nusikaltimą, tiesiogiai arba netiesiogiai dalyvauja konkretaus nusikaltimo etiologijoje, padidina arba sumažina tikimybę, kad jis bus padarytas, ir kartu sudaro nusikaltimo mechanizmą“[39].

Kriminalistikos literatūroje nėra vieningai sutariama, kokie elementai sudaro kriminalistinę nusikalstamos veikos charakteristiką. Tačiau pastebėtina, kad dalis kriminalistikos mokslininkų ją sieja su nusikalstamos veikos sudėties elementais. Štai S. Kuklianskio ir S. Matulienės kriminalistinės charakteristikos struktūros schema nurodo transformavimą iš nusikaltimo sudėties į kriminalistinį aspektą. Anot jų, nusikaltimo subjektą reikėtų transformuoti į asmenį, padariusį pavojingą veiką; subjektyviąją nusikaltimo pusę – į nusikaltimo situaciją; nusikaltimo objektą – į pasikėsinimo dalyką, nukentėjusįjį nuo nusikaltimo; objektyviąją nusikaltimo pusę – į nusikaltimo būdą[40].

Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinės charakteristikos elementai, anot E. Latauskienės, yra šie:

1) „kriminalistinė narkotinių arba psichotropinių medžiagų ir jų pirmtakų (prekursorių) charakteristika;
2) šių nusikalstamų veikų situacijos;
3) nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, pėdsakų susidarymo ir darymo būdų ypatumai;
4) asmenų, užsiimančių šia nusikalstama veika, pagrindinai kriminalistiniai bruožai“[41].

Tarp visų išvardintų elementų yra koreliaciniai, t. y. tarpusavyje susieti, vienas kitą lemiantys, ryšiai. Būtent kiekvieno jų analizė tikslinga siekiant suvokti nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, mechanizmo ypatumus (tiek objektyviuosius, tiek subjektyviuosius požymius).

Pirmiausia, nusikalstamos veikos tyrėjui būtina žinoti, kas yra narkotinės arba psichotropinės medžiagos ir jų pirmtakai (prekursoriai), kokie požymiai jiems būdingi, kad galėtų kelti versijas dėl įvairių įrodinėtinų aplinkybių. E. Latauskienės nuomone, narkotinės arba psichotropinės medžiagos išsiskiria bendraisiais ir individualiaisiais požymiais[42]. Prie bendrųjų

[39] Viktoras Justickis, *Kriminologija: vadovėlis, I dalis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001), 189, http://docslide.us/documents/v-justickis-kriminologija.html
[40] Samuelis Kuklianskis ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 33, p. 50.
[41] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 538.
[42] Eglė Latauskienė, „Conception of the methodics of pre-tial investigation of crimes related to narcotic and psychotropic substances: the theoretic model and criminalistic opportunities,“ (dissertation, Vilnius, 2004): 14, https://mms.mruni.eu/DownloadFile.aspx?FileID=206

bruožų mokslininkė priskiria šių medžiagų tipinę formą, spalvą, cheminę sudėtį, kvapą, o prie individualiųjų – kilmę, cheminę sudėtį (su priemaišomis), pakavimo priemones, būdus ir pėdsakus.

Akivaizdu, kad visų rūšių narkotinės arba psichotropinės medžiagos susietos su kriminalistiniu pasauliu. Jų radimas ir ištyrimas, kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai – pagrindinė ikiteisminio tyrimo įrodomoji informacija. Pažymėtina, kad narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis yra vienas iš svarbiausių nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių. Jis nulemia asmens veiksmų kvalifikavimą pagal atitinkamą baudžiamojo kodekso straipsnį. Narkotinių arba psichotropinių medžiagų kiekybiniai rodikliai (nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio) yra teisiškai reglamentuoti, parengta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro rekomendacinė lentelė[43] ir pagal tai diferencijuota baudžiamoji atsakomybė. Pati minėto teisės akto formuluotė numato tai, kad lentelėje nurodytų kiekių neprivaloma laikytis ir kad kiekvienu konkrečiu atveju teismas, „gavęs ekspertų išvadas, atsižvelgdamas į visas kitas bylos aplinkybes turi teisę nukrypti nuo pateiktų rekomendacijų. Tokią nuomonę yra išsakęs ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas, tačiau praktikoje tokie nuokrypiai įvyksta labai retai, tik esant ypatingoms aplinkybėms“[44]. Pažymėtina, kad teismai, spręsdami klausimą dėl medžiagų kiekio kaip nedidelio, įvertinę visas bylos aplinkybes (medžiagų svorį, apimtį, jų poveikio žmogui ypatybes), gali peržengti lentelėje nurodytas ribas, nurodydami savo sprendimo motyvus. Be šių baudžiamųjų teisinių kriterijų įrodinėjimo procese svarbi narkotinių medžiagų cheminė sudėtis, jų kilmė bei šių medžiagų įtaka žmogaus organizmui. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų įtaka žmogaus organizmui – svarbus baudžiamasis teisinis kriterijus įrodinėjimo procese. I. Leliūgienės teigimu, „narkotiku laikoma kiekviena augalinės ar sintetinės kilmės medžiaga, kuri, įvedant ją į organizmą, pakeičia jo funkcijas ir po nuolatinio vartojimo priveda prie psichinės ir fizinės priklausomybės“[45]. Taigi, narkotinių ar psichotropinių medžiagų bendrųjų ir individualiųjų požymių analizė padeda lengviau atskleisti nusikalstamos veikos sudėtį.

Antrasis svarbus nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinės charakteristikos elementas – šių nusikalstamų veikų situacijos. Kriminalistinė tiriamo nusikaltimo esmė paprastai pradedama aiškinti būtent nuo situacijos, kurioje jis buvo padarytas, suvokimo ir tyrimo. Nagrinėjant šį tipinį kriminalistinės charakteristikos elementą pirmiausia būtina suvokti, kas yra nusikalstamos veikos situacija. Šį kriminalistikos elementą gana išsamiai išanalizavę mokslininkai S. Kuklianskis ir S. Matulienė.

[43] „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.78F86C6BCA72

[44] Edita Gruodytė, *supra* note 12, p. 160.

[45] Irena Leliūgienė, *Socialinė pedagogika: vadovėlis* (Kaunas: KTU, 2003), 98, http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/socialin%20pedagogika.pdf

Jų teigimu, „Nusikaltimo situacija – tai į nusikaltimą įtrauktų asmenų santykių įvairovės visuma prieš nusikalstamą veiką, ją darant ir padarius nusikalstamą veiką. Anksčiau nurodyti santykiai gali atskleisti valinius nusikaltėlio priežastinius ryšius su nusikaltimu, taip pat gali apibūdinti nusikaltėlio kaltę, jos formas, nusikaltimo motyvus, tiesiogines priežastis ir pan.“[46]. Būtent nagrinėjant nusikaltimo situaciją nustatoma: pasirengimo padaryti nusikaltimą laipsnis, aplinkos įtaka nusikaltimo būdui ir mechanizmui, situacijos elementai, turėję didžiausią įtaką nusikaltimo eigai ir jos rezultatui, taip pat galimi nusikaltėlio bendrininkai, liudytojai, jų buvimo vieta, nusikaltimo laikas ir kiti supančios aplinkos elementai nusikaltimo metu. Nusikaltimo situacijos sąsaja su kitais nusikaltimo charakteristikos elementais reikšminga tuo, kad nusikaltimo motyvas lemia ne tik veiklą, bet ir nusikaltimo pasikėsinimo objektą, dalyką.

Nusikaltimuose, susijusiuose su narkotinėmis ir pichotropinėmis medžiagomis, yra labai įvairios situacijos. E. Latauskienė šių nusikalstamų veikų situaciją apibūdina kaip šių nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos struktūrinį elementą, atspindintį nusikalstamų veiksmų vietos ir laiko veiksnius, apimančius supančios aplinkos fizinę, materialinę, sociologinę psichologinę ir kriminogeninę būklę. Atsižvelgdama į tai, mokslininkė išskiria tokias šių nusikalstamų veikų situacijų grupes:

a) nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių arba psichotropinių medžiagų gaminimu, situacijas;
b) nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių medžiagų auginimu, situacijas;
c) nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių medžiagų įsigijimu, laikymu, gabenimu, platinimu, situacijas;
d) nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių medžiagų platinimu, situacijas[47].

Kaip praktikoje atpažinti susidariusį situacijos pobūdį? Tai priklauso nuo asmens ar asmenų grupės, jų motyvų ir tikslų. Remiantis autoriaus darbo patirtimi, pastebėtina, kad asmenys, vartojantys narkotines ir psichotropines medžiagas (narkomanai), dažniausiai daro įvairaus pobūdžio nusikaltimus (pvz., smulkias vagystes iš parduotuvių ar asmenų, vagystes iš butų ir plėšimus) siekdami įsigyti pinigų narkotikams. Jie dažnai tai daro spontaniškai, nemąstydami, kiek iš padaryto nusikaltimo bus naudos. Be minėtų nusikaltimų narkomanai vykdo nusikalstamą veiką, patys vartodami narkotines ar psichotropines medžiagas ir jomis neretai „pavaišindami“ kitus asmenis. Kita grupė asmenų (retais atvejais – pavieniai asmenys) vykdo nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimu. Tai dažniausiai būna gerai organizuota grupė ar nusikalstamam susivienijimui priklausantys asmenys, kurių pagrindinis tikslas – gaunamas pelnas iš narkotikų platinimo. Šie asmenys laikosi

[46] Samuelis Kuklianskis ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 33, p. 54.
[47] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 540.

ypatingos konspiracijos: narkotinių medžiagų gamybos, laikymo ir platinimo vietos maskuojamos, tarpusavyje bendrauja vartodami žargonus, būdingus kriminaliniam pasauliui, arba dažnai net patys sukuria savus terminus, vartojamus tik tarp tos asmenų grupės narių. Narkotines ir psichotropines medžiagas tokie asmenys laiko, gabena slėptuvėse, taip pat turi mažesnį autoritetą turinčių asmenų, dažnai vadinamų „barygomis“, ratą. Minėti „barygos“ supakuoja, mažomis dozėmis platina narkotines medžiagas butuose, gatvėje ar kitose nuošaliose vietose. Šie asmenys dažniausiai būna patys vartojantys narkotines ar psichotropines medžiagas. Taigi, paminėtiems nusikalstamos veikos situacijų pavyzdžiams būdingas požymis – konspiracija.

Trečiasis, taip pat labai svarbus kriminalistinės charakteristikos elementas, – pėdsakų susidarymo ir darymo būdų ypatumai. Šis elementas susietas koreliaciniais ryšiais su situacijomis. Kiekvienas nusikalstamas veiksmas (gaminimas, įsigijimas, platinimas, auginimas, laikymas, gabenimas narkotinių medžiagų) „yra jungtis vienoje bendroje grandyje ir apibūdinamas kaip savarankiškas nusikaltimo darymo būdas“[48]. E. Latauskienė nusikalstamų veikų darymo būdus skirsto atsižvelgdama į šiuos etapus: „1) augalų, turinčių narkotinių savybių, sėjimo ir auginimo būdai; 2) narkotinių augalinės kilmės medžiagų gaminimo (perdirbimo) namudiniu būdu būdai; 3) sintetinių psichotropinių medžiagų gaminimo (perdirbimo) būdai; 4) narkotinių ar psichotropinių medžiagų įsigijimo būdai; 5) narkotinių ar psichotropinių medžiagų laikymo, slėpimo (maskavimo) būdai; 6) narkotinių ar psichotropinių medžiagų gabenimo (siuntimo) būdai; 7) narkotinių ar psichotropinių medžiagų realizavimo būdai; 8) taisyklių, susijusių su teisėta narkotinių arba psichotropinių medžiagų apyvarta, pažeidimų būdai“[49].

Pažymėtina, kad nagrinėjant bet kurį paminėtą nusikaltimo padarymo būdą, svarbu atkreipti dėmesį į vieną iš objektyvių veiksnių – nusikaltimo įrankius bei priemones. Darydamas tam tikru būdu neteisėtus veiksmus, susijusius su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, asmuo naudoja įvairias priemones ir įrankius, dokumentus, kurie būna susiję su pėdsakų susidarymu nusikalstamų veikų aplinkoje. Tad jų įsigijimas bei veiksmai, kuriais padaromi nusikaltimai, yra sudedamoji nusikaltimo būdo dalis. Neabejotina, kad kiekvienas nusikaltimo būdas palieka tam tikrus pėdsakus, kurių radimas ir tyrimas, ypač atliekant objektų apžiūrą ir tyrimą, leidžia ikiteisminio tyrimo pareigūnui surinkti vertingos informacijos, kelti pagrįstas kriminalistines versijas, nustatyti ikiteisminio tyrimo kryptis ir pasirinkti taktinius būdus bei metodus siekiant rasti kitus įtariamuosius, susijusius su nusikalstama veika.

[48] Eglė Latauskienė, „Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir pichotropinėmis medžiagomis, ikiteisminio tyrimo metodikų koncepcija: teorinis modelis ir kriminalistinės galimybės“ (daktaro disertacijos santrauka, Lietuvos teisės universitetas, 2004), 28, https://mms.mruni.eu/DownloadFile.aspx?FileID=206
[49] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 541.

Atsižvelgiant į tai, koks nusikaltimo darymo būdas panaudotas, gali vyrauti skirtingos narkotinės ir psichotropinės medžiagos, jų pirmtakai. Šių veiksmų pobūdis ir asmenys, darantys šiuos nusikaltimus, lemia atskirus, specifinius pėdsakų susidarymo ypatumus, kuriuos E. Latauskienė skirsto į tris grupes: „a) pirmąją pėdsakų grupę apima *materialieji pėdsakai,* atspindintys neteisėtos narkotinių arba psichotropinių medžiagų apyvartos egzistavimą; b) antrąją pėdsakų grupę sudaro narkotinių arba psichotropinių medžiagų *vartojimo pėdsakai*; c) trečiąją pėdsakų grupę apima narkotinių arba psichotropinių medžiagų *poveikio pėdsakai*“[50]. Taigi, pėdsakų radimas ir tyrimas, kaip vienas reikšmingiausių kriminalistinės charakteristikos elementų, padeda surinkti įvairiapusišką įrodomąją informaciją.

Ketvirtasis kriminalistinės charakteristikos elementas – asmenų, užsiimančių šia nusikalstama veika, pagrindiniai kriminalistiniai bruožai. Kriminalistiniu požiūriu nusikaltimo ištyrimui svarbu, kas tas asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. E. Latauskienės nuomone, asmens, darančio nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinę charakteristiką sudaro šios duomenų grupės: „socialiniai (amžius, išsilavinimas, profesija, teistumas, lytis, tautybė); psichologiniai (pasaulėžiūra, įsitikinimai, įvairios žinios, įgūdžiai, polinkiai, jausmai, temperamentas); fiziologiniai (anatominiai ir funkciniai požymiai, biocheminiai, kraujo, seilių, prakaito, spermos ypatumai ir pan.)“[51]. Šie duomenys atskleidžia žmogaus sugebėjimą daryti nusikalstamas veikas apskritai arba konkrečios rūšies nusikalstamą veiką. Asmeninės savybės taip pat lemia asmens vaidmenį narkotikų apyvartoje: vieni asmenys organizuoja narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybą ir prekybą (platinimą), kiti – vykdo prekybą (platinimą), treti – ir vykdo, ir vartoja, ketvirti – užsiima gamyba, dar kiti – tik vartoja narkotikus. Be to, asmeninių savybių žinojimas svarbus ir tuo, kad padeda atskleisti bei ištirti nusikalstamą veiką.

Ištyrinėjus kriminalistinės charakteristikos, susijusios su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, elementus, pastebėtina, kad kiekvienas iš aprašytų nusikalstamos veikos elementų užima tam tikrą vietą visoje vienas kitam įtakos turinčių įvykių grandinėje. Nuo kiekvieno elemento daugiau ar mažiau priklauso, į kurią pusę pakryps įvykiai.

Apibendrinus galima teigti, kad nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kriminalistinė charakteristika padeda (lemia) tyrėjui orientuotis realiomis aplinkybėmis, o nustačius vieną kriminalistinės nusikalstamos veikos elementą galima kelti versijas apie kitus elementus. Šių elementų ryšių žinojimas padeda planuoti tyrimo eigą, laiku atlikti tyrimo veiksmus ir rinkti nusikaltimų tyrimui reikšmingus duomenis.

[50] Eglė Latauskienė, *supra* note 48, p. 28.
[51] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 542.

2. NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO METODIKA

2.1. Kriminalinės žvalgybos tyrimas ir ikiteisminio tyrimo pradėjimas

Sunkius ir labai sunkius nusikaltimus dažnai įvykdo ne pavieniai asmenys, o organizuotų grupių arba nusikalstamo susivienijimo nariai. Tokiems nusikaltimams yra ruošiamasi iš anksto, pasiskirstoma vaidmenimis (pvz. organizatorius, vykdytojas, tarpininkas, tiekėjas ir pan.). Todėl yra didesnė tikimybė gauti informacijos apie vykdomas nusikalstamas veikas. Ne išimtis ir tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kur yra naudojami kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai.

Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme apibrėžta, kad kriminalinė žvalgyba – kriminalinės žvalgybos subjektų veikla renkant, fiksuojant, vertinant ir panaudojant turimą informaciją apie kriminalinės žvalgybos objektus, vykdoma šio įstatymo nustatyta tvarka. Kriminalinės žvalgybos objektai – galimai rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant kriminalinę žvalgybą, kiti su valstybės nacionaliniu saugumu susiję įvykiai ir asmenys[52].

Kriminalinės žvalgybos reikalingumą atskleidžiant ir ištiriant minėtas nusikalstamas veikas akcentuoja ir P. Ancelis. Jo teigimu, ypač didelį pavojų asmeniui, jo teisėms ir laisvėms, visuomenei ir valstybei kelia organizuotų nusikalstamų grupių daromi nusikaltimai. Daugelį labai pavojingų nusikaltimų (tarp jų ir prekyba narkotikais) dažniausiai padaro būtent organizuotos nusikalstamos grupės. Pažymėtina, kad „organizuotas nusikalstamumas, dažnai peržengiantis valstybių sienas, kelia grėsmę ir tarptautinei bendruomenei. Todėl dabar valstybės nustato ir taiko įvairias šio pobūdžio nusikalstamo ribojimo ir mažinimo priemones; tiek represines, tiek prevencines. Minėtų veikų atskleidimas ir ištyrimas dažniausiai siejami su kriminalinės žvalgybos veiklos rezultatais, [...] Slapto pobūdžio veiksmai visur ir visada buvo neatskiriama pavojingesnių nusikaltimų atskleidimo ir tyrimo priemonė, ir nesvarbu kokiu lygiu įteisinti nevieši veiksmai"[53]. Apie kriminalinės žvalgybos reikšmę tiriant nusikaltimus pasisako ir kiti mokslininkai-praktikai. P. Tarasevičiaus teigimu, „siekiant įveikti nusikalstamų struktūrų gebėjimą pasipriešinti, sukurtą savisaugos sistemą ir neutralizuoti aktyvius žvalgybinio pobūdžio veiksmus, valstybė naudoja įvairias teisines priemones, viena jų yra kriminalinė žvalgyba“[54]. D. Žilinsko nuomone, būtent „operatyvinė veikla (kriminalinė žvalgyba) yra kriminalinės policijos,

[52] „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“, *Valstybės žinios* 122, 6093 (2012).
[53] Petras Ancelis ir kt., *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*: *vadovėlis* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016), 12.
[54] Petras Tarasevičius, „Teisėsaugos institucijų užduotis kriminalinėje žvalgyboje,“ *Teisės problemos* 1, 91 (2016): 89, http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/P.-Tarasevicius-2016_1-4.pdf

kitų nusikaltimus atskleidžiančių ir tiriančių tarnybų veiklos metodologinis pagrindas. Pasitelkus šią specifinę veiklos rūšį nuo seniausių laikų renkama informacija, be kurios negalėtų būti sėkmingai atskleidžiami ir užkardomi nusikaltimai, vykdomos karinės ir humanitarinės operacijos, saugomasi tarptautinio terorizmo, užtikrinama valstybės paslapčių apsauga“[55].

Nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, vykdo tokie asmenys, kurie gerai organizuoti, tarpusavyje pasiskirstę pareigomis, investuojantys dideles pinigų sumas ne tik į narkotines medžiagas, kad gautų iš jų pelną, bet ir į įvairias priemones, skirtas nusikalstamos veikos maskavimui. Todėl kriminalinės žvalgybos pareigūnai, gavę informaciją apie tokius asmenis, turi ją patikrinti, pradėdami kriminalinės žvalgybos tyrimą. Kriminalinės žvalgybos informacija – „kriminalinės žvalgybos subjektų veiklos metu, sprendžiant kriminalinės žvalgybos uždavinius, surinkti ir teisės aktų nustatyta tvarka užfiksuoti duomenys. Kriminalinės žvalgybos tyrimas – organizacinė taktinė kriminalinės žvalgybos forma, kai esant kriminalinės žvalgybos tyrimo pagrindui šio įstatymo nustatyta tvarka naudojami kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir priemonės siekiant įgyvendinti kriminalinės žvalgybos uždavinius“[56]. Kriminalinės žvalgybos tyrimas pradedamas tik laikantis kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnyje numatytų pagrindų, t. y., kai „turima informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų ar sunkų nusikaltimą arba apie apysunkius nusikaltimus, [...] arba apie šias veikas rengiančius, darančius ar padariusius asmenis“[57].

Pradėję kriminalinės žvalgybos tyrimą teisėsaugos institucijų pareigūnai naudoja įvairius kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdus, kad kiek įmanoma greičiau išsamiai patikrintų gautą informaciją apie asmenis, vykdančius nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai nurodyti KŽĮ: „agentūrinė veikla, apklausa, apžiūra, kontrolinis patikrinimas, kontroliuojamasis gabenimas, nusikalstamos veikos imitavimas, pasala, sekimas, slaptoji operacija, teisėsaugos institucijų užduotis“[58]. Šių rinkimo būdų dėl jų naudojimo specifikos ir slaptumo autorius neanalizuos. Kai kuriuos analogiškus slaptus tyrimo veiksmus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 154, 158, 159, 160 straipsniuose, aptars skyrelyje „Neviešo pobūdžio tyrimo veiksmų atlikimo ypatumai“.

Kriminalinės žvalgybos tyrimo metu pareigūnai, surinkę pakankamai duomenų ir nustatę, kad asmuo ar asmenų grupė vykdo nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, turi spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

[55] Dainius Žilinskas, „Policijos teisės prielaidos: operatyvinės veiklos teisinio reglamentavimo problema,“ *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 55, https://www.mruni.eu/upload/iblock/eed/005_zilinskas.pdf
[56] *Supra* note 52.
[57] *Ibid.*
[58] *Ibid.*

Kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje numatyta: jeigu „atliekant ar pabaigus kriminalinės žvalgybos tyrimą paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai, tuojau pat pradedamas ikiteisminis tyrimas“[59]. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro patvirtintoje rekomendacijoje „Dėl kriminalinės žvalgybos įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese“ II skyriaus 5 dalyje nurodyta: „Kriminalinės žvalgybos tyrimo metu nustačius nusikalstamos veikos požymius (nusikalstamus veiksmus ar neveikimą, nusikalstamos veikos vietą ir laiką), pradedamas ikiteisminis tyrimas BPK 166 straipsnyje nustatyta tvarka, o kriminalinės žvalgybos tyrimas dėl tos nusikalstamos veikos nutraukiamas“[60].

Remiantis autoriaus ilgamete praktika, teigtina, kad atlikę kriminalinės žvalgybos tyrimą pareigūnai turi sukaupę daug reikšmingos informacijos apie asmenis, vykdančius nusikalstamas veikas, t. y. apie jų tarpusavio ryšius, padėtį tarp pačios organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių, jų gyvenamąsias vietas, konspiracinius butus ar kitas patalpas, naudojamus automobilius, galimas konspiracines susitikimo vietas, narkotinių medžiagų slėptuves, tarpusavyje vartojamą žargoną bei slapyvardžius, maskavimosi būdus ir pan. Kriminalinės žvalgybos tyrimo metu dažnai paaiškėja organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių informuotumas apie kriminalinę žvalgybą. Ikiteisminio tyrimo metu ši informacija labai praverčia sprendžiant klausimą, kokius Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso numatytus tyrimo veiksmus galima taikyti konkrečių asmenų atžvilgiu.

Apie kriminalinės žvalgybos tyrimą aprašoma ir rusų mokslinėje literatūroje. Rusijos Federacijos teritorijoje galioja operatyvinės paieškos veiklos įstatymas, kuriame terminai „kriminalinė žvalgyba“, „kriminalinės žvalgybos informacija“ atitinkamai vadinami operatyvinės paieškos veikla, operatyvinės paieškos informacija[61]. Mokslininkai E. P. Iščenko ir N. N. Egorov teigia, kad baudžiamosios bylos dėl nusikaltimų, susijusių su narkotikais, iš esmės pradedamos remiantis operatyvinės paieškos veiklos rezultatais, nes šių nusikaltimų tyrimą apsunkina tokios aplinkybės: nėra svarbiausio pirminio informacijos šaltinio – nukentėjusiojo; konspiruoti nusikaltėlių veiksmai ir narkotikų gavimo kanalai; griežtas vaidmenų pasiskirstymas, slėptuvių naudojimas ir slaptažodžių vartojimas, kriminalinė kontražvalgyba; būtinybė išaiškinti visus konspiruotus organizuoto nusikalstamumo ryšius (netgi tarptautinius)[62]. Mokslininko V. N.

---

[59] *Supra* note 52.

[60] „Lietuvos Respublikos generalio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl kriminalinės žvalgybos įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo,“ TAR, žiūrėta 2017 vasario 2 d., https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.FB0E47A36ED6

[61] „Федеральный закон об Оперативно-Розыскной деятельности,“ N 144-ФЗ (1995), http://docs.cntd.ru/document/9012676

[62] Е. П. Ищенко и Н. Н. Егоров, *Криминалистика для следователей и дознавателей: научно-практическое пособие* (Москва: Инфра-М-Контракт, 2010), 595.

Omelin teigimu, operatyvinė paieškos (kriminalinės žvalgybos) informacija naudinga tuo, kad jos šaltiniai, kaip įprasta, yra asmenys, patys dalyvaujantys nusikalstamų veikų vykdyme arba susieti tam tikrais ryšiais su nusikaltimo aplinkybėmis.

Operatyvinės paieškos (kriminalinės žvalgybos) informacija vertinga tada, kai operatyvinės veiklos padalinio pareigūnas, glaudžiai bendradarbiaudamas su tardytoju (tyrėju), ne tik nuolat gauna informacijos apie tiriamą nusikalstamą veiką, bet ir apie asmenis, galinčius turėti įrodinėjimui reikšmingos informacijos[63]. Kaip matome, kriminalinės žvalgybos tyrimo metu visa surinkta informacija yra naudinga, nes vienais ar kitais rinkimo būdais ji gaunama iš šaltinių, tiesiogiai susijusių su nusikalstamų veikų vykdymu. Todėl, autoriaus įsitikinimu, svarbu atliekant kriminalinės žvalgybos tyrimą organizuotos grupės ar nusikalstamam susivienijimui priklausančių asmenų atžvilgiu laiku pradėti ikiteisminį tyrimą, kad visą surinktą informaciją būtų galima realizuoti ir užfiksuoti bei dokumentuoti atliekant visus ikiteisminio tyrimo veiksmus, numatytus baudžiamojo proceso kodekse. Tai akcentuoja ir P. Ancelis: „Kriminalinės žvalgybos etapas neturi trukti labai ilgai. Šio tyrimo metu surinkus pakankamai nusikalstamos veikos įkalčių ir kitos informacijos, kuri užtikrintų duomenų patvirtinimą procesinėmis priemonėmis, svarstomas ikiteisminio tyrimo pradėjimo klausimas“[64]. Taigi, aptarus vieną iš dažniausiai pasitaikančių ikiteisminio tyrimo pradėjimo atvejų, kai ikiteisminį tyrimą pradeda tyrėjas atlikęs kriminalinės žvalgybos tyrimą (BPK 166 str. 1 d. 2 p.), toliau svarbu paanalizuoti kitas dažnai pasitaikančias tipines situacijas, kai pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis.

Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, ikiteisminio tyrimo pradžios apibrėžimą pateikusi E. Latauskienė. Anot jos, – „tai įvairiomis aplinkybėmis rastos, užfiksuotos ir paimtos narkotinės medžiagos ar psichotropinės medžiagos bei jų pirmtakai (prekursoriai), kiti kriminalistiniai objektai, tiesiogiai susiję su šiomis medžiagomis“[65]. Praktikoje be kriminalinės žvalgybos tyrimo dažnos situacijos, kada ikiteisminiai tyrimai pradedami: sulaikius įtariamąjį (kavinėje, gatvėje, automobilyje ir pan.), pas kurį rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų; aptikus numestą ar paslėptą paketėlį su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis (parke, gatvėje, prie pėsčiųjų tako ir pan.); tiriant kitą nusikalstamą veiką ir aptikus narkotinių ar psichotropinių medžiagų; gavus pranešimą iš pataisos namų dėl bandymo įnešti narkotines ar psichotropines medžiagas nuteistiesiems arba gavus pašto siuntas su minėtomis medžiagomis.

[63] А. В. Гриненко, *Руководство по расследованию преступлений: науч.-практ. пособие*/– 2-е изд. (Москва: Инфра-М, 2010), 671.
[64] Petras Ancelis ir kt., *supra* note 53, p. 13.
[65] Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *supra* note 38, p. 543-544.

Pasitaikanti tipinė situacija, kai policijos pareigūnai, patruliuodami pėsčiomis ar automobiliu, viešosiose vietose neretai pastebi asmenis, kurių tipiška išvaizda ir elgesys kelia įtarimą (pvz., viešoje vietoje, gatvėje, aikštėje įtarimus sukelia tokie asmenys, kurie susitikę kalbasi, o pamatę policijos pareigūnus išsiskirsto paspartindami žingsnius, arba – įtartini asmenys, sėdintys automobilyje, ir pan.). Pasitaiko ir tokių atvejų, kai sustabdžius automobilį, vairuotojas būna akivaizdžiai apsvaigęs nuo alkoholio ar narkotinių ir psichotropinių medžiagų, o keleiviai elgiasi įžūliai. Tokius asmenis policijos pareigūnai, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 22 str., patikrina. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pareigūnas, atlikdamas jam nustatytas funkcijas, turi teisę:

1) „įtardamas, kad padarytas administracinis teisės pažeidimas (nusižengimas) ar nusikalstama veika, ir kitais įstatymų nustatytais atvejais tikrinti su tuo susijusių asmenų, transporto priemonių, krovinių, ginklų ar kitų daiktų dokumentus ir laikinai, kol teisės aktų nustatyta tvarka bus priimtas sprendimas, juos paimti;

2) įstatymų nustatyta tvarka sulaikyti ir pristatyti į policijos ar kitų institucijų tarnybines patalpas asmenis, padariusius administracinį teisės pažeidimą (nusižengimą) ar nusikalstamą veiką, įtariamus jų padarymu, asmens tapatybei nustatyti, sulaikytų asmenų apžiūrai ar kratai, jų turimų daiktų patikrinimui atlikti, protokolams, aktams, pranešimams surašyti ar kitiems įstatymų nustatytiems veiksmams atlikti“[66].

Patikrinę asmenis ar apžiūrėję automobilį, policijos pareigūnai randa įvairių paketėlių, kaip įtariama, su narkotine ar psichotropine medžiaga, kitų daiktų, susijusių su minėtomis medžiagomis (įvairūs prietaisai, pritaikyti kanapėms – „žolei“ – rūkyti, grūstuvė, švirkštai ir kt.). Tokius asmenis policijos pareigūnai pristato į policijos komisariatą ir surašo išsamų tarnybinį pranešimą arba kviečia tyrėją ir specialistą įvykio vietai apžiūrėti ir kitiems veiksmams atlikti (liudytojų apklausa, kitų įtariamųjų paieška „karštais“ pėdsakais). Tokiu atveju tyrėjas visada pradeda ikiteisminį tyrimą remdamasis patrulių surašytu tarnybiniu pranešimu. Kaip pavyzdį galima pateikti vienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos nutartį: *Iš tarnybinio pranešimo matyti, kad 2010 m. rugsėjo 3 d., apie 00.30 val.,Vilniuje, Ateities g. buvo sulaikytas automobilis „BMW X5“ (valst. Nr. (duomenys neskelbtini)), kuriuo važiavo T. A.ir E. U.; E. U. rankinėje rasta 30 vnt. polietileninių maišelių su baltos spalvos milteliais, 18 vnt. maišelių su rudos spalvos augaline medžiaga ir 8 vnt. Maišelių su žalsvos spalvos milteliais; pas T. A. rasta 6 vnt. polietileninių maišelių su baltos spalvos miltelia*i[67]. Šioje nutartyje matyti, kad įvykis buvo

[66] „Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas,“ TAR, žiūrėta 2016 lapkričio 9 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/28d39920217e11e5b336e9064144f02a

[67] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-696/2016,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1210221?nr=1

tinkamai įformintas, pagrįstai pradėtas ikiteisminis tyrimas, todėl nesudarytos kliūtys teisminiame nagrinėjime.

Šiuo metu Lietuvoje labai dažnai pareigūnai vyksta į iškvietimus dėl nusikalstamos veikos, numatytos baudžiamojo kodekso 140 straipsnyje, 2 dalyje (smurtas artimoje aplinkoje). Pasitaiko situacijų, kai pareigūnai, nuvykę į įvykio vietą dėl minėtos nusikalstamos veikos, bute ar name randa, kaip įtariama, narkotinių ar psichotropinių medžiagų (pvz., pareigūnas ant stalo pastebi paketėlį ar švirkštus). Tokiais atvejais bus pradėti atskiri ikiteisminiai tyrimai: dėl nusikalstamos veikos, numatytos BK 140 str. 2 d., ir dėl nusikalstamų veikų, numatytų 259 str. arba 260 str.

Kartais pataisos namų atsakingi pareigūnai praneša policijos budėtojui, kad kontroliniame praleidimo punkte pas asmenį, atvykusį į pasimatymą su nuteistuoju, jo daiktuose ar netgi kūno ertmėse, aptiktas paketėlis (-iai) su galimai narkotine ar psichotropine medžiaga. Atsakingi policijos pareigūnai atvyksta į pataisos namus, perima surinktą pirminę medžiagą ir įtariamą asmenį bei grįžę į policijos komisariatą pradeda ikiteisminį tyrimą. Analogiškas atvejis buvo nagrinėjamas ir šioje baudžiamojoje byloje: *I. B. [...] 2014 m. vasario 1–8 d. Kauno miesto turgavietėje iš ikiteisminio tyrimo metu nenustatyto asmens neteisėtai įsigijo (nusipirko) 30 vnt.tablečių, savo sudėtyje turinčių 0,06 g psichotropinės medžiagos klonazepamo, [...], o 2014 m. vasario 15 d., 9.00–12.15 val., paslėpusi palte, gabeno sutuoktiniui į Alytaus pataisos namus*[68]. Tais atvejais, kada pataisos namų pareigūnai narkotines ar psichotropines medžiagas aptinka pataisos namų teritorijoje, t. y. nuteistųjų gyvenamosiose vietose, darbo sektoriuose, ikiteisminį tyrimą pradeda pataisos namų pareigūnai.

Dažnai teisėsaugos institucijos pasitikėjimo telefonu iš anoniminių pareiškėjų gauna įvairios informacijos, kur, kada ir kas prekiauja narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Iš tokių pranešimų tyrėjas negali susidaryti tikslaus įvykio vaizdo. Todėl pradėjęs ikiteisminį tyrimą (BPK 166 str. 1 d. 1 p.) tokią informaciją tikrina. Anoniminiuose pranešimuose būna minima, kad į nurodytą butą ar namą periodiškai eina įtartini asmenys, kurie viduje užtrunka tik kelias minutes, arba kad į nurodytas gyvenamąsias patalpas eina būtent tie patys asmenys. Todėl tikrindami tokią anoniminę informaciją tyrėjai pirmiausia turi nustatyti tokių asmenų lankymosi tikslą: asmenys gali pirkti alkoholį ar cigaretes; narkotines medžiagas. Išsiaiškinus, kad tie asmenys – narkomanai, tyrimas tęsiamas reikiama linkme.

Apibendrinus galima teigti, kad ikiteisminiai tyrimai dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, pradedami ne tik kriminalinę žvalgybą

[68] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-386-746/2015. Teismų praktika. 2015, 44, p. 227-238," INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1158016?nr=1

atliekančių pareigūnų iniciatyva, bet ir jiems talkinančių viešosios policijos pareigūnų bei pilietiškų asmenų pastangomis.

2.2. Pirminiai ikiteisminio tyrimo veiksmai

Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimas yra procesas, reikalaujantis tiek iš ikiteisminio tyrimo tyrėjų, tiek iš prokurorų teorinių žinių, praktinės patirties bei savotiško kūrybiškumo, netgi nuojautos. Visų pirma, turi būti glaudus bendradarbiavimas tarp tyrėjo ir prokuroro, kurie nuolat derintų bendrą šių nusikalstamų veikų ištyrimo planą. Pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl veikų, susijusių su neteisėtu narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu, atliekami šie pirminiai tyrimo veiksmai: įvykio vietos apžiūra, įtariamųjų sulaikymai, kratos ir apklausos. Aišku, šių tyrimo veiksmų eiliškumas ikiteisminiuose tyrimuose gali skirtis. Tačiau įtariamojo sulaikymas ir įvykio vietos apžiūra yra neatsiejami veiksmai (pareigūnas pirmiau sulaiko asmenį, pas kurį rasta narkotinių ir psichotropinių medžiagų, o tik po to apžiūri jo automobilį ar kitą vietą, kurioje jis buvo sulaikytas). Vis dėlto praktika rodo, kad svarbiausias pirminis procesinis tyrimas pradedamas nuo įvykio vietos apžiūros atlikimo. Ypač tais atvejais, kai sulaikymo metu asmuo išmeta narkotines medžiagas. Įvykio vietos apžiūra turi būti atliekama pirmiau įtariamojo asmens kratos ir dėl oro sąlygų, trečių asmenų veiksmų ar kitų aplinkybių, nes tyrimui reikšmingi objektai ir pėdsakai gali būti pažeisti ar sunaikinti. Todėl pirmiausia ir bus skirtas dėmesys šiam ikiteisminio tyrimo veiksmui.

2.2.1. Įvykio vietos apžiūra

Nusikaltimų atskleidime ir tyrime vietos apžiūra atlieka didžiulį vaidmenį. Ne išimtis ir nusikaltimai, susiję su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Tai pirminės informacijos apie įvykdytą nusikaltimą ar įtariamąjį asmenį, įvykdžiusį šį nusikaltimą, gavimas. Norint suprasti šį ikiteisminio tyrimo veiksmą, pirmiausia būtina apibrėžti, kas yra apžiūra. Plačiąja prasme – „tai toks procesinis kriminalistinis tyrimo veiksmas, kurio metu Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka pareigūnas – prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas tiesiogiai, o esant būtinumui ir naudodamasis kriminalistinėmis techninėmis priemonėmis, stebi, analizuoja, fiksuoja ir vertina su tiriamuoju įvykiu susijusį objektą, daiktą ar pėdsaką. Pagrindinis apžiūros tikslas – surasti, įtvirtinti, užfiksuoti informaciją bei duomenis apie nusikalstamos veikos požymių turintį įvykį“[69]. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimui taip pat svarbus reikšmingų objektų (narkotinių ar

[69] Janina Juškevičiūtė ir kt., *Kriminalistika: metodinė priemonė* (Vilnius, 2014), 49-50.

psichotropinių medžiagų, įrankių joms gaminti, sverti, fasuoti, šių medžiagų likučių ant paminėtų daiktų), pėdsakų suradimas, užfiksavimas, paėmimas. Pažymėtina, kad šių veikų tyrimo metu dažniausiai atliekamos įvykio vietos, patalpų, vietovių, daiktų bei asmens apžiūros. Šio reikšmingo pradinio tyrimo etapo tikslas – „nustatyti visas įvykio aplinkybes, patvirtinančias neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis“[70].

Įvykio vietos apžiūros apibrėžimų užsienio kriminalistikos literatūroje taip pat galima rasti. Vieni teigia, kad įvykio vietos apžiūra – tai tardymo (tyrimo) veiksmas, kuris susideda iš pažintinių ir įtvirtinančių tardytojo (tyrėjo) veiksmų, atliekamų įvykio vietoje siekiant surasti ir užfiksuoti nusikaltimo pėdsakus, daiktus ir kitus objekus, padėsiančius išsiaiškinti nusikaltimo mechanizmą ir aplinkybes, turinčias reikšmės teisingam sprendimui byloje[71]. Kitų teigimu, pagrindiniai įvykio vietos apžiūros elementai yra daiktai, turintys reikšmės tyrimui, jų pripažinimas, dokumentavimas, tinkamas surinkimas, pakavimas, konservavimas, ir, galiausiai, įvykio atkūrimas[72]. Nusikaltimo vieta – tai vieta, kur įvyko neteisėtas veiksmas, o pagal įvykio vietos tyrimą – vieta, kur randami ir paimami materialūs įrodymai[73]. Manytina, kad nusikaltimo vieta yra ta, kur įvyko nusikaltimas. Tačiau su įvykio vieta yra susijusios ir kitos aplinkybės: įtariamieji, nukentėjusieji ir galbūt liudytojai, kurie galėjo turėti ryšį su įtariamuoju ar nukentėjusiuoju, nusikaltimui panaudotos priemonės, patalpos, kur palikti daiktai (pvz., ginklai, vogtos prekės ir pan.)[74].

Svarbu žinoti bei suprasti, kas yra įvykio vieta. Mokslinėje literatūroje ji siejama ne tik su nusikaltimo padarymo vieta. H. Malevskio teigimu, įvykio vieta „ne tik vieta, kur įvyko nusikaltimo požymių turintis įvykis, bet ir tos vietos, kur buvo rasta pasirengimo nusikaltimui ir jo slėpimo pėdsakų“[75]. Pažymėtina, kad apžiūrint įvykio vietą svarbu surasti nusikalstamai veikai ištirti turinčius reikšmės daiktus, pėdsakus ir objektus, juos apžiūrėti, ištirti jų požymius bei savybes, nustatyti jų tarpusavio ryšius.

Pagrindinės įvykio vietos apžiūros koncepcijos nuostatos kriminalistikoje susiformavo jau XIX a. pabaigoje ir su nedideliais pakeitimais egzistuoja iki šių laikų. Galima paminėti H. Grosą, kuris tik pradėjęs dirbti tardytoju suprato, kad kolegų darbe nėra jokios apgalvotų veiksmų metodikos, sistemos tiriant nusikaltimus. Jo teigimu, jie vadovavosi tik parodymų gavimu vartodami psichologinį ar fizinį smurtą. Todėl H. Grosas pradėjo studijuoti įvairias

[70] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 551.
[71] А. В. Гриненко, *supra* note 63, p. 382.
[72] Marilyn T. Miller, *Crime Scene Investigation* (Braswell, 2010): 115, http://www.cbsd.org/cms/lib010/PA01916442/Centricity/Domain/1908/CSI%20Text%20Marilyn%20Miller.pdf
[73] Max M. Houck and Frank Crispino, *The Science of Crime Scenes* (Academic Press is an imprint of Elsevier), 23.
[74] Crime Scene Management and Evidence Recovery: Deborah Beaufort-More (Oxford university press, 2009), 20.
[75] Hendryk Malevski, *Įvykio vietos apžiūra* (Vilnius, 1999): 14.

mokslo sritis siekdamas sukurti moksliškai apgalvotą nusikaltimų tyrimo metodiką[76]. Viena iš pirmųjų sričių ir buvo įvykio vietos apžiūra. Apie neabejotiną įvykio vietos apžiūros reikšmę ir būtinumą teigęs H. Malevski: „Įvykio vietos apžiūra buvo ir bus vienas iš svarbiausių procesinių veiksmų, užtikrinančių objektyvios informacijos apie įvykį ir jo padarinius suradimą ir užfiksavimą“[77]. Analogiška ir E. Latauskienės nuomonė: „Įvykio vietos apžiūros pažintinės galimybės [...] leidžia nustatyti naujus faktinius duomenis apie nusikalstamos veikos sudėties požymius, apibūdinti asmenų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, veiksmus“[78]. Kitaip tariant, įvykio vietos apžiūra tiriant tokio pobūdžio nusikalstamas veikas leidžia kelti pagrįstas versijas apie įtariamojo ar liudytojo versijų teisingumą. Taigi, įvykio vietos apžiūros rezultatai – informacijos ir įrodinėjimo šaltinis. Siekiant tai įrodyti, bus pasiremta autoriaus praktika bei paanalizuotos tipinės nusikaltimų, susijusių su narkotikais, situacijos.

Atskirų nusikaltimų įvykio vietos apžiūra išsiskiria savo specifiškumu. Galima išskirti šias tipines situacijas, kada atliekama įvykio vietos apžiūra dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis: 1) kai aptinkamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos, jų pėdsakai, priemonės, skirtos tokių medžiagų fasavimui, vartojimui (pvz., sulaikius įtariamuosius, spėjus jiems pasišalinti); 2) kai aptinkamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos bei jų pirmos kategorijos pirmtakai (prekursoriai) ir aptinkami prietaisai, įrankiai ar priemonės, skirti jų gamybai.

Pirmuoju atveju atvykęs į įvykio vietą tyrėjas turi įvertinti situaciją ir imtis įvykio vietos apsaugos. Išsiaiškinęs pirmines įvykio aplinkybes, jis privalo pasirūpinti, kad patruliai kiek įmanoma profesionaliau atliktų įvykio vietos apsaugą. Įvykio vietos ribas būtina apjuosti apsaugos juostomis. Tyrėjas, atsižvelgdamas į įvykio aplinkybes, įvykio vietos apžiūrai atlikti dažniausiai kviečiasi specialistą. Šis bendradarbiavimas vertintinas teigiamai, nes specialistai efektyviau panaudoja kriminalistines technines priemones. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į įvykio vietos apžiūros lygį (paprasta, kvalifikuota ir įvykio vietos tyrimas). Tokia diferenciacija būtina, nes „neįmanoma užtikrinti, kad visose įvykio vietos apžiūrose dalyvautų specialistas kriminalistas ir, kita vertus, užtikrinti aukštą profesinį lygį bei rezultatus“[79]. Iš to galima spręsti, kad ateityje bus siekiama organizuoti kvalifikuotas apžiūras, t. y. sutelkti specialistus ir techniką

[76] Ганс Гросс, *Руководство для судебных следователей как система криминалистики* (Москва: ЛексЭст, 2002).
[77] Hendryk Malevski, „Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 67, file:///C:/Users/namai/Downloads/6095581%20(6).pdf
[78] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 551.
[79] *Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija: mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 152, http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/europos-kriminalistikos-bendros-erdvs-2020-vizijos-gyvendinimo-lietuvoje-mokslin-koncepcija/151/objekt%C5%B3+tyrimas

tiriant būtent sunkius nusikaltimus pėdsakams surasti, įtvirtinti, paimti, kad jau vietoje būtų galima surinkti kuo daugiau informacijos apie įvykį jį tiriantiems pareigūnams.

Įvykio vietos apžiūros metu taip pat svarbu surasti ir paimti ne tik narkotines ar psichotropines medžiagas, bet ir visus reikšmingus ikiteisminiam tyrimui daiktus: užrašus (įvairias popieriaus skiautes su vardais, pravardėmis, skaičiais, telefono numeriais ir pan.), mobilaus ryšio telefonus, mini elektronines svarstykles ar prietaisus narkotinėms medžiagoms vartoti (pvz., pypkutė „žolei“ rūkyti, folijos skiautės, švirkštai, šaukštelis), tuščius paketėlius, kuriuose dažnai būna narkotinių medžiagų likučių. Visi daiktai, rasti ir paimti nusikaltimo vietą supančioje aplinkoje, yra reikalingi, kad ikiteisminio tyrimo metu pavyktų nustatyti, ar asmuo šias rastas medžiagas įsigijęs vartojimui, ar platinimui. Pasitaiko atvejų, kai įtariamasis asmuo bando atsikratyti narkotinėmis medžiagomis. Pavyzdžiui, „*V. M. [...] automobiliu „VW Passat“ (valst. Nr. (duomenys neskelbtini)) neteisėtai atgabeno į Ukmergę, kur Beržų g., prie namo Nr. 37, 22.20 val. pamatęs automobilį stabdančius policijos pareigūnus, siekdamas išvengti sulaikymo su neteisėtai gabenamomis psichotropinėmis medžiagomis, dalį jų išpylė automobilyje, o kitą dalį – ant asfalto; po to šias neteisėtai gabentas medžiagas įvykio vietos apžiūros metu bei automobilio „VW Passat“ (valst. Nr. (duomenys neskelbtini)) kratos metu surado ir paėmė Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato policijos pareigūnai*“[80]. Šis pavyzdys atskleidžia profesionaliai pareigūnų atliktą įvykio vietos apžiūrą (rastos ir užfiksuotos narkotinės medžiagos įtariamojo sulaikymo vietoje bei automobilyje).

Kitas paminėtinas atvejis, pasitaikantis apžiūrint įvykio vietą, – kai nėra sulaikytų asmenų, o vietovėje (pvz., krūmuose, miško aikštelėje, daugiabučio rūsiuose ir pan.) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Tokiu atveju svarbu nustatyti įvykio vietos ribas, aptikti ir daugiau daiktų, pėdsakų ar objektų, kurie vėliau padėtų nustatyti, netgi identifikuoti įtariamąjį. Žinoma, reikia apžiūrėti ir tinkamai paimti paketą su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, jį supakuoti, kad vėliau būtų galima skirti kompleksinį tyrimą siekiant nustatyti, kas paslėpė ar numetė paketą. Įvykio vietoje visada turi vienas iš pareigūnų (dažniausiai tyrėjas) imtis grupės vadovo funkcijos: duoti nurodymus patruliams, kurie ne tik saugotų įvykio vietą, bet ir aptikę daiktus parodytų vadovui ar specialistui. Nusikaltimo įvertinimas įvykio apžiūros vietoje turi vykti taip: „nuo pėdsakų ir daiktinių įrodymų aptikimo ir jų ištyrimo iki siekimo gauti visapusišką informaciją apie visas nusikaltimo objektyviąsias aplinkybes“[81]. Kaip teigiama užsienio literatūroje, visose įvykio vietose yra objektų, kurie matomi, suvokiami ir užfiksuojami

[80] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-696/2016,“ LAT, http://www.infolex.lt/tp/1210226

[81] Eglė Latauskienė, „Nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta, pradinio tyrimo etapo problematika,“ *Kriminalistikos katedra, Teisės fakultetas Lietuvos teisės universitetas, Ateities* 20, 2057 (2001): 8, https://mms.mruni.eu/DownloadFile.aspx?FileID=207

techninėmis priemonėmis. Nors sunki užduotis nustatyti, kas yra įrodymai, o kas ne, tačiau geriau daugiau jų įvertinti nei per mažai. Patyręs tyrėjas iš daugumos atrenka tik reikšmingus daiktus, paimtus iš įvykio vietos[82]. Taigi, tik profesionaliai atlikta įvykio vietos apžiūra turi neabejotiną įrodomąją vertę.

Antruoju atveju, apžiūrint narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorijas, „patikrinama kiekviena gamybos proceso dalis, protokole nurodant įrangų skaičių, tipą, konstrukcijos ypatybes, gamyklinius (serijinius) numerius, apibūdinamos patalpos, kuriose rasta įranga, ir patalpų skaičius. [...] Vėliau pagal įrangos tipą, numerį galima nustatinėti tokios įrangos tiekėją, gamintojus. Apžiūrėjus įrangą, atliekama narkotinių ir psichotropinių medžiagų arba jų pirmtakų apžiūra: kur sudėti, kokios gamybos stadijos yra aptiktos medžiagos, jų kiekiai, spalva, forma, ypatingi požymiai (pvz., logotipai ant tablečių), įpakavimas ir kiti požymiai. [...] Labai svarbu aptikti, apžiūrėti ir užfiksuoti laboratorijose rastus dokumentus, darbuotojų užrašus, kompiuterines laikmenas, kuriose gali būti užfiksuotos narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybos formulės, gamybai reikalingų medžiagų pavadinimai, kiekiai“[83] ir pan. Apžiūrint laboratorijas taip pat svarbus teorinių ir praktinių žinių apie narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimo laboratorijas turėjimas. Praktika rodo, kad šios laboratorijos iš pirmo žvilgsnio yra nesudėtingos. Apžiūrėdamas įvykio vietą (pvz., apleistos sodybos ūkinius pastatus, miško aikštelėje lauko pavėsinę ir pan.), nepatyręs pareigūnas gali paprasčiausiai nesuprasti, ar tai laboratorija. Kaip pavyzdį, kokia įranga naudojama laboratorijose, galima pateikti LAT nutartį: *panaudodami gamybos įrankius – įvairias talpyklas, indus, plastikines statines, centrifugą, respiratorius, dujinius degiklius, redukcinio amininimo metodu neteisėtai pagamino ir laikė 59,593 kg, t. y. labai didelį kiekį psichotropinės medžiagos – metamfetamino“*[84]. Galima paminėti ir kitoje baudžiamojoje byloje įvardintą neįprastą narkotinių medžiagų gaminimo vietą: „*Be to, M. U. ir D. L. nuteisti už tai, kad, veikdami bendrininkų grupe, nuo nenustatyto laiko iki 2011 m. spalio 6 d., 12.30 val., (duomenys neskelbtini) kaimų, po tiltu per upelį „Smilga“, turėdami tikslą parduoti ar kitaip platinti, neteisėtai gamino (džiovino) ir laikė didelį kiekį 1 386 g narkotinės medžiagos kanapių ir jų dalių, kurias 2011 m. spalio 6 d. 12.30 val. įvykio vietos apžiūros metu rado ir paėmė policijos pareigūnai“*[85].

Remiantis nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, praktika galima pastebėti ir tokių atvejų, kai įvykio vietos apžiūros reikšmė

---

[82] Ronald F. Becker, *Criminal Investigation* (Jones and Bartlett Publishers, Inc., 2005), 32, https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=YDGaGSdjc6kC&oi=fnd&pg=PR11&dq=examination+crime+of+Drugs+scene&ots=5X2aayzaf1&sig=VIlMjuGQlT4BZ9ydDHyomE-EzF0&

[83] Vidmantas Egidijus Kurapka ir Snieguolė Matulienė, *supra* note 38, p. 552.

[84] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. *2K-17-139/2015*,“ LAT, http://www.infolex.lt/tp/1006483

[85] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-53-895/2016 ,“ LAT, http://www.infolex.lt/tp/1173567

neįvertinama, t. y. asmenys, tiriantys šias bylas, neatsakingai žiūri į šį ikiteisminio tyrimo veiksmą. Paminėtinos tokios klaidos: „neatliekamos įvykio vietos apžiūros ir faktiniai duomenys apie nusikaltimo aplinką, įvykio aplinkybes ir situaciją gaunami ne renkant ir vertinant materialinius pėdsakus, o atliekant liudytojo, įtariamojo apklausas, antra, įvykio vietos apžiūra atliekama, tačiau nesurenkama visa įrodomoji informacija. Tokiose įvykio vietos apžiūrose dominuoja paviršutinis susipažinimas su aplinka, kurioje įvyko nusikaltimas, užfiksuojamos tik atskiros lokalinės ir pavienės detalės, kitų kriminalistiškai reikšmingų aplinkybių paieška paliekama „likimo valiai“[86].

Svarbu paminėti, kad atliekant įvykio vietos apžiūrą, prireikus atliekama ir įtariamojo, nukentėjusiojo ar kito asmens kūno apžiūra. Ją, remiantis baudžiamojo proceso kodekso 143 straipsniu, turi teisę atlikti ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras. Priimtiniausias, autoriaus nuomone, E. Latauskienės asmens apžiūros apibrėžimas. Jos teigimu, tai – „neišvengiamas ir tiesioginis asmens kūno arba jo atskirų dalių apžiūrėjimas ir ištyrimas siekiant rasti, užfiksuoti ir paimti: prie asmens kūno arba jame paslėptas ir laikomas šias medžiagas; narkotinių arba psichotropinių medžiagų vartojimo pėdsakus, ypatingas žymes, individualius požymius, turinčius tiesioginę reikšmę tiriant nusikaltimą; lyginamuosius pavyzdžius“[87]. Įvykio vietos, asmens apžiūros yra būtini veiksmai siekiant užtikrinti efektyvų, sėkmingą, rezultatyvų tyrimą. Tačiau atliekant šiuos veiksmus, fiksuojant jų eigą bei rezultatus visada būtina griežtai laikytis nustatytos tvarkos, numatytos BPK straipsniuose.

Apibendrinus galima teigti, kad tik profesionaliai ir kokybiškai atlikus įvykio vietos bei asmens apžiūrą gauti duomenys padeda ištirti net sunkiausius nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis.

2.2.2. Įtariamojo sulaikymas, krata ir apklausa

Pradėjus ikiteisminį tyrimą, nustatinėjami asmenys, vykdantys ar įvykdę aptariamas nusikalstamas veikas. Nustačius asmenį ar asmenis, byloje būtina pareikšti įtarimus, apklausti bei atlikti kitus procesinius veiksmus. Baudžiamojo proceso teisės literatūroje pažymima, kad įtariamasis yra tas „asmuo, prieš kurį yra nukreiptas baudžiamasis persekiojimas dėl jo, tikėtina, padarytos nusikalstamos veikos“[88]. Paminėtina, kad asmenys, vykdantys šias specifines nusikalstamas veikas, paprastai patys neateina pas tyrėjus ar prokurorus pranešti apie padarytą nusikaltimą. Pareigūnai turi tokius asmenis sulaikyti minėtiems veiksmams atlikti, tuo apribodami jų laisvę. Vienas iš pagrindinių laisvės apribojimo veiksmų ir yra sulaikymas. G.

[86] Eglė Latauskienė, *supra* note 81, p. 7.
[87] Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *supra* note 38, p. 554.
[88] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė: bendroji dalis, I knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2016): 181.

Aleksonio teigimu, „Asmens teisė į laisvę nėra absoliuti ir beribė, ji gali būti ribojama. Kiekvienas žmogus gali naudotis laisve tiek, kiek jo laisvė nepažeidžia kitų žmonių laisvės. Jeigu vieno asmens laisvė kelia pavojų kitų asmenų laisvei bei saugumui, gali būti trukdoma atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus, būtina imtis tam tikrų laisvę ribojančių priemonių“[89]. Nepagrįstas ar nepagrįstos trukmės sulaikymas gali pažeisti nekaltumo prezumpciją.

Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje laikinasis sulaikymas suprantamas kaip asmens laisvę ribojanti procesinė prievartos priemonė[90]. Pritartina mokslininkų teiginiui, kad „sulaikymas – momentas, užtikrinantis nusikaltimų atskleidimo ir ištyrimo efektyvumo rodiklius“[91]. Todėl būtina išvengti įtariamųjų sulaikymo klaidų, nes jos gali nulemti tolimesnę tyrimo eigą. Be to, sulaikant kyla sunkumų įrodinėjant asmens kaltę bei galimi asmenų teisės į laisvę pažeidimai. Taigi, ką būtina žinoti apie sulaikymą?

Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, atskleidimo faktas – narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Tad, atskleidžiant šį faktą, siekiama: sulaikyti asmenį su minėtomis medžiagomis arba, surinkus ir užfiksavus pakankamai duomenų apie asmens įvykdytas nusikalstamas veikas, jį sulaikyti ir izoliuoti nuo kitų veikoje dalyvaujančių asmenų. Todėl, remiantis ikiteismine praktika, galima išskirti šias dažniausias sulaikymo situacijas:

- kada asmuo, užkluptas darant nusikaltimą (pvz., laikant narkotines medžiagas, jas vežant ir platinant), įvykio vietoje sulaikomas policijos pareigūnų (pvz., patrulių);
- atliekant ikiteisminį tyrimą dėl narkotinių medžiagų, įtariamasis sulaikomas iš anksto suplanavus ir pasiruošus.

Pirmuoju atveju patruliuojantys pareigūnai, pastebėję asmenis (pvz., gatvėje, kieme, automobilyje), savo veiksmais sukėlusius įtarimą, vadovaudamiesi Policijos veiklos įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1, 2 punktais, juos patikrina ir sulaiko. Minėti pareigūnai, iškvietę atsakingus ikiteisminio tyrimo tyrėjus, jų nurodymu, sulaikytus asmenis pristato į policijos komisariatą. Toliau tyrėjas, pradėjęs ikiteisminį tyrimą, nusprendžia, ar, vadovaujantis baudžiamojo proceso kodekso 140 str., laikinai sulaikyti asmenį. Laikinas sulaikymas BPK komentare apibrėžiamas kaip procesinė prievartos priemonė, kuria įstatyme numatytais pagrindais ne ilgiau kaip 48 valandoms gali būti apribojama laisvė asmeniui, įtariamam nusikalstamos veikos padarymu[92]. Taigi, šiuo atveju paprastai pareigūnai sulaiko asmenis atsižvelgdami į jo elgesį įvykio vietoje be

[89] Petras Ancelis ir kt., *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 149.
[90] „Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje,“ (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *2012):4,* https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/ZTSI_Sulaikymas_Ir_Suemimas_2.pdf
[91] Ryšardas Burda, Eglė Latauskienė, Snieguolė Matulienė, „Asmens sulaikymo teisiniai ir kriminalistiniai aspektai (2),“ *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 71, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3268/3066
[92] *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I-IV dalys* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 352.

išankstinio pasiruošimo. Esant šiai situacijai dažnai atsikratoma narkotinių ar psichotropinių medžiagų (ne visada įvykio vietoje pavyksta jas surinkti). Dėl to kyla sunkumų tolimesniame įrodinėjime. Kita vertus, po tokio sulaikymo gaunama ir vertingos informacijos: nustatomi asmenų pilni anketiniai duomenys, jų naudojami automobiliai ir pan., patvirtinama, kad tokie asmenys tikrai disponuoja narkotinėmis medžiagomis.

Antruoju atveju įtariamieji sulaikomi iš anksto tam pasiruošus. Kiekvieno ikiteisminio tyrimo metu išankstiniame pasiruošime, autoriaus įsitikinimu, svarbus tyrėjo ir prokuroro bendradarbiavimas, ypatingai tiriant nusikalstamas veikas, numatytas BK 260, 262, 266 straipsniuose. Pažymėtina, kad šias veikas dažniausiai vykdo ne vienas asmuo, o gerai organizuota grupė ar nusikalstamam susivienijimui priklausantys asmenys. Todėl tyrėjas, atlikdamas kriminalinės žvalgybos tyrimą, o vėliau ir neviešo pobūdžio tyrimo veiksmus ikiteisminiame tyrime, nuolat turi rinkti ir fiksuoti informaciją ne vien apie vykdomas nusikalstamas veikas, bet ir kruopščiai išanalizuoti įtariamųjų charakterio savybes, jų gyvenimo būdą. Kriminalistikos literatūroje teigiama, kad neviešo pobūdžio tyrimo veiksmai „be bendrųjų procesiniams tyrimo veiksmams būdingų požymių, pasižymi ir šiais specialiais, tik šiems veiksmams būdingais, požymiais, leidžiančiais šiuos tyrimo veiksmus apibrėžti kaip labiau „jautrius“ teisinio reguliavimo, taikymo ir šių veiksmų metu gautų duomenų vertinimo aspektais“[93]. Šie veiksmai plačiau bus aptarti skyrelyje „Neviešo pobūdžio tyrimo veiksmų atlikimo ypatumai“.

Kriminalistikos literatūroje pabrėžiama ir kriminalinės žvalgybos reikšmė renkant duomenis apie įtariamuosius asmenis. Čia teigiama, kad reikia absoliučiai išnaudoti ir operatyvines paieškos (kriminalinės žvalgybos) galimybes narkotikų prekeivius charakterizuojančiai medžiagai surinkti[94]. Taigi, autoriaus teigimu, apie kiekvieną planuojamą sulaikyti asmenį būtina žinoti:

- jo būdą (ramus, choleriškas, įžūlus ir pan.);
- ar turi įprotį nešiotis legaliai išduotus šaunamuosius ginklus;
- požiūrį į policijos pareigūnus;
- įtariamojo statusą nusikalstamame pasaulyje (paprastai aukštesnio lygio nusikaltėlis yra ramesnis, užtikrintas ir nesipriešina policijos pareigūnams; tuo tarpu žemesnio lygio, pavyzdžiui, gatvės prekeivis, norėdamas pasipuikuoti prieš kitus, dažnai priešinasi policijos pareigūnams);

[93] Rima Ažubalytė ir kt., *Baudžiamojo proceso teisė:metodinė priemonė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014): 151, http://ebooks.mruni.eu/reader/baudiamojo-proceso-teis/152
[94] Е. П. Ищенко и Н. Н. Егоров, *Криминалистика для следователей и дознавателей: научно-практическое пособие* (Москва: Инфра-М-Контракт, 2010), 598.

- įtariamojo intelektą (pakankamos žinios apie policijos pareigūnų kriminalinės žvalgybos bei neviešo pobūdžio veiksmus, gebėjimą pastebėti, identifikuoti pasalą);
- ar neapsvaigęs (alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas);
- pomėgius (lankymasis baruose, kavinėse, žvejyba, domėjimasis sporto šakomis, koncertai, teatrai).

Pareigūnas, surinkęs kuo daugiau duomenų apie asmenį, instruktuoja sulaikymo grupę. Toks asmens charakterizavimas padeda konkrečiose situacijose pareigūnams sulaikyti jį. Taigi, glaudžiai bendradarbiaudami, prokuroras ir tyrėjas privalo kartu planuoti įtariamųjų sulaikymą, nustatyti, ar jau pakanka baudžiamojoje byloje surinktų duomenų apie konkretų asmenį, ir tik tada planuoti jo sulaikymą.

Planuojant sulaikymus pirmiausia išanalizuojama esama situacija: kuriuos asmenis sulaikyti pirmus, kokiu metu ir kokiose vietose. Kiekviename sulaikyme tyrėjas bendraudamas su prokuroru numato įtariamųjų sulaikymo eiliškumą bei netikėtumo faktorių. Visa tai priklauso nuo planuojamų sulaikyti asmenų skaičiaus, norimo gauti rezultato bei surinktų duomenų. Paprastai pirmasis asmuo, sulaikytas organizuotoje grupėje arba nusikalstamo susivienjimo narių tarpe, yra vadovaujantis – lyderis. Sulaikius minėtą asmenį, bus nutraukta savotiška komunikacijos grandinė: lyderis negalės įspėti savo bendrininkų, tuo metu bendrininkai jo neieškos. Tuo pačiu tinkamai suplanavus galima sulaikyti kitus asmenis, platinančius narkotines medžiagas sandorio metu arba po jo. Yra galimybė pas vienus rasti narkotines medžiagas, o pas kitus – pinigus, gautus už jas. Apie kruopštų pasiruošimą sulaikymui pabrėžiama latvių kriminalistikos literatūroje, kur teigiama, kad sunku arba dažnai net neįmanoma įrodyti narkotikų pirkimo, gamybos, saugojimo, pardavimo ir vartojimo, jei šių medžiagų ar jų pėdsakų nebuvo rasta pas įtariamąjį ar jo gyvenamojoje vietoje. Todėl efektyviausia po kruopštaus pasiruošimo sulaikyti įtariamąjį, kada galima aptikti ir išsaugoti įrodymus[95].

Svarbu kiekvieno sulaikymo metu sudaryti ir netikėtumo faktorių, sulaikyti greitai tuos asmenis, kurie disponuoja informacija ir realiai užsiima narkotinių medžiagų sandėliavimu – savotišku slėpimu. Sėkmingo sulaikymo metu neatsiras asmens, galinčio spėti paslėpti arba sunaikinti narkotines medžiagas. Apie panašaus pobūdžio sulaikymo operacijas ir sudėtingesnį tyrimą, narkotinių medžiagų platinimo grupes plačiau bus aptarta kitame skyriuje. Taigi, kiekvienu atveju įtariamojo asmens sulaikymo operaciją reikia atsakingai planuoti, nesvarbu, ar tai bus sulaikoma grupė asmenų, ar vienas asmuo.

Narkotikų prekeiviai priklauso agresyvių nusikaltėlių kategorijai, kurie aiškiai suvokia nusikaltimų sunkumą ir pavojingumą. Jie gali būti ginkluoti ir pasipriešinti. Visada reikia

[95] *Crime investigation*: *investigative features of the most frequently encountered crimes* (Riga: the police academy of Latvia, 2003), 186.

suvokti, kad šiuo taktiniu veiksmu – sulaikymu – apriboji žmogaus laisvę, todėl bet kurio sulaikymo metu galima sulaukti pasipriešinimo iš nusikaltėlių. Kiekviename ikiteisminiame tyrime yra skirtingos situacijos, todėl planuojant operacijas reikia numatyti tinkamą skaičių pareigūnų ir visada apsvarstyti alternatyvius veiksmus iškilus nenumatytoms aplinkybėms sulaikinėjant. Atsižvelgiant į tai, kas paminėta, šis veiksmas, autoriaus nuomone, laikytinas kaip vienas iš sudėtingiausių ikiteisminio tyrimo veiksmų, reikalaujančių tyrėjo ir prokuroro glaudaus bendradarbiavimo, intuicijos, kūrybiškumo ir supratimo.

Sulaikius asmenį (-is), nedelsiant atliekamas ir kitas ikiteisminio tyrimo veiksmas – asmens krata. Baudžiamojo proceso komentare numatoma, jog po asmens sulaikymo iškart turi būti atliekama to asmens krata – procesinė prievartos priemonė, kurią darant priverstinai ištiriamas, apieškomas asmuo, siekiant surasti ir paimti nusikalstamos veikos įrankius, nusikalstamu būdu įgytus daiktus bei vertybes, kitus nusikalstamai veikai ištirti reikalingus daiktus, dokumentus, objektus[96]. Anot E. Latauskienės, asmens kratos esmė – nusikaltimo įrankių, nusikalstamu būdu gautų ir įgytų daiktų arba vertybių, kitų daiktų arba dokumentų, galinčių turėti reikšmės bylai, prievartinio pobūdžio paieška[97]. Be visų išvardintų mokslinėje literatūroje asmens kratos tikslų pažymėtina, kad sulaikius asmenį krata būtina dėl saugumo siekiant surasti, ar įtariamasis neturi šaunamojo ar nešaunamojo ginklo. Kiekvienoje situacijoje, visų pirma, svarbiausia – užkirsti kelią grėsmei asmenų sveikatai ir gyvybei, tiek pareigūnų, tiek ir įtariamųjų. Vadovaujantis BPK 146 str. 2 d., numatoma galimybė sulaikant įtariamą asmenį atlikti asmens kratą be atskiros teismo nutarties. Pagrindinis sulaikyto asmens kratos tikslas bylose, susijusiose su narkotinių ar psichotropinių medžiagų neteisėta apyvarta, – rasti jo drabužiuose, daiktuose narkotinių ar psichotropinių medžiagų, jų pėdsakų, daiktų, skirtų šių medžiagų gamybai, daiktų, susijusių su narkotikų platinimu.

Kitas neatsiejamas tyrimo veiksmas – krata. Šis veiksmas, kaip ir sulaikymas, yra siejamas su netikėtumo faktoriumi. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nustatytą tvarką laikinai sulaikius asmenis būtina pranešti sulaikytojo šeimos nariui (tėvams, sutuoktiniams, sugyventiniams). Todėl sulaikytų asmenų gyvenamosiose vietose bei pagalbinėse patalpose, automobiliuose, darbovietėse krata turi būti atlikta kuo skubiau, nes kiti asmenys (šeimos nariai, pažįstami), sužinoję apie sulaikymą, gali atsikratyti daiktais, turinčiais įrodomąją vertę. Pranešus apie sulaikymą ir neatlikus kratų įtariamojo artimieji ar draugai tikrai atsikratys visais įstatymo uždraustais daiktais, nes šio procesinio veiksmo atlikimas visuomenei gerai žinomas. Kaip ir anksčiau minėtą sulaikymą, taip ir kratas tyrėjas bei prokuroras turi iš anksto suplanuoti ir numatyti, kur jas daryti. Būtent tyrėjas privalo surinkti visus duomenis apie

[96] *Supra* note 92, p. 364.
[97] Petras Ancelis ir kt., *supra* note 89, p. 195.

sulaikomų asmenų gyvenamąsias vietas, konspiracines patalpas, automobilius. Vadovaujantis baudžiamojo proceso kodeksu, prokuroras turi kreiptis į teismą, kad prieš sulaikymus gautų nutartis dėl kratų atlikimo nurodytose patalpose. Žinoma, BPK komentare numatoma galimybė daryti kratas ir be ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties neatidėliotinais atvejais (pvz., sulaikytas įtariamasis nurodo, kad paslėpęs narkotines medžiagas iki jo sulaikymo pareigūnų nenustatytose patalpose).

Prieš atliekant kratą pas įtariamąjį, būtina žinoti tam tikras aplinkybes: patalpų plotą, kas jose gyvena. Svarbu žinoti, ar patalpose, kur bus atliekamos kratos, yra nepilnamečių. Esant tokiam atvejui, vadovaujantis BPK 44 str. 11 d., būtina pasiruošti. Šios aplinkybės praverčia atliekant kratą. Kada pareigūnai žino, su kokiais sunkumais gali susidurti (pvz., agresyvūs šeimos nariai, anksčiau teisti ar vartojantys narkotines medžiagas, alkoholį), atitinkamai pasiruošia. Remiantis autoriaus praktika, siūlytina, kad kratoje dalyvautų pareigūnas, tiesiogiai susijęs su tyrimu ir turintis daugiausia informacijos apie ieškomus objektus.

Mokslinėje literatūroje nurodomos šios rekomendacijos atliekant kratas keliose vietose: „Jeigu ikiteisminio tyrimo metu ketinama iš karto atlikti kratas keliose vietose, rekomenduojama, kad būtų paskiriamas pareigūnas (dažniausiai ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis prokuroras), kuris koordinuotų kratas, atliekančių pareigūnų veiksmus. Kratą atliekančių pareigūnų grupėje turėtų būti ir kontaktinis asmuo (turintis tinkamas ryšio priemones), kuris informuotų kratas koordinuojantį pareigūną apie kratos rezultatus arba iškilusias kliūtis, neatitraukdamas kitų pareigūnų nuo tiesioginio darbo“[98]. Kontaktinis asmuo, autoriaus teigimu, kratose turi ir akylai stebėti visų kratoje dalyvaujančių asmenų elgesį, emocijas (paprastai apieškant tam tikrą vietą įtariamasis ar kitas šeimos narys sunerimsta). Pastebėjęs kažką neįprasta kontaktinis asmuo gali paprašyti tą vietą dar kartą apžiūrėti (pvz., patikrinti grindis, sieną, ar neįrengta slėptuvė). Svarbu kratos metu suradus narkotines ar psichotropines medžiagas stebėti įtariamojo elgesį, kad šis nebandytų šių medžiagų atsikratyti (pvz., išpilti tualete, išmesti pro langą ir pan.). Atliekant kratą reikia nepamiršti ir jos eigos filmavimo, kuris praverčia tolimesniame tyrimo procese (įtariamojo skundo atveju).

Sulaikius įtariamąjį, atlikus kratas, turi būti atliktas kitas procesinis ikteisminio tyrimo veiksmas – apklausa. E. Palskys apklausą apibūdina kaip ikiteisminio tyrimo veiksmą, „kurio metu tyrėjas iš apklausiamojo asmens gauna ir užfiksuoja žinias, turinčias reikšmę bylai“[99]. Apklausos metu bendravimą su įtariamuoju reguliuoja baudžiamojo proceso įstatymas. Kriminalistikoje pabrėžiama, kad šio veiksmo metu „ikiteisminio tyrimo pareigūnas, ikiteisminio

[98] Petras Ancelis ir kt., *supra* note 89, p. 137.
[99] Ryšardas Burda ir Samuelis Kuklianskis, *Aplausa ikiteisminio tyrimo metu: taktikos teorija ir praktika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007), 10.

tyrimo teisėjas, teismas, griežtai laikydamiesi baudžiamojo proceso normų reikalavimų, ypatingo verbalinio bendravimo (apklausos) metu iš apklausiamojo asmens parodymų forma gauna ir užfiksuoja informaciją (duomenis) apie aplinkybes, turinčias reikšmės nusikalstamai veikai ištirti“[100]. Panašiai apibūdinama ir V. Kilinsko straipsnyje: „Apklausa – labai plačiai naudojamas, bet taktikos požiūriu – sudėtingiausias tyrimo veiksmas, leidžiantis gauti ir patikrinti nemažai informacijos apie nusikaltimą, būtinos teisingai išspręsti baudžiamąją bylą. Įtariamasis, kaip tiesioginis nusikalstamos veikos dalyvis, neabejotinai turi daugiau tyrimui reikšmingos informacijos nei kiti proceso dalyviai, kartu dažniausiai yra labiausiai suinteresuotas nuslėpti tikrąsias įvykio aplinkybes. Įtariamojo apklausos rezultatai yra bene vienintelis šaltinis gauti įrodomosios informacijos apie subjektyviąją nusikalstamos veikos dalį“[101].

Apklausai, kaip ir prieš tai aptartiems procesiniams veiksmams, taip pat būtina pasiruošti. Pirmiausia dėmesys kreipiamas į įtariamojo asmenybę, apmąstoma, kokio rezultato tikimasi gauti apklausos metu, ir, žinoma, apklausą vykdantis tyrėjas turi būti susipažinęs su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Kada yra vienas įtariamasis, paprastai apklausą atlieka tas pats ikiteisminio tyrimo tyrėjas, kuris susipažinęs su bylos medžiaga bei įtariamojo asmenybe. Tačiau jeigu vienu metu sulaikomi keli įtariamieji ir apklausos vykdomos kelių tyrėjų, minėti pasiruošimo ypatumai būtini: ikiteisminio tyrimo pareigūnas turi supažindinti kitus apklausą vykdančius pareigūnus su įtariamojo asmenybe, patarti, kokius klausimus užduoti.

Prieš apklausą, vadovaujantis baudžiamojo proceso kodekso 187 str. nuostatomis, visada įteikiamas pranešimas apie įtarimą. Būtent po įtarimo įteikimo ir pradedama pirmoji įtariamojo apklausa. Įtariamojo apklausa yra specifinė apklausos rūšis, nes įtariamasis turi teisę duoti parodymus tokius, kokius jis nori, ir nuolat juos keisti (tuo tarpu kiti proceso dalyviai, liudytojai, nukentėję asmenys, melagingai teikę parodymus, gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn). Tai pabrėžiama ir V. Kilinsko straipsnyje: „Įtariamojo apklausa yra ne tik įrodomosios informacijos rinkimo veiksmas, bet ir įtariamojo gynybos priemonė nuo jam pateiktų įtarimų. Duoti parodymų yra įtariamojo teisė, o ne pareiga. Todėl įtariamasis, skirtingai nei visi kiti baudžiamojo proceso metu parodymus duodantys asmenys, nėra įspėjamas nei dėl atsakomybės už atsisakymą duoti parodymus, nei dėl atsakomybės už melagingą parodymų davimą, be to, šie asmens veiksmai negali būti traktuojami kaip jo kaltės įrodymas ar kitaip panaudojami jo nenaudai“[102].

---

[100] Janina Juškevičiūtė ir kt., *supra* note 69, p. 100.
http://wdn.ipublishcentral.net/association_lithuania_serials/viewinside/6022748416845
[101] Vidas Kilinskas, „Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa,“ *Teisė*, 2005, 50-51.
http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155515007/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
[102] *Ibid.*, p. 51.

Remiantis tirtų baudžiamųjų bylų praktika, išskirtinos kelios esminės nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, įtariamųjų apklausų situacijos:

1) kada įtariamasis atsisako duoti parodymus ir pareiškia, kad tai darys tik teisminio nagrinėjimo metu;

2) asmenys, kurie pasakoja apie savo vykdytas nusikalstamas veikas, kartu ir stengiasi išsisukinėti;

3) įtariami asmenys nuoširdžiai duoda parodymus.

Pirmuoju atveju įtariamasis turi vadinamą „kriminalinės praeities stažą“ (kelis kartus teistas, ne pirmą kartą sulaikomas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, organizuotos grupės lyderis ar nusikalstamo susivienijimo narys). Toks įtariamasis prieš apklausą paprašo trumpai pasikalbėti su gynėju. Po pokalbio su gynėju įtariamasis pareiškia, kad su įtarimu sutinka iš dalies arba išvis nesutinka ir parodymus duos teismo posėdžio metu. Iš dalies su pareikštu įtarimu dažniausiai sutinka tie įtariamieji, pas kuriuos sulaikymo metu būna rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Gynėjas patvirtina ginamojo žodžius ir prieštarauja, kad būtų toliau vykdoma apklausa.

Asmenys, kurie pasakoja apie savo vykdytas nusikalstamas veikas, kartu ir stengiasi išsisukinėti siekdami:

- išvengti baudžiamosios atsakomybės;
- padėti išvengti atsakomybės bendrininkams bei nusikalstamos veikos organizatoriams (ypač jeigu jie yra giminės arba geri draugai);
- išvengti grupinės atsakomybės, nes ją įtariamieji suvokia kaip griežtesnę;
- menkinti savo vaidmenį organizuotoje grupėje, susivienijime;
- parodyti, kad jo nusikalstamas elgesys buvo neišvengiamas (kitaip elgtis negalėjo);
- parodyti, kad nusikaltimą padarė dėl sunkių materialinių sąlygų, taip nuslėpdamas tikrąsias nusikalstamos veikos priežastis;
- švelninti bausmę bei kitaip siekti atsakomybės lengvinančių aplinkybių[103].

Todėl ikiteisminio tyrimo tyrėjas ar prokuroras turi palaipsniui įgauti pasitikėjimą iš įtariamojo ir kartu mokėti laiku ir kvalifikuotai pateikti klausimus, t. y. savo klausimais „suklaidinti“ įtariamąjį, kad šis susipainiojęs pasakytų tiesą. Vienas iš tyrėjo uždavinių tokių apklausų metu – tai psichologinio kontakto užmezgimas su įtariamuoju. Atkreiptinas dėmesys į situacijas, kada įtariamasis – vartojantis narkotines medžiagas ir gali būti apsvaigęs. Tai teigiama ir užsienio literatūroje: prieš apklausą rekomenduojama įsitikinti, ar įtariamasis neapsvaigęs nuo

[103] Ryšardas Burda ir Samuelis Kuklianskis, *supra* note 99, p. 28.

narkotikų. Apklausiamas asmuo, vartojęs narkotikus, tam tikrą laiką (parą) gali pateikti neteisingą informaciją. Tokiu atveju patartina atidėti apklausą[104], nes vėliau duoti tokio įtariamojo parodymai gali prarasti įrodomąją vertę.

Įtariamieji asmenys, nuoširdžiai davę parodymus, dažniausiai būna pirmą kartą sulaikyti už narkotinių medžiagų laikymą ar platinimą (asmenys, susigundę lengvais pinigais, prekiavę mažais kiekiais ir lengvabūdiški). Tarp tokių įtariamųjų pasitaiko ir nepilnamečių asmenų. Nepilnamečių apklausa – griežtesnės specifikos. Nors jos tvarka panaši kaip ir suaugusiojo įtariamojo, tačiau tyrėjui būtina žinoti tam tikrus specifinius momentus: „Nepilnamečių apklausos rekomenduojamos atlikti tokia tvarka, kaip nurodyta BPK 188 str., tai yra bendra tvarka, kaip atliekamos įtariamojo apklausos, tačiau atsižvelgiant į rekomenduojamus taktinius metodus, kurie labiau pritaikyti nepilnamečių apklausų taktiniams būdams“[105]. Ikiteisminio tyrimo metu atliekamose apklausose turi teisę dalyvauti nepilnamečių atstovas, o proceso dalyvių prašymu, ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva kviečiamas ir valstybinės Vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas ar psichologas. Apklausdamas įtariamąjį nepilnametį tyrėjas naudoja ypatingas taktines priemones atsižvelgdamas į paauglių psichikos savitumą, charakterio bruožus, emocijas, gyvenamąją aplinką, auklėjimą bei vadovaudamasis įvairiais teisiniais aktais. Kriminalistai bei psichologai rekomenduoja taktinius būdus, padedančius prisiminti. Užmaršties atveju reikia pateikti primenančią bei kitą pagalbinę medžiagą. Tokia medžiaga gali būti verbalinė (žodžiai) ir materialinė (video, nuotraukos)[106]. Svarbiausia, ką pabrėžia psichologai, kad įtariamasis nepilnametis jaustųsi saugus.

Apie minėtas įtariamųjų apklausų situacijas panašiai teigia ir užsienio mokslininkai. Jų teigimu, priklausomai nuo įtariamojo elgesio apklausos metu skiriamos trys skirtingos situacijos: įtariamasis nori suteikti pilną ir teisingą informaciją dėl nusikalstamos veikos, už kurią jis yra apklausiamas (tai atsitinka labai retai); įtariamasis atsisako duoti parodymus; įtariamasis nenoriai sako tiesą (šioje situacijoje reikia būti kantriems ir naudoti taktinius bei psichologinius metodus, nes niekas nenori iš karto prisipažinti esąs kaltas)[107].

---

[104] Незаконный оборот наркотических средств: уголовно-правовые и уголовно – процессуальные аспекты: Учебное пособие (Бишкек: ABA ROLI, 2015), 56, file:///C:/Users/namai/Desktop/III%20sk/3.%202/3.%202.%202/posobie%20vadovėlis%20narkata.pdf

[105] Arvydas Stanislovaitis, „Nepilnamečio įtariamojo apklausos psichologiniai ir procesiniai pagrindai“ (magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2008), 8, file:///C:/Users/namai/Downloads/1991675%20(1).pdf

[106] Rima Ažubalytė, Petras Ancelis, Ryšardas Burda, „Teisinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais,“ Vilnius, 2005, https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teisine_informacija/Tyrimai_ir_analizes/Metodikos,_rekomendacijos/Teisinesrekomendacijos.pdf

[107] Zvonimir Ivanović , Vladimir Urošević , Sergej Uljanov „Interview and Interrogation Tactics and Techniques in Serbia“ Revija za kriminalistiko in kriminologijo (Ljubljana 64, 2013 / 3), 279, http://www.policija.si/eng/images/stories/Publications/JCIC/PDF/2013/03/JCIC2013-03_ZvonimirIvanovic_InterrogationTacticsAndTechniquesInSerbia.pdf

Apibendrinus galima teigti, kad įtariamojo sulaikymas, krata ir apklausa yra ikiteisminio tyrimo veiksmai, kurių metu gaunami reikšmingi duomenys. Tai subtilūs veiksmai, reikalaujantys iš pareigūno ne vien tik teisinių žinių išmanymo, jų taikymo, bet ir gebėjimo bendrauti su asmenimis.

2.3. Tolimesni procesiniai veiksmai

Ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tolesni tyrimo veiksmai priklauso nuo tam tikrų aplinkybių, susiklosčiusių atliekant pirminius tyrimo veiksmus. Išanalizavus gautus pirminių tyrimo veiksmų duomenis, tyrėjas kartu su prokuroru planuoja, kokius tolesnius tyrimo veiksmus būtina atlikti. Tam, žinoma, reikia sudaryti tolimesnių tyrimo veiksmų planą. Nuo tyrimo sudėtingumo ir priklauso tolesnių veiksmų planavimas. Prie tolesnių tyrimo veiksmų priskiriami šie veiksmai: liudytojų apklausos, papildomos kratos, apžiūros, akistatos, įtariamųjų apklausos, užduočių specialistams skyrimas ir neviešo pobūdžio tyrimo veiksmai. Šiame poskyryje bus aptarti tik objektų tyrimas ir neviešo pobūdžio veiksmai. Kaip rodo praktika, kiekvienas ikiteisminis tyrimas, susijęs su šiomis veikomis, neįmanomas be objektų tyrimo.

2.3.1. Objektų tyrimas

Visus įvykio vietos, asmens apžiūrų, asmens kratos bei kratų metu rastus objektus (medžiagas, svarstykles ar kitus daiktus) reikia ištirti. Šio tyrimo tikslas – nustatyti, kokios rūšies narkotinės ar psichotropinės medžiagos, ar jų pirmtakai (prekursoriai), kokie jų kiekiai, arba rasti minėtų medžiagų likučius. Kaip buvo minėta šio darbo pirmame skyriuje, nusikaltimo dalykas – narkotinės ir psichotropinės medžiagos; prekursoriai; aparatai ir kiti įrenginiai narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms gaminti. Be jų nėra nusikaltimo sudėties, o be grynosios medžiagos kiekio nustatymo neįmanoma kvalifikuoti veikos pagal baudžiamojo kodekso XXXVII skyriuje numatytus straipsnius. Todėl šio pobūdžio ikiteisminiuose tyrimuose be išimties atliekamas cheminis objektų tyrimas. Taigi, siekiant patvirtinti ar paneigti tam tikras su byla susijusias aplinkybes, neužtenka vien aptikti, užfiksuoti ir paimti narkotines ar psichotropines medžiagas. Būtina jas ištirti, t. y. pritaikyti specialias žinias, naudojamas įrodomajai ar kitai informacijai, būtinai nusikaltimui ištirti. Būtent šios žinios padeda ikiteisminio tyrimo tyrėjams išsiaiškinti narkotinių medžiagų kilmę, kokybę ir kiekybę. Šiuolaikinėmis sąlygomis atskleisti nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis

medžiagomis, praktiškai neįmanoma be specialiąsias žinias turinčių – specialisto ir eksperto – pagalbos[108].

Ikiteisminio tyrimo veiksmų (įvykio vietos apžiūrų, kratų) metu paimti daiktai yra supakuojami į specialius paketus. Daiktų sąvoka, įtvirtinta baudžiamojo proceso kodekso 91 straipsnyje, apima daiktus, turinčius reikšmės nusikalstamą veiką tiriant ir ikiteisminio tyrimo metu, ir nagrinėjant teisme.[109] Tyrėjas pirmiausia peržiūrėjęs paketus atrenka tuos objektus, kuriuos siųs tyrimui. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų tyrimo objektai yra šie:

- narkotinės medžiagos, stipriai veikiančios bei toksinės medžiagos, naudojamos sintetinių narkotinių medžiagų gamybai (prekursoriai);
- objektai su šių medžiagų likučiais, pėdsakais: daiktai, naudojami narkotinių medžiagų gamybai (pvz., grūstuvai, įvairūs indai, audiniai su pėdsakais, talpyklos, kuriose buvo ar yra stipriai veikiantys cheminiai elementai, pakavimui naudojamos priemonės ir daiktai, susiję su narkotikų vartojimu (švirkštai ir pan.);
- biologinės kilmės objektai (nuoplovos, kraujas, šlapimas ir pan.).

Bendradarbiaudamas su prokuroru tyrėjas nusprendžia, kokius objektų tyrimus skirs ir suformuluos klausimus specialistui. Todėl tiek tyrėjas, tiek prokuroras turi turėti tam tikrų specialių žinių. Specialios žinios – „tai mokslo, technikos ar bet kurios kitos žmogiškosios veiklos srities žinios, įgytos išsilavinimo, specialaus studijavimo arba profesinės veiklos dėka, naudojamos gauti įrodomąją arba kitą informaciją, būtiną nusikaltimui ištirti“[110]. Tyrėjui šios žinios būtinos tam, kad žinotų, kokias priemones turi specialistai objektams tirti, kur siųsti užduotis objektų tyrimui, kokie numatyti objektų ištyrimo terminai, ir, žinoma, gavęs specialisto išvadą, suprastų jos esmę.

Ikiteisminiuose tyrimuose dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, gali būti atliekami šie objektų tyrimai: cheminis; DNR kompleksinis.

Šiose bylose cheminis medžiagų tyrimas skiriamas be išimties. Užduotį specialistui su objektais (medžiagomis) tyrėjas siunčia į Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centrą (šį tyrimą atlieka ir Lietuvos teismo ekspertizės centro specialistai). Čia specialistai, atlikę rastų ir paimtų medžiagų cheminį tyrimą, nustato, ar medžiagos yra narkotinės ar psichotropinės, jų

[108] С. И. Земцова, „ Актуальные вопросы использования заключения специалиста при расследовании дел о преступлениях в сфере незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ и их анолгов,“ *Библиотека криминалиста* 13, 2 (2014): 162.
[109] Petras Ancelis ir Eglė Šapalaitė, „Daiktų statusas baudžiamajame procese,“ *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 122, https://www.mruni.eu/upload/iblock/4ac/012_ancelis_sapalaite.pdf
[110] Ryšardas Burda ir Janina Juškevičiūtė, „Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas,“ *Jurisprudencija* 11, 89 (2006): 19, http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/11(89).pdf

koncentraciją (kiekį), pėdsakus (likučius) ant įvairių objektų, lyginamųjų pavyzdžių priklausymą vienai masei (tūriui), bendrą jų kilmės šaltinį, pagaminimo būdą[111].

Specialisto išvada ir yra vienas iš pagrindinių procesinių dokumentų, pagal kurio duomenis nustatomas nusikaltimo dalykas. Kaip pavyzdį galima pateikti teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-887-317-2013: *Lietuvos teismo ekspertizės centro specialisto išvadoje Nr. 11-2959 (12) nurodyta, kad iš D. Ž. paimtoje ir tyrimui pateiktoje 0,7717 g augalinės kilmės medžiagoje yra 4,5 proc. delta-9-tetrahidrokanabinolio koncentracija. Tuo pagrindu konstatuota, kad ši medžiaga yra narkotinė (kanapių (Cannabis) dalys), todėl yra BK 259 straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų dalykas*[112]. Pažymėtina, kad nustačius tikslius medžiagų kiekius kvalifikuojama nusikalstama veika pagal BK numatytus straipsnius. Kitas pavyzdys – apie ištirtą objektą su medžiagų likučiais: *2010-12-20 specialisto išvada Nr.140-(9184)-IS1-9134 nustatyta, kad ant elektroninių svarstyklių su užrašu „DIGITAL SCALE“, 2010-12-08 kratos metu rastų K. C. gyvenamojoje vietoje, esančioje (duomenys neskelbtini), paviršių yra narkotinės medžiagos- kanapių (ir jų dalių) bei narkotinės medžiagos - heroino pėdsakai. Taip pat nustatyta, kad ant metalinės trintuvės, paimtos 2010-12-08 kratos metu K. C. gyvenamojoje vietoje, esančioje (duomenys neskelbtini), vidinių paviršių yra narkotinės medžiagos - kanapių (ir jų dalių) pėdsakai. /t. 4, b.l. 87-88/* [113]. Be įrodomosios vertės gautos cheminio tyrimo specialisto išvados tyrėjui padeda ir nustatyti, iš kur gaunamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Autoriaus praktikoje pasitaikę atvejų, kai rastos ir paimtos mažesniais kiekiais narkotinės medžiagos iš kelių prekybos vietų – „taškų“. Sulyginus visus duomenis gautose specialisto išvadose, buvo įžvelgta, kad prekiauta vienos rūšies ir vienodos koncentracijos narkotinėmis medžiagomis (pvz., heroino). Tai leido daryti prielaidą, kad yra vienas tiekėjas. Tokiu būdu palengvinamas tyrimas ir sukoncentruojamas dėmesys į įtariamuosius (tiekėjus), kurie gabena medžiagas didesniais kiekiais. Užsienio kriminalistikos literatūroje taip pat pabrėžiama cheminio tyrimo reikšmė: iš įvairių vietų paimtų narkotikų ištyrimas ir analizė gali padėti tyrėjams susieti asmenis ir galbūt nustatyti tiekimo tinklus[114].

Daugeliu atveju tiriant šias bylas skiriamas kompleksinis tyrimas. Gana dažnas kompleksinio tyrimo variantas yra cheminis daktiloskopinis tyrimas. Tyrėjas užduotyje nurodo specialistui pirma atlikti cheminį medžiagos tyrimą, po to – daktiloskopinį. Pirma atlikus cheminį tyrimą ir nustačius, kad pateiktos medžiagos nėra narkotinės ar psichotropinės,

---

[111] „Objektų laboratoriniai kriminalistiniai tyrimai ir ekspertizės,“ *Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras* (Vilnius, 2010): 33-51, file:///C:/Users/namai/Downloads/2010_LPKTC_metodines_rekomendacijos%20(1).pdf

[112] „Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-887-317-2013,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/777697?nr=2

[113] „Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-317/2013,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1208140

[114] *Crime Scene Management and Evidence Recovery: Deborah Beaufort-More* (Oxford university press, 2009), 239.

daktiloskopinį tyrimą atlikti netikslinga. Kompleksinis tyrimas dažniausiai skiriamas, kai sulaikyti keli įtariamieji, tačiau nė vienas neprisipažįsta, kam priklauso rastas paketas su narkotinėmis medžiagomis; arba neaišku, kas paliko, padėjo paketą su narkotinėmis medžiagomis tam tikroje vietoje (pvz., rūsyje). Tokiu atveju yra galimybė ant paketo aptikti tinkamus identifikavimui rankų pėdsakus, pagal kuriuos galima nustatyti įtariamąjį. Skiriant to paties objekto (pvz., paketo) cheminį daktiloskopinį tyrimą, specialistai nepataria jo skirti kartu su DNR tyrimu. Tai pažymėtina ir generalinio prokuroro rekomendacijose: „Prieš priimant sprendimą skirti kompleksinį daktiloskopinį DNR tyrimą, kurį atliekant turėtų būti tiriamas tas pats lytėjimo pėdsakas tiek atliekant DNR, tiek daktiloskopinį tyrimą (ekspertizę), ikiteisminį tyrimą atliekančiam pareigūnui ir (ar) prokurorui rekomenduojama įvertinti, ar įmanoma abu tyrimus (ekspertizes) atlikti nesunaikinant kitos rūšies pėdsakų“[115].

DNR tyrimas skiriamas siekiant surasti įtariamojo kraujo, audinių, plaukų ir kitus pėdsakus ant daiktų, kuriuose buvo įpakuotos ar paslėptos narkotinės medžiagos. Šį tyrimą reikia skirti didelės apimties ikiteisminiuose tyrimuose, kurių metu rasti dideli kiekiai narkotinių medžiagų, yra daug įtariamųjų (organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui priklausančių asmenų), neigiančių, kad disponavo narkotinėmis medžiagomis. Gauta teigiama DNR tyrimo specialisto išvada turi didelę reikšmę įrodinėjant teisme, kai kaltinamasis neigia vykdęs nusikalstamas veikas. Išanalizavus Kauno apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1-158-634/2015, galima patvirtinti, kad kaltinamajam neigiant savo kaltę, teismas visgi įrodomąją reikšmę teikė biologinio tyrimo specialisto išvadai Nr. 140-(2258)-IS1-4144 2014-08-21, kurioje patvirtina, *kad ant tirti pateiktų 134 vnt. maišelių, tiriant pažymėtų Nr. 1-134, paimtų 2014-04-17 atliekant kratą butui Nr. (duomenys neskelbtini) priklausančiame sandėliuke, esančiame (duomenys neskelbtini) g. Nr. (duomenys neskelbtini), Kaune, Nr. (duomenys neskelbtini) rastas žmogaus biologinių pėdsakų, tinkamų asmens tapatybei nustatyti tiriant DNR, kurių genotipas sutampa su R. M. genotipu. Tikimybė, kad egzistuoja kitas žmogus, kurio genotipas identiškas ištirtų R. M. lokusų genotipui, t. y. atsitiktinio sutapimo tikimybė, yra ne didesnė nei 0,00000000000000000001 %. Ant dalies tirtų objektų biologinių pėdsakų neaptikta, ant pirštinių rasti biologiniai pėdsakai netinkami asmens tapatybei nustatyti tiriant DNR (t. 1, b. l. 154-158)*[116].

Praktikoje be išimties visuose ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, yra skiriamas šlapimo mėginio toksikologinis tyrimas. Sulaikius įtariamąjį paimamas jo šlapimo mėginys, kurį tyrėjas siunčia į Valstybinę teismo medicinos

[115] „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo,“ LRS, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.391197

[116] „Kauno apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-158-634/2015,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1156769

tarnybos Toksikologijos laboratoriją. Šios tarnybos specialistai atlieka toksikologinį tyrimą ir nustato, kokias narkotines medžiagas asmuo vartojęs arba nevartojęs. Specialisto išvadoje tiksliai išvardijamos šlapime aptiktos narkotinės medžiagos. Dažniausiai šlapime nustatomos šios medžiagų grupės: amfetaminai, barbitūratai, benzodiazepinai, kanabinoidai, kokainas, LSD, metadonas, metakvalonas, opiatai, fenciklidinai, propoksifenai. Kaip pavyzdį galima pateikti specialisto išvadą Nr. T-N 1256/14(01), kurioje patvirtina, *kad R. M. šlapime, paimtame tyrimui 2014-04-23 16.35 val., amfetaminų, kanabinoidų, kokaino, kokaino metabolitų ir etilo alkoholio nerasta (t. 5, b. l. 161)*[117]. Apie toksikologinį tyrimą minima ir užsienio literatūroje. Čia teigiama, kad ieškant narkotikų likučių audiniuose, pavyzdžiui, kraujo, šlapimo, seilių, prakaito arba plaukų, yra taikomas toksikologinis tyrimas[118]. Šio tyrimo esmė – paneigti įtariamojo versiją, kad narkotines medžiagas buvo įgijęs tik vartojimui, o ne platinimui.

Apibendrinus galima teigti, kad nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, atskleidimas ne vien tik apsiriboja tyrimo veiksmais, bet ir neįmanomas be objektų tyrimo. Jų tyrimui būtinos mokslo žinios (chemijos, farmacijos, medicinos ir kt.). Todėl juos atlieka daugelio sričių specialistai, kurių kruopštus atsakingas darbas visuomenėje nėra matomas.

2.3.2. Neviešo pobūdžio tyrimo veiksmų atlikimo ypatumai

Šiais laikais vieni iš keliančių pavojų valstybės saugumui ir sveikatai nusikaltimai – prekyba narkotikais. Tobulėjant nusikaltimų technologijai, pareigūnai vis labiau priversti naudoti slaptus metodus. Dažnai siekiant atskleisti asmenų nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (ypač organizuotų grupių ir nusikalstamų susivienijimų), bei užtikrinant veiksmingą duomenų rinkimą, pasitelkiamos ne viešos, o slapto pobūdžio priemonės, t. y. panaudojami slapti tyrimo veiksmai. Jų tikslingą panaudojimą sudėtingesniuose ikiteisminiuose tyrimuose dėl šių veikų numato prokuroras su tyrėju. Slaptus tyrimo veiksmus taikliai apibūdina G. Bučiūnas. Jo teigimu, – „tai baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintas veiksmas ar veiksmų grupė, atliekami ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar baudžiamojo proceso įstatymu leidžiama kitų asmenų aktyvi, kryptinga organizuota veikla, slapta įsibraunant į kito žmogaus privatų gyvenimą su (ar be) techninių priemonių pagalba, turint tikslą surasti, surinkti duomenis reikšmingus nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti“[119]. Pažymėtina, kad šiais

[117] „Kauno apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-158-634/2015,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1156769

[118] Max M. Houck and Frank Crispino, *The Science of Crime Scenes* (Academic Press is an imprint of Elsevier, 2012), 212.

[119] Justinas Leonavičius, „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas: samprata ir problematika“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 9, file:///C:/Users/namai/Desktop/Visi%20skyriai/III%20sk/3.3/3.3.2/15102225%20BPK%20154%20str..pdf

veiksmais siekiama: nustatyti asmenis, surinkti ir užfiksuoti duomenis apie jų toliau tęsiamas nusikalstamas veikas, susijusias su narkotikų platinimu ar gamyba (pvz., tiekėjus, organizatorius); nustatyti galimas narkotinių medžiagų slėpimo ir gamybos vietas. Su tokiu nusikalstamumu, anot K. Jovaišos, „veiksmingai dorotis galima tik disponuojant laiku informacija apie nusikalstamas organizacijas, jų narius, vykdomą ir planuojamą veiklą bei veikimo metodus“[120].

Slaptiems tyrimo veiksmams moksliniuose straipsniuose priskiriami tam tikri specialieji požymiai: neviešumas, kryptingumas, stebėjimo metodas, tiesioginio kontakto nebuvimas, teisėta apgaulė, trunkamumas, proporcingumas, privataus gyvenimo garantijų suvaržymas, griežtesnė kontrolė bei derinamumas su kriminalinės žvalgybos metu atliekamais panašaus pobūdžio slaptaisiais veiksmais[121]. Slaptų tyrimo veiksmų specifiškumas pabrėžiamas ir teisės aktuose. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakyme nurodoma: „Baudžiamojo proceso metu asmens teisės į jo ir jo šeimos privatų gyvenimą, taip pat teisė į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių ir kitokio susižinojimo slaptumą gali būti apribotos tik baudžiamojo proceso kodekso […] numatytais atvejais ir tvarka (BPK 44 straipsnio 9 dalis)“[122]. V. Jurkos teigimu, „Vienas iš slaptųjų tyrimo veiksmų pagrįstumo ir teisėtumo garantų – griežtas konkretizuotos, t. y. tik konkrečiam slaptajam tyrimo veiksmui įstatymų leidėjo sukurtos procesinės formos reikalavimų laikymasis. Konstitucijos nuostatų sąlygotas viešasis Lietuvos baudžiamojo proceso modelis lemia, kad teisėsaugos institucijų pareigūnai įgyvendindami slaptuosius tyrimo veiksmus turi paisyti ir laikytis principo, kad „leidžiama tai, kas numatyta įstatyme“[123]. Taigi, šiame kontekste labai svarbu atsižvelgti į žmogaus teisių ir laisvių (teisė į privatumą) ribojimo sąlygas, numatytas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje.

Slapti tyrimo veiksmai numatyti baudžiamojo proceso kodekso XII skyriaus „Kitos procesinės prievartos priemonės“ BPK 154, 158, 159 ir 160 straipsniuose. Prieš aptariant šiuos neviešo pobūdžio tyrimo veiksmus, autoriaus pastebėtina, kad tokie veiksmai atliekami sulaikius įtariamus asmenis kitų įtariamų asmenų nustatymui ir jų vykdomų veikų fiksavimui; arba naudojami iškart pradėjus ikiteisminį tyrimą asmenų vykdomų veikų fiksavimui.

Vienas iš pagrindinių ir daug reikšmingų baudžiamojoje byloje duomenų suteikiančių slaptų tyrimo veiksmų yra elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas, numatytas BPK 154 str. Elektroninių ryšių tinklas apibrėžiamas

[120] Karolis Jovaiša, „Kaltės įrodinėjimas baudžiamajame procese: problemos ir paradoksai,“ *Teisė 82* (2012): 228, file:///C:/Users/namai/Downloads/225-237.pdf
[121] Raimundas Jurka, „Slaptųjų tyrimo veiksmų procesinės formos darnos aspektai,“ *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 269-273, file:///C:/Users/namai/Downloads/1247-4413-1-PB.pdf
[122] „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. I-383 „Dėl rekomendacijų dėl kriminalinės žvalgybos įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo,“ *Valstybės žinios* 2, 83 (2013).
[123] Raimundas Jurka, *op cit.*, p. 268.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo 3 str. 16 p. kaip „perdavimo sistemos ir (arba) komutavimo bei maršruto parinkimo įranga, kitos priemonės, įskaitant pasyviuosius tinklo elementus, leidžiančios perduoti signalus laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis, įskaitant palydovinius tinklus, fiksuotuosius (kanalų ir paketų komutavimo, įskaitant internetą) ir judriuosius antžeminius tinklus, elektros perdavimo kabelines sistemas (kiek jos naudojamos signalams perduoti), tinklus, naudojamus radijo ir (arba) televizijos programoms transliuoti (retransliuoti), ir kabelinės televizijos bei mikrobangų daugiakanalės televizijos tinklus neatsižvelgiant į perduodamos informacijos pobūdį“[124]. Teismų praktikos apžvalgoje pažymima, kad taikant šią procesinę prievartos priemonę „gali būti klausomasi pokalbių turinio, nustatomi asmenys, kurie naudojasi konkrečiais telefono numeriais (pvz., esant išankstinio apmokėjimo paslaugai), renkant informaciją apie nusikaltimo vietoje veikusius abonentus (gaunant išklotinę) ir pan.“[125].

Pažymėtina, kad ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrėjas klausydamasis telefoninių asmenų pokalbių ne iš karto gauna informaciją apie narkotikų prekybą, įtariamųjų asmenų skaičių, slėptuves ir pan. Šis veiksmas reikalauja iš jį atliekančio tyrėjo kruopštaus darbo. Svarbu ir tyrėjo įgūdžiai bei praktika (pvz., suprasti žargoną, perprasti slapyvardžius, narkotikų, vietovių užšifruotus pavadinimus ir pan.), būtina išanalizuoti pačių įtariamųjų asmenybes, t. y. jų charakterio savybes, gyvenimo būdą ir pan. Kaip pavyzdį galima paimti Panevėžio apygardos teismo nuosprendį, kuriame iš elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo protokolo matyti: *Įraše Nr. 3948 užfiksuota, kad 2011-08-12 20:15:47, M. U. skambina nenustatytas vyras, kuris paklausia ar jis turi porą šulinio dangtelių, M. U. atsako, kad turi, sutaria susitikti, duoti skolon. Iš pokalbio galima suprasti, kad pokalbis eina apie psichotropines tabletes. (1 t.157 b.l.) Įraše Nr. 4312 užfiksuota, kad 2011-08-19 19:04:45, M. U. skambina nenustatytas asmuo, kuris atvirai nekalba, tik pasako, kad skambina dėl to, pasako, kad žiauriai reikia, M. U. pasako, kad šiandien nėra, kai bus praneš, asmuo pasako, kad kas keturias dienas paimtų po maždaug šešias štukas, sutaria, kad M. U. duos žinoti. (1 t.160-161 b.l.)*[126]. Kaip matyti iš šių telefoninių pokalbių įrašų, asmenys tarpusavyje kalbasi užšifruotai, tiesiogiai neįvardindami narkotinių medžiagų. Tačiau šie elektroninių ryšių tinklais perduodamos

[124] „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas,“ TAR, žiūrėta 2017 vasario 26 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.82D8168D3049/ZSBYjBkMuv

[125] „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga,“ LAT, žiūrėta 2017 vasario 3 d., http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos.html

[126] „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-29-350/2014,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1081172

informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo protokolo duomenimis gauti įrodymai teismo buvo pripažinti pagrįstais. Taigi, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas yra viena iš teisėtų neviešo pobūdžio priemonių, leidžiančių atskleisti nusikalstamą veiką, nustatančių ją padariusius asmenis.

Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą galima apibūdinti ne vien kaip suteikiantį informacijos apie vykdomas nusikalstamas veikas, bet ir kaip charakterizuojantį įtariamuosius, jų ryšius. Paprastai sudėtingesniuose ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolę ir fiksavimą numatoma taikyti tolesniame etape dar nesulaikytų įtariamų asmenų atžvilgiu. Tai daroma dėl to, kad sulaikius asmenį ar asmenis su narkotinėmis medžiagomis, juos apklausus, paaiškėja, jog jie yra tik smulkūs narkotikų prekeiviai, dažnai patys vartojantys juos. Išanalizavę surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, tyrėjas su prokuroru nustato, kad narkotikų prekybos grandyje yra daugiau asmenų, disponuojančių narkotinėmis medžiagomis (pvz., organizatorių, tiekėjų). Tokių asmenų atžvilgiu surinkti įrodomąją medžiagą apie vykdomą nusikalstamą veiką be šio slapto tyrimo veiksmo neįmanoma. Profesionaliai atlikus šį ikiteisminio tyrimo procesinės prievartos priemonių veiksmą, galima nustatyti vykdomą nusikaltimo mechanizmą (schemą). Vadinasi, tyrėjas, atlikdamas elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą, iš gaunamo informacijos srauto turi pastebėti ir išskirti bylai reikšmingus duomenis (informaciją). Dėl elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės surašomas protokolas (BPK 179 str.), o nereikšmingi tyrimui duomenys – garso įrašai, nesantys bendrojoje laikmenoje su reikšmingais bylai duomenimis – sunaikinami prokuroro nutarimu. Duomenų ir garso įrašų sunaikinimas įforminamas sunaikinimo aktu.

Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas „gali būti skiriami tik įstatyme numatytais pagrindais ir tvarka motyvuotu teismo sprendimu (išskyrus atvejus, jei gautas asmens prašymas arba sutikimas su tokia kontrole ar fiksavimu nesinaudojant ūkio subjektų, teikiančių elektroninių ryšių tinklus ir (ar) paslaugas, paslaugomis ir įrenginiais, taip pat neatidėliotinais atvejais vadovaujantis prokuroro nutarimu) laikantis proporcingumo reikalavimų“[127]. Proporcingumo principo reikalavimas numatytas baudžiamojo proceso kodekso 11 straipsnyje. Pagal šį principą, kontroliuojant elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją, suvaržoma Konstitucijos, Konvencijos ir BPK garantuojama teisė į privatumą, t. y. saugoma nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu lygiu. 1950 m. Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 8 str. 1 d. skelbiama, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų

[127] *Supra* note 125.

gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“[128]. Analogiška nuostata įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 str.: „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. [...] Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinimosi į jo garbę ir orumą.“[129] Tačiau „teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą nėra absoliuti ir gali būti ribojama įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka“[130]. Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 8 str. 2 d. skelbiama: „kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams apsaugoti, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti“[131]. Todėl elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, turi būti proporcinga siekiamam teisėtam tikslui ir neiškreipti vienos ar kitos teisinės vertybės esmės (visuomenės teisės būti saugiai ir asmens teisės į privatumą).

Verta pažymėti, kad ši procesinė prievartos priemonė taikoma išskirtiniais atvejais, kai kitomis priemonėmis neįmanoma arba pernelyg sunku surinkti tyrimui reikšmingus duomenis. Tokiu principu vadovaujasi ir užsienio teisėsaugos pareigūnai tirdami sunkius nusikaltimus. Čia telefonų kontrolė leistina tik ribotam sąrašui sunkių nusikalstamų veikų (pvz., dėl prekybos žmonėmis, pinigų padirbinėjimo, nužudymų, organizuotų grupių vykdomos vagystės, plėšimų, nusikaltimų siekiant gauti išpirką, nusikalstamos veikos, susijusios su šaunamaisiais ginklais ir narkotikais). Be to, ši procesinė prievartos priemonė leidžiama kaip pagalbinė ir tik tuomet, jei kitomis priemonėmis neįmanoma ištirti nusikaltimo[132].

Kiti svarbūs slapti ikiteisminio tyrimo veiksmai yra savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai, reglamentuoti baudžiamojo proceso kodekso 158 str. Ši procesinė prievartos priemonė taikoma tiriant ir nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. BPK komentare nurodyta, kad taikant šią priemonę galima atlikti dviejų rūšių veiksmus: „1) slapta patekti į gyvenamąsias patalpas, transporto priemones ir apžiūrėti šiuos objektus, laikinai paimti bei apžiūrėti dokumentus, paimti tyrimui medžiagas,

[128] „1953 metų rugsėjo 3 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0DD705F93CDD
[129] „1992 m. lapkričio 2 d Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ LRS, http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm
[130] Gediminas Bučiūnas, „Asmens teisės į privatumą ir visuomenės teisės būti saugiai santykis tiriant nusikalstamas veikas,“ *Teisės apžvalga* 12, 1 (2015): 8, http://teisesapzvalga.vdu.lt/1(12)/1/
[131] Lietuvos Respublikos Konstitucija, *op cit*.
[132] Johan Peter Wilhelm Hilger, „Measures of investigations in cases of organized crime in the criminal process of Germany,“ 85-86, http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No58/No58_11VE_Hilger2.pdf

žaliavas ir produkcijos pavyzdžius bei kitus objektus, neskelbiant apie jo paėmimą, atlikti kontrolinį gabenimą, užmegzti ryšius su asmenimis, tapusiais nusikalstamos veikos tyrimo objektais, ir pan.; 2) atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus“[133].

Išvardinti slapti veiksmai atliekami ikiteisminio tyrimo pareigūnų taikant vadinamąją „teisėtą apgaulę“ (pareigūnai užmezga ryšį su asmeniu, apie kurį renkami duomenys, neatskleidžiant tikrosios kontakto paskirties). Be to, pagal BPK 158 straipsnį slaptųjų tyrėjų veiksmai galimi tik esant ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarčiai. Žinoma, duomenys, gauti tokiu būdu, turi būti patikrinti neišvengiamumo (būtinumo) bei proporcingumo aspektais. Minėtų veiksmų metu slapta patekus į patalpas (pvz., narkotinių medžiagų laboratoriją) galima apžiūrėti jas, paimti narkotinių ar psichotropinių medžiagų, ar jų pirmtakų (prekursorių) joms gaminti pavyzdžius. Atlikus tokius veiksmus, gavus paimtų mėginių cheminio tyrimo išvadas, galutinai įsitikinama, kad apžiūrėta patalpa yra tikrai narkotinių medžiagų laboratorija. Pagal kitus požymius nustatoma, kiek asmenų joje vykdo nusikalstamą veiką. Sulaukus tinkamo momento, jau turint pakankamai įrodymų, galima sulaikyti tokius asmenis. Beje, vadinamosios „slaptosios procesinės operacijos“ užsienio valstybėse yra pelniusios „būtinosios nuodėmės“[134] statusą. Kadangi dažnai suabejojama, ar įgyvendinant šį slaptąjį veiksmą, buvo pasirinkta tinkama procesinė forma, reikia laikytis nustatytų taisyklių, reglamentuotų ne tik anksčiau minėtų nacionalinių, bet ir tarptautinių įstatymų. Taigi, savo tapatybės neatskleidžiantys ikiteisminio tyrimo pareigūnai turi atsakingai ir kruopščiai atlikti slaptus veiksmus, kurie nulemtų teisingą tyrimo veiksmų įgyvendinimą.

Taikant savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus, labai svarbu atkreipti dėmesį į paminėtą procesinės prievartos priemonės realizavimo metodą – kontroliuojamąjį gabenimą. Lietuvai 2004 m. tapus Europos Sąjungos nare, vienas iš strateginių uždavinių, kaip ES narei, – išorinių sienų su Rusija ir Baltarusija saugumo užtikrinimas. Todėl teisėsaugos institucijos, siekdamos nustatyti asmenis, susijusius su neteisėtu narkotinių ir psichotropinių medžiagų gabenimu, gali taikyti kontroliuojamojo gabenimo metodą. Taikant šį metodą bendradarbiaujama su užsienio šalimis tarptautiniu lygiu ir leidžiama įvežti į Lietuvą neteisėtai gabenamas minėtas medžiagas, siekiant išsiaiškinti kaltus asmenis. Tai pažymima ir Jungtinių Tautų Organizacijos 1988 m. konvencijos „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“ 1 straipsnyje. Čia teigiama, kad „kontroliuojamasis tiekimas – metodas, kuris leidžia išvežti, pervežti arba įvežti į vienos ar kelių šalių teritoriją neteisėtas arba keliančias įtarimą narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų, taip pat medžiagų, nurodytų Konvencijos prieduose arba jas pakeičiančių medžiagų

[133] *Supra* note 92, 401.
[134] Raimundas Jurka, *supra* note 121, p. 273.

partijas, žinant ir atliekant priežiūrą kompetentingiems organams, siekiant išaiškinti asmenis, dalyvaujančius nusikaltimuose“[135]. Kaip pažymima E. Latauskienės ir S. Matulienės straipsnyje, kontroliuojamas gabenimas, atliktas dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos, „gali būti taikomas tik tais atvejais, kai be jo negalima pasiekti reikiamų baudžiamojo proceso tikslų. Jo taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga ikiteisminiam tyrimui“[136]. Be to, anot mokslininkių, atliekant kontroliuojamąjį gabenimą, gauti ir užfiksuoti faktiniai duomenys turi įrodomąją reikšmę teisme. Taigi, atliekant slaptąjį tyrimo veiksmą bei taikant kontroliuojamojo gabenimo metodą, reglamentuotą BPK 158 str., pabrėžiamas iš anksto gerai suplanuotas ir numatytas pareigūno tam tikras elgesys.

Leidimas atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus pagal BPK 159 str. leidžia teisėsaugos institucijoms, neprarandant savo identiteto ir aplinkos socialinės kontrolės, atskleisti nusikaltimo padarymo mechanizmą, identifikuoti kaltus asmenis ir sulaikyti juos su įkalčiais (narkotikais). Šis veiksmas tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, yra taikomas tada, kai asmeniui yra siūloma padaryti nusikalstamą veiką ar dalyvauti joje. Pasitaiko situacijos, kai asmuo, sulaikytas su narkotinėmis medžiagomis, geranoriškai duoda parodymus ir sutinka atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus. Kitas atvejis, kada asmuo pats atvyksta į policijos įstaigą ir nori padėti policijos pareigūnams atskleisti asmenis, prekiaujančius narkotikais. Abejais atvejais prokuroras prašymu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją leisti atlikti asmeniui nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus.

Ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartyje nurodo, kokiam asmeniui leidžiami atlikti veiksmai, numatyti konkrečiame baudžiamojo kodekso straipsnyje. Prieš atlikdamas nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus asmuo yra supažindamas su nutartimi, būtent: išaiškinama, kokie veiksmai jam leidžiami atlikti. Atlikdamas tokius veiksmus ir peržengęs nutartyje nurodytų baudžiamojo kodekso straipsnių ribas, jis neatleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės (pvz., asmeniui leista nupirkti narkotines medžiagas pagal BK 260 str., o jis įvykdo ir kitas veikas – vagystę ar pan.). Svarbu, kad taikant šią procesinę prievartos priemonę, asmuo prisijungtų prie jau vykdomos nusikalstamos veikos arba ją tęstų, o ne pats inicijuotų. Šie veiksmai pripažįstami teisėtu ir leistinu įrodomosios informacijos šaltiniu, tačiau atliekant juos svarbu neperžengti ribos, t. y. nepereiti į provokaciją. Priešingu atveju, kyla pavojus išprovokuoti asmenis pažeisti įstatymus ir padaryti nusikaltimą. Todėl pagal BPK 159 str. 3 d., atliekant

[135] „Jungtinių Tautų Organizacijos 1988 m. konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta,“ *Valstybės žinios* 38, 1004 (1998).
[136] Eglė Latauskienė ir Snieguolė Matulienė, „Kontroliuojamasis gabenimas – de lege lata, procesinė prievartos priemonė – de lege ferenda,“ *Jurisprudencija* 79, 1 (2006): 63, file:///C:/Users/namai/Downloads/6095564%20(1).pdf

nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, draudžiama provokuoti asmenį padaryti nusikalstamą veiką. Taigi, reikia griežtai skirti lenkimą padaryti nusikaltimą nuo nusikaltimų atskleidimo ir kaltininkų išaiškinimo aktyviais veiksmais.

Autoriaus teigimu, šis slaptas tyrimo veiksmas vertingas įrodomąja reikšme. Jo metu tokius veiksmus atliekantis asmuo įgyja iš asmens narkotinių medžiagų, pats įgijimo faktas užfiksuojamas. Tačiau prieš naudojant šią procesinę prievartos priemonę tyrėjas su prokuroru turi gerai pasverti, išanalizuoti tokius veiksmus atliekančio asmens motyvą ir galimybes. Priešingu atveju, gerai neįvertinus asmens, šis gali išprovokuoti kitus asmenis daryti nusikalstamas veikas. Taigi, šią procesinę prievartos priemonę reikia taikyti atsakingai ir įsitikinus, kad šio veiksmo metu prokuroras kartu su tyrėju visapusiškai sukontroliuos asmenį, kuriam leista atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus. Šio veiksmo efektyvumu negalima abejoti, nes bet kokiu atveju narkotinės ar psichotropinės medžiagos išimamos iš apyvartos.

Slaptas sekimas, reglamentuotas BPK 160 str., – „nuotolinis veiksmas, grindžiamas neviešu manevravimu priklausomai nuo objekto – asmens, transporto priemonės ar kt. − sekimo aplinkybių“[137]. Slapto sekimo metu kontaktas su asmeniu, apie kurį renkami duomenys, nėra galimas. Tuo šis veiksmas skiriasi nuo savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmų. Tačiau šių veiksmų slapto sekimo funkcija yra panaši šiuo aspektu: „tyrimui reikšmingų duomenų rinkimas ir fiksavimas duomenų šaltiniui apie tai nežinant ar to nesuprantant“[138]. Slaptas sekimas atliekamas per atstumą, tiesiogiai nekontaktuojant su sekamu asmeniu. Pripažintina, kad pareigūnas, slapta sekdamas asmenis (įtariamąjį, nukentėjusįjį, liudytoją ir kitą asmenį, neturintį jokio statuso byloje ir nedalyvaujantį procese), jų judėjimo maršrutus, kontaktus su kitais asmenimis, sietinais su tiriama nusikalstama veika, transporto priemonę, gyvenamąsias ir negyvenamąsias patalpas, vietoves, privalo laikytis anksčiau minėtos sąlygos – sekimo per atstumą. Šį slaptą tyrimo veiksmą gana plačiai išanalizavęs G. Bučiūnas. Jo teigimu, „slapto sekimo apimtis yra įrodinėtinos byloje aplinkybės, apie kurias informacija (duomenys) yra gaunama tiesiogiai stebint žmonių veiksmus koreliuojančius su matomais žmogaus akiai slapto sekimo taikiniais tapusiais fiziniais asmenimis, transporto priemonėmis ir objektais“[139]. Iš to galima spręsti, kad slaptas sekimas pagal proporcingumo principą, palyginus su kitais slaptaisiais veiksmais, mažiausiai riboja asmens teises ir teisėtus interesus, o jį taikančių pareigūnų padaroma intervencija į žmogaus teises yra minimali.

[137] Raimundas Jurka, *supra* note 121, p. 276.
[138] *Ibid.*, p. 274.
[139] Gediminas Bučiūnas, *Slaptas sekimas* (Vilnius: Registrų centras, 2012), 312.

Svarbu, kad „slapto sekimo tvarka, eiga ir rezultatai privalo būti užfiksuoti kiek įmanoma tiksliau, kad vėliau būtų galima informaciją (duomenis) patikrinti teisme“[140]. Pabrėžtina, kad šis veiksmas gana informatyvus: jo metu galima nustatyti narkotikų gamybos, pirkimo, slėpimo vietas ir jų gabenimo maršrutus. Atliekant slaptą sekimą, kaip ir elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir fiksavimą, nustatomas visas narkotinių medžiagų platinimo mechanizmas (nuo gatvės prekeivio iki organizatoriaus). Tačiau prieš taikydami šią procesinę prievartos priemonę tyrėjas su prokuroru turi būti susipažinę su įtariamųjų asmenybėmis (pvz., ar jie žino apie naudojamus kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminio tyrimo slaptus veiksmus). Todėl prokuroras, nusprendęs taikyti šią procesinę prievartos priemonę, motyvuotu prašymu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Pastarasis, susipažinęs su prašymu ir ikiteisminio tyrimo medžiaga, nusprendžia, ar tenkinti, ar atmesti prokuroro prašymą, ir priima nutartį pagal baudžiamojo proceso kodekso 160 str. 1, 2 d. reikalavimus. Slapto sekimo protokolas ir kiti su slaptu sekimu susiję dokumentai surašomi vadovaujantis BPK 179 str. Slaptą sekimą atlikęs pareigūnas, vadovaujantis BPK 201 str. nuostatomis, ikiteisminio tyrimo metu išimtiniais atvejais gali būti apklausiamas kaip liudytojas.

Pažymėtina, kad asmeniui, kuriam įstatymų nustatyta tvarka ir vadovaujantis BPK 161 str. buvo taikytos BPK XII skyriaus procesinės prievartos priemonės, baigus taikyti aptartas priemones, privaloma raštu pranešti tik apie jų taikymo faktą. Tiesa, pranešimo momemtą būtina parinkti tada, kad tai nepakenktų tolimesnei tyrimo sėkmei.

Apibendrinus slaptus tyrimo veiksmus, galima teigti, kad jie yra veiksmingi, kai atitinka tam tikrus kriterijus: bylai tirti reikšmingi duomenys gaunami leistinais ir teisėtais būdais, kai apie jų taikymą kitiems asmenims nėra žinoma. Be to, reikia žinoti, kad kiekvienos procesinės prievartos priemonės pritaikymas įtariamam asmeniui reiškia teisių ir laisvių ribojimą. Todėl ypatingai reikia atkreipti dėmesį į tai, ar taikant jas, tinkamai buvo laikytasi nustatytos tvarkos. Tik tokiais atvejais jie gali būti pripažinti patikimais įrodomosios informacijos šaltiniais.

2.4. Didelės apimties ikiteisminių tyrimų, atskleidžiant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ypatumai

Prekyba narkotinėmis medžiagomis duoda didžiulį pelną ne „gatvės prekeiviams“, o organizuotų grupių ir nusikalstamo susivienijimo nariams, ypatingai jų lyderiams. Remiantis ikiteisminių tyrimų praktika, galima pastebėti, kad nusikalstamoms veikoms, susijusioms su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, vykdyti asmenys buriasi į gerai organizuotas

[140] *Supra* note 139, p. 344.

grupes, o vėliau šios grupės perauga ir į pavojingesnę bendrininkavimo formą – nusikalstamą susivienijimą. Pastaruoju metu asmenys, užsiimantys narkotikų prekyba tiek gatvėse, tiek gabenantys į kitas valstybes, vienaip ar kitaip kontroliuojami „aukštesnio lygio“ nusikalstamo pasaulio atstovų. Paprastai į narkotinių medžiagų gamybą, gavimą investuojamos didelės pinigų sumos tam, kad būtų gaunamas dar didesnis pelnas. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro vadovas A. Goosdeelis Europolo paskelbtoje 2016 m. Europos Sąjungos narkotikų rinkų ataskaitoje pabrėžė: „ES narkotikų rinkos „variklis“ – paprastas: pelnas ir galia“[141]. Logiška manyti, kad pelnas gaunamas veikiant ne vienam asmeniui, o gerai organizuotai grupei. Todėl pradėjus ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, dažnai prokuroras su tyrėju jau iš karto vertina asmenų savybes ir jų priklausymą tam tikrai asmenų grupei.

Kovai su organizuotu nusikalstamumu, susijusiu su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, Lietuvos kriminalinės policijos biure ir apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose yra specializuoti padaliniai – organizuoto nusikalstamumo tyrimo skyriai arba valdybos. Nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojusios reformos šių padalinių pareigūnai tiria nusikalstamas veikas, kurias vykdo organizuotų grupių arba nusikalstamo susivienijimo nariai. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2014 m. spalio 17 d. įsakymo II skyriuje „Policijos įstaigų padalinių privalomoji kompetencija atlikti ikiteisminius tyrimus“ pažymėta: „aps. VPK kriminalinės policijos organizuoto nusikalstamumo tyrimo padaliniai užkardo, atskleidžia ir tiria nusikalstamas veikas, susijusias su organizuotų nusikalstamų grupių veikla ir nariais, jų padarytas nusikalstamas veikas, nusikaltimus visuomenės saugumui, nusikaltimus, susijusius su neteisėtu šaunamųjų ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų disponavimu, prekyba žmonėmis, su neteisėta narkotinių ar psichotropinių medžiagų apyvarta, nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiems interesams“[142]. Pažymėtina, kad, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo nuostatomis, organizuoto nusikalstamumo tyrimo padalinių pareigūnai pirmiausia oficialiai perspėja asmenis, kreipiasi į teismą dėl teismo įpareigojimų skyrimo jiems[143].

Minėtų padalinių tyrėjai, nustatę, kad ikiteisminiame tyrime, pradėtame pagal nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, figūruoja įtariamieji, priklausantys organizuotam nusikalstamumui, imasi tokio tyrimo.

---

[141] „Naujoje ataskaitoje aptariamas įvairialypis ES narkotikų rinkų poveikis visuomenei,“ (2016), https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/naujoje-ataskaitoje-aptariamas-ivairialypis-es-narkotiku-rinku-poveikis-visuomenei

[142] „Lietuvos policijos generalinio komisaro 2014 m. spalio 17 d. įsakymas “Dėl policijos įstaigos padalinių kompetencijų atlikti ikiteisminius tyrimus aprašo patvirtinimo” Nr. 5-V-890.“ http://www.policija.lt/index.php?id=2796&page=10

[143] „1997 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas Nr. VIII-353,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67E8ECAA4910

Analogiška struktūra yra ir prokuratūroje. Čia esantys organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyrių prokurorai taip pat kontroliuoja ikiteisminius tyrimus, susijusius su organizuotu nusikalstamumu. Tyrimo eigoje sudaroma tyrimo grupė, į kurią įtraukiami keli tyrėjai (netgi iš skirtingų įstaigų). Pastebėtina, kad tiriant tokias veikas paprastai plečiasi įtariamųjų ratas ir jų vykdomų nusikalstamų veikų skaičius (pvz., nusikalstamo susivienijimo nariai be vykdomos prekybos narkotikais, jų gamybos dažnai yra ir ginkluoti bei įvykdo kitus sunkius ir labai sunkius nusikaltimus). Minėtoje Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro ir Europolo paskelbtoje 2016 m. ES narkotikų rinkų ataskaitoje nurodoma ši tendencija: „Stiprėja prekybos narkotikais ir kitų nusikaltimų sąsajos. Narkotikų rinkoje veikiančios organizuotos nusikalstamos grupės vykdo su įvairiausiais narkotikais susijusią veiklą, įsitraukia į kitus nusikaltimus, įskaitant terorizmą, formuoja etninių ir geografinių ribų nepaisančius aljansus ir naudojasi specialistų žiniomis“[144]. Neretai tokie tyrimai ir tampa didelės apimties baudžiamosiomis bylomis. Čia labai svarbus teisėsaugos institucijų pareigūnų bendradarbiavimas, jų profesionalumas.

Kaip įprasta, tiriant organizuotą nusikalstamumą, nustatoma visa jo narių hierarchija ir vykdomos nusikalstamos veikos. Būtina paminėti, kad organizuotam nusikalstamumui priklausantys asmenys vienu metu užsiima kelių nusikalstamų veikų vykdymu: narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimu dideliais kiekiais, jų kontrabanda į kitas valstybes, netgi turi savo laboratorijas, kuriose gamina psichotropines medžiagas. Šie asmenys ypatingai laikosi konspiracijos, naudojasi naujausiomis techninėmis priemonėmis, kad suklaidintų teisėsaugos pareigūnus, bendrauja su kitų valstybių nusikalstamas veikas vykdančiais asmenimis. Nusikalstamo susivienijimo nariai pasiskirstę vaidmenimis: vieni atsakingi už narkotinių ar psichotropinių medžiagų gabenimą ir jų paslėpimą, kiti – už jų perdavimą mažesniais kiekiais „gatvės prekeiviams“. Kaip pavyzdį galima pateikti Kauno apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr. 1-76-317/2013 nuosprendį: *veikdami pagal susitarimą, laikydamiesi konspiracijos ir kiekvienas atlikdamas savo vaidmenį, D. E., K. C. ir A. D. užtikrino neteisėtą miltelinio pavidalo heroino įgijimą ir atgabenimą į Alytų, saugojimą slėptuvėse ir paskirstymą bei perdavimą mažesniais kiekiais K. B., A. D. ir K. G., o šie užtikrino nuolatinį perdavimą apie 2 g miltelių, kurių sudėtyje yra heroino, juo prekiaujantiems L. S. ir V. U., bei iš pastarųjų už parduotus narkotikus gautų pinigų perdavimą D. E., K. C. ir A. D.. L. S. ir V. U. gamino skysto pavidalo heroiną ir namuose, esančiuose (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini), bei kitose Alytaus vietose, sistemingai pardavinėjo skysto heroino dozes narkotikus vartojantiems asmenims, padarydami iš apie 2 g miltelių, kurių sudėtyje yra heroino, ne mažiau kaip 110 ml skysto pavidalo dozių ir parduodami jas narkotikus vartojantiems asmenims po 1 ml skysčio,*

[144] *Supra* note 141.

kuriame yra ne mažiau kaip 0,003 g heroino, už 6 litus, dalį gautų pinigų – 5 litus nuo 1 ml, perduodami K. B., A. D. ir K. G.[145]. Iš nuosprendžio matome, kad asmenys vykdė veikas pasiskirstę vaidmenimis ir laikydamiesi konspiracijos. Tai ir būdinga nusikalstamam susivienijimui priklausantiems asmenims.

Išskirtinas, autoriaus nuomone, specifinis bruožas, būdingas organizuotam nusikalstamumui, kurio nariai vykdo veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, – bauginimas ir įtraukimas „į skolas“. Asmuo, kuris sutinka prekiauti smulkiomis dozėmis, pirma gauna narkotines medžiagas iš nusikalstamo susivienijimo narių. Jas pardavęs turi grąžinti nustatytą pinigų sumą. Toks narkotikų prekeivis šioje grandyje yra mažiausiai konspiruotas, todėl dažnai sulaikomas policijos pareigūnų. Sulaikymo metu jis arba spėja sunaikinti narkotines medžiagas, arba jas, atlikdami procesinius veiksmus, paima policijos pareigūnai. Vienu ir kitu atveju toks asmuo lieka skolingas grupuotės nariui. Skola niekur nedingsta, atvirkščiai, gali būti reikalaujami „delspinigiai“. Toks asmuo po jam pareikštų įtarimų ar netgi atlikęs bausmę, vėl prekiauja siekdamas atiduoti skolas grupuotės nariams. Šios aplinkybės verčia neatsisakyti šios nusikalstamos veikos. Bauginimas pasireiškia, kai jau patys narkomanai prasiskolina smulkiam prekeiviui (dažnai prekeiviai duoda į skolą). Toks narkomanas vengia pirkti iš asmens, kuriam skolingas, o ieško kitų galimų prekybos taškų. Nusikalstamo susivienijimo nariai skolininką narkomaną neteisėtai sulaiko, nusiveža į atokią vietą, panaudoja smurtą ir prigrasinę liepia toliau pirkti narkotines medžiagas. Tokiu būdu nusikalstamo susivienijimo nariai ne tik užsiima narkotinių medžiagų prekyba, bet ir neleidžia asmenims nutraukti vartoti narkotines medžiagas. Tai galima įrodyti remiantis anksčiau minėtos bylos nuosprendžiu: *Vykdant nusikalstamą veiklą D. E., K. C., A. D., K. B., A. D., T. B., K. G., R. T., R. A., parinko ir verbavo bendrininkus narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimui, neteisėtai įgijo, gabeno, laikė ir platino narkotines ir psichotropines medžiagas skirstydami į mažesnius kiekius ir perduodami bendrininkams platinantiems jas vartojantiems asmenims, nurodė pardavimo kainas ir rinko už parduotas narkotines ir psichotropines medžiagas gautus pinigus, neteisėtai disponavo šaunamaisiais ginklais ir šaudmenimis, naudojo psichologinį ir fizinį smurtą neatsiskaitančių ar kitus susitarimus pažeidžiančių bendrininkų atžvilgiu bei vykdė kitas užduotis. Vykdydami prisiimtą vaidmenį L. S., V. U. ir D. B. neteisėtai įgijo, laikė narkotines ar psichotropines medžiagas ir pardavinėjo jas vartojantiems asmenims bei rinko iš pastarųjų pinigus, kuriuos perdavinėjo nusikalstamo susivienijimo nariams iš kurių tiesiogiai gaudavo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, vykdė kitas užduotis*[146]. Taigi, atliekant ypač

[145] „Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-317/2013,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1208140
[146] *Ibid*.

didelės apimties ikiteisminius tyrimus, reikia nustatyti ne vien organizuoto nusikalstamumo lyderius, bet ir visą žemesnę grandį, t. y. kuo daugiau asmenų, vartojančių narkotines medžiagas, bei visus smulkius prekeivius, prekiaujančius jomis. Neretai įbauginti narkomanai, patekę į policijos akiratį, nori nutraukti narkotikų vartojimą ir prekybą jais, todėl sutinka bendradarbiauti su teisėsaugos pareigūnais.

Pažymėtina, kad asmenys, organizuojantys narkotikų prekybą, visgi turi pasitelkti kelis narkomanus, kurie prekiautų narkotikais. Nors kriminaliniame pasaulyje narkomanai yra „nepatikimiausi“ asmenys, bet be jų neapsieinama, siekiant išbandyti narkotines medžiagas (jų poveikį). Tyrėjai su prokurorais ypatingą dėmesį turi skirti būtent tokiems įtariamiesiems. Žinoma, apklausų metu privalo įsitikinti, ar jie sąmoningi (nėra apsvaigę nuo narkotinių medžiagų) ir nėra stiprioje abstinencijos būsenoje. Neįvertinus šių abiejų veiksnių, narkomanas gali duoti klaidingus parodymus.

Kaip buvo minėta, organizuotos grupės ar nusikalstamam susivienijimui priklausantys asmenys užsiima narkotinių ir psichotropinių medžiagų gabenimu į kitas valstybes (pvz., į Norvegiją, Švediją) arba jų pargabenimu iš kitų valstybių į Lietuvą. Tokie tyrimai yra didelės apimties, todėl svarbus tyrėjo ir prokuroro glaudus bendradarbiavimas su pasienio policijos, muitinės kriminalinės tarnybos bei kitų valstybių teisėsaugos pareigūnais. Taip pat svarbu nustatyti visus ryšius tarp organizuoto nusikalstamumo narių bei susieti jų vykdomas nusikalstamas veikas. Šie tyrimai atliekami ne vien pagal BK 249 str., 260 str. 3 d., bet ir pagal BK 199 str. 2d. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos baudžiamosios bylos nuosprendyje nustatyta, kad *kaltinamieji L. B. ir S. K., veikdami organizuota grupe su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais asmenimis, neteisėtai gabeno labai didelį kiekį narkotinių medžiagų kontrabandos būdu iš Nyderlandų Karalystės į Lietuvos Respubliką sekančiomis aplinkybėmis: L. B. ikiteisminio tyrimo metu tiksliai nenustatytu laiku susitarė su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais asmenimis, jog neteisėtai pergabens nenustatytiems asmenims priklausantį labai didelį kiekį narkotinės medžiagos kanapių iš Nyderlandų Karalystės į Lietuvos Respubliką kontrabandos būdu*[147] *taip pat susitarė su S. K., jog šis betarpiškai gabens labai didelį kiekį narkotinės medžiagos kanapių iš Nyderlandų Karalystės į Lietuvos Respubliką jo automobilio dujų balione įrengtoje slėptuvėje.* Šis pavyzdys įrodo, kad organizuotos grupės nariai narkotines medžiagas gabeno iš kitų valstybių. Dėl didelės darbo apimties ši tema (narkotinių medžiagų kontrabanda) plačiau nebus nagrinėjama.

Asmenys, gabenantys dideliais kiekiais narkotines medžiagas į kitas valstybes, priklauso tarptautiniam organizuotam nusikalstamumui. Todėl Europos Sąjungoje yra kreipiamas

[147] „Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. liepos 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-108-557/2014,“ INFOLEX, http://www.infolex.lt/tp/1154378

didelis dėmesys tarptautiniam organizuotam nusikalstamumui, jų vykdomoms veikoms. Ne išimtis ir tarptautinis organizuotas nusikalstamumas, susijęs su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Europos Sąjungos kovos su narkotikais strategijoje (2013–2020 m.) nurodomas bendras valstybių narių tikslas – „prisidėti prie galimybės įsigyti neteisėtų narkotikų išmatuojamo sumažinimo žlugdant neteisėtą prekybą narkotikais, ardant organizuotas nusikaltėlių grupes, užsiimančias narkotikų gamyba ir prekyba jais, veiksmingai naudojantis baudžiamojo teisingumo sistema, efektyvia teisėsauga, kuri vadovaujasi žvalgybos informacija, ir aktyviau keičiantis žvalgybos informacija. ES lygiu itin daug dėmesio bus skirta plataus masto, tarpvalstybiniam ir organizuotam nusikalstamumui, susijusiam su narkotikais“[148]. Taigi, valstybės turi vienytis ir bendrai kovoti su šia problema. Vienas iš pagrindinių teisės aktų, numatančių teisines priemones kovai su organizuotu nusikalstamumu tarptautiniu mastu – 2000 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą.

Apibendrinus galima teigti, kad organizuotam nusikalstamumui priklausančių asmenų vykdomų veikų, susijusių su narkotinėmis ir pichotropinėmis medžiagomis, tyrimas reikalauja ypatingos metodikos: tyrėjų ir prokurorų kruopštaus planavimo, tinkamų procesinės prievartos priemonių panaudojimo, glaudaus bendradarbiavimo ne tik su Lietuvos teisėsaugos institucijų, bet ir su kitų valstybių pareigūnais.

[148] *Supra* note 16, p. 5.

3. BENDRADARBIAVIMAS SU KITŲ VALSTYBIŲ TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOMIS ATSKLEIDŽIANT NUSIKALTIMUS, SUSIJUSIUS SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS

Atsivėrus sienoms ir Lietuvai 2004 m. tapus Europos Sąjungos nare, buvo įtvirtinta asmenų judėjimo laisvė. Pagal Šengeno susitarimus laipsniškai panaikinus vidaus sienas priimta Direktyva 2004/38/EB dėl ES piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. Ši laisvė Lietuvai atvėrė naujus kelius ekonomikos, kultūros srityse, tačiau tuo pačiu ji atvėrė ir naujas erdves tarptautinei nusikalstamai veiklai. Pastebėtina, kad judėjimo laisve greičiau pasinaudojo nusikaltėliai. Plečiantis nusikalstamo pasaulio tarptautiniams ryšiams, plito ir nusikaltimai, susiję su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. 2017 m. Europos Sąjungos ataskaitoje teigiama, kad narkotikų rinka ir toliau lieka viena iš didžiausių nusikalstamų rinkų ES. Daugiau nei trečdalis nusikalstamų grupuočių, veikiančių ES, užsiima įvairių rūšių narkotikų gaminimu, prekyba ar platininimu[149]. Europolo vertinime pripažinta ir tai, kad „neteisėtų narkotikų rinka yra dinamiškiausia nusikalstama veika“[150]. Ši problema įvardijama ir ES kovos su narkotikais 2013–2020 m. strategijoje: „neteisėtų narkotikų rinkų dinamika, įskaitant pasikeitusius narkotikų prekybos maršrutus, tarpvalstybinis organizuotas nusikalstamumas ir naujų ryšių technologijų naudojimas neteisėtų narkotikų ir naujų psichoaktyviųjų medžiagų platinimui palengvinti“[151].

Neteisėti narkotikai pripažįstami ne tik kaip vienu iš svarbiausių Europos, bet ir pasaulinio masto nusikalstamos veiklos elementų. Narkomaniją kaip galingą tarptautinio masto kriminogeninį veiksnį, skatinantį įvairių rūšių nusikaltimus, įvardino A. Gutauskas. Jo teigimu, šis augimas „tampa vis grėsmingesnis, įgauna transnacionalinį pobūdį ir yra tiesiogiai susijęs su iš šio verslo įgytų pinigų ir turto legalizavimu, narkotikų kontrabanda, korupciniais nusikaltimais ir tarptautiniu terorizmu”[152]. Tai kelia rimtą grėsmę daugelio valstybių ekonomikai, žmonių saugumui, sveikatai ir net genofondui.

Suprantama, kad neįmanoma ištirti tarptautinio masto nusikaltimo be kitų valstybių pagalbos. Todėl, siekiant išvengti minėtų problemų, bendradarbiaujama su tarptautinėmis, tam tikrų šalių teisėsaugos institucijomis, dalijamasi gerąja patirtimi. Europolas, kaip ES teisėsaugos

[149] „Drug production, trafficking and distribution,“ *The SOCTA* (2017): 34, file:///C:/Users/namai/Downloads/report_socta2017_1.pdf
[150] „Dėl 2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategijos ir 2013–2016 m. kovos su narkotikais veiksmų plano įgyvendinimo pažangos ,“ Komisijos ataskaita, Briuselis, 2015 lapkričio 27 d., https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/tarptautinis_b/2016/narkotiku-2015.pdf
[151] *Supra* note 16, p. 2.
[152] Aurelijus Gutauskas, „Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje,“ *Jurisprudencija* 20, 2 (2013): 776, https://www.mruni.eu/upload/iblock/16c/JUR-13-20-2-19.pdf

agentūra, padeda valstybėms narėms kovai su narkotikais. Pripažįstama, kad kiekvienas ištirtas nusikaltimas gali būti kaip vienas iš veiksnių minėtoms problemoms spręsti.

Pirmiausia būtina paminėti, kad Lietuvoje, kaip ir kitose valstybėse, teisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos kontrolė vykdoma vadovaujantis 1961 m. Bendrąja narkotinių medžiagų konvencija[153] ir 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija[154]. Vadovaujantis minėtomis konvencijomis, narkotinės ir psichotropinės medžiagos gali būti naudojamos tik sveikatos priežiūros ir mokslo tikslais. Tačiau pastaruoju metu sparčiai atsiranda naujų neteisėtų narkotinių ir psichotropinių medžiagų. Taip pat naudojamos naujos cheminės medžiagos (narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekursoriai) narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms gaminti. Netgi šių naujų medžiagų platinimo kanalai nuolat keičiasi. Siekiant išvengti šios problemos ES ir pasaulinėje erdvėje keičiamasi informacija apie atsirandančias naujas narkotines medžiagas, dalyvaujama tarptautiniuose tyrimuose, susijusiuose su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta.

Glaudžiai bendradarbiaujama su Europolu. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų strateginiame veiklos plane pažymėta, kad „Europos policijos biuras (Europolas), kuris yra platesnės Europos vidaus saugumo struktūros pagrindinė dalis. Bendradarbiavimas ir politika vis dar plėtojami, dėmesį visų pirma skiriant siekiui veiksmingiau kovoti su [...] nusikalstamumu ir, kas itin svarbu Europos Parlamentui, šiuos veiksmus įgyvendinti laikantis pagrindinių teisių ir duomenų apsaugos taisyklių“[155]. Pažymėtina, kad Europolas ypatingą dėmesį skiria ir pavojingų naujų psichoaktyviųjų medžiagų rinkai[156].

Lietuva dėl savo geografinės padėties yra tranzito šalis. Remiantis Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departmento 2016 m. metinio pranešimo duomenimis[157], į Lietuvą dažniausiai yra įvežamos neteisėtos narkotinės medžiagos kontrabandos būdu. Pavyzdžiui, kanapės – iš Ispanijos ar Nyderlandų, amfetamino tipo stimuliuojamosios medžiagos yra įvežamos iš Vakarų Europos, heroino pagrindiniai tiekėjai – iš Azijos šalių atvykę asmenys ir Lietuvos organizuotų grupių atstovai, hašišas tranzitu per Lietuvą gabenamos į kitas valstybes. Atsižvelgdami į tai, kad esame tranzito šalis, Lietuvos teisėsaugos pareigūnai, vykdydami

[153] „1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.E6D95DC5CFEB
[154] „1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija,“ TAR, https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.9151E3EDBE34
[155] „Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų strateginis veiklos planas,“ (2014):10 www.policija.lt/get.php?f.21859
[156] Ana Gallegos and Michael Evans-Brown, „New synthetic opioid under the microscope,“ *Drugnet Europe* (January–March 2017): 6, http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/3854/TDAA17001ENN_300.pdf
[157] *Supra* note 31, p. 106-108.

tarptautinę operaciją, susijusią su nelegalia narkotikų kontrabanda, stebi ir fiksuoja bei renka duomenis apie prekybos narkotikais tinklų veiklą, kad būtų išaiškintas galutinis gavėjas.

Pažymėtina, kad gabendami narkotikus tiekėjai tampa išradingesni. Paminėtinas atvejis, kai narkotinės medžiagos (kokainas) buvo sumaniai paslėptos akmens anglyje. Šis krovinys buvo atgabentas iš Kolumbijos jūriniuose konteineriuose[158]. Kontrabandos schemoje buvo naudojamos tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje ir Ukrainoje įkurtos įmonės. Manoma, kad šis krovinys toliau turėjo būti gabenamas į kitas užsienio valstybes. Pasiekti teigiami rezultatai šiuo atveju tiesiogiai priklausė ir nuo aktyvių Lietuvos teisėsaugos veiksmų. Sėkminga operacija sumažino nusikalstamumo įsitvirtinimo mastus. Pažymėtina, kad pastaruoju metu sėkmingai bendradarbiaujant tarptautiniu mastu yra išaiškinama narkotinių medžiagų gabenimo schema: nustatomi ir sulaikomi su įvairiais kiekiais narkotinių ir psichotropinių medžiagų tiek Lietuvos Respublikos, tiek kitų valstybių piliečiai (baudžiamosios bylos 2K-426-507/2016, Nr. 1-78-651/2014, Nr. 1- 110-478/2015)[159]. Galima spręsti, kad vykdant tarptautinį bendradarbiavimą efektyviai buvo taikoma įgyta geroji patirtis.

Su šia nelegalia veikla yra siejamos Lietuvoje veikiančios organizuotos nusikalstamos grupuotės[160]. Europolo 2012 m. ataskaitoje teigiama, kad „organizuotos nusikalstamos grupuotės iš Lietuvos veikia daugelyje ES šalių, ypač Belgijoje, Danijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir kitose valstybėse. Nusikalstamos grupuotės plačiai veikia, [...], taip pat gerai žinomos narkotikų platinimo iš Lotynų Amerikos per šiaurinę Afriką procese. Yra žinoma, kad Lietuvos grupuotės bendradarbiauja su Albanų grupuotėmis, tiekiant heroiną iš Azijos į Vakarų Europą“[161]. Tad glaudesnis tarptautinis bendradarbiavimas būtinas siekiant ateityje užkardyti lietuvių „organizatorių“ ir „kurjerių“, gabenančių narkotikus į Europą, nusikalstamą veiklą.

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro atstovai pabrėžia, kad narkotinių medžiagų paplitimo stebėsena yra viena iš Europos Sąjungos politikos prioritetinių sričių[162]. Tai įtvirtinta Europos Sąjungos kovos su narkotikais 2013-2020 m. strategijoje, Europos Sąjungos

---

[158] „Policija sulaikė kokaino kiekį, kurio vertė 10 mln. eurų,“ *Lietuvos rytas,* liepos 17, 2015, http://lietuvosdiena.lrytas.lt/kriminalai/policija-sulaike-kokaino-kieki-kurio-verte-10-mln-euru.htm

[159] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426-507/2016,“ INFOLEX, žiūrėta 2017 balandžio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/1378830?nr=1
„Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-78-651/2014,” INFOLEX, žiūrėta 2017 balandžio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/865199
„Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-110-478/2015, INFOLEX, žiūrėta 2017 balandžio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/1081084

[160] „Neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prekursorių) apyvarta ir priežiūra,“ *Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras* (2016): 106-108, https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/30826%20NTAKD%20metinis%20prane%C5%A1imas.pdf

[161] European Police Office. Europol rewiew. General report on Europol activities 2011. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012, p. 58. file:///C:/Users/namai/Downloads/europolreview2011.pdf

[162] „Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (ENNSC): apžvalga,“ žiūrėta 2017 kovo 25 d., https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_lt

2013-2016 m. veiksmų plane dėl narkotikų, Europos Sąjungos Tarybos 2013 m. lapkričio 15 d. išvadoje. Pagal ES kovos su narkotikais veiksmų planą pagrindiniai pasiūlos mažinimo prioritetai yra sėkmingas stambaus masto narkotikų kontrolės įstatymų pažeidėjų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn ir organizuotų narkotikų tiekimo tinklų išardymas. Žinoma, tai kelia sunkumų, nes tokius nusikaltimus daro labai užsislaptinę asmenys ir nusikalstamos grupuotės. Todėl kovai su neteisėtos prekybos narkotikais tinklais Europos teisėsaugos institucijos vis dažniau pasitelkia slaptus metodus, technologines priemones (pvz., telefonų pokalbių klausymasis, elektroninis sekimas) ir slaptas operacijas, kuriose dalyvauja policijos pareigūnai (slaptieji agentai). Jų dalyvavimas yra teisėtas visose ES valstybėse narėse. Slaptų metodų tikslai: „surinkti patikimos informacijos apie tinklo narių tapatybę ir vaidmenį, nustatyti kontrabandos kelius, pristatymo vietas, sandėliavimo patalpas ir išsiaiškinti narkotikų pristatymo laiką bei vietą“[163]. Kitaip tariant, svarbu surinkti duomenis apie prekybos narkotikais tinklų veiklą ir jų narių vaidmenį. Tačiau atliekant slaptas operacijas kyla teisinių problemų, ypač susijusių su nusikaltimo kurstymu. Pavyzdžiui, „1998 m. sprendime (Teixeira de Castro prieš Portugaliją) (Europos Žmogaus Teisių Teismas, 1998 m.) Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė pagrindinius provokatorių naudojimo principus. Sprendime nustatyta, kad naudojant slaptuosius agentus negali būti pažeista teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, todėl teisėsaugos įstaigos negali kurstyti subjekto daryti nusikaltimą, kurio jis neketino daryti. Todėl prieš imdamos taikyti slaptus metodus teisėsaugos agentūros privalo turėti „objektyvių įtarimų“ dėl asmenų, kuriems jie taikomi“[164].

Siekiant didesnio efektyvumo, kovojant su šiuo pavojingu reiškiniu, labai svarbu dalintis gerąja patirtimi įvairiose tarptautinėse konferencijose. Paminėtina kasmet vykstanti tarptautinė narkotikų kontrolės konferencija IDEC (angl. *International Drug Enforcement Conference).* Anot A. Šilerio, – tai „tarptautinio bendradarbiavimo forumas, šalinantis biurokratines kliūtis tarptautiniame teisėsaugos organizacijų bendradarbiavime bei pristatantis naujas tendencijas, naujus kovos įrankius, technines galimybes“[165]. Šiame pasauliniame aukščiausio lygio kovos su narkotikais teisėsaugos pareigūnų forume dalinamasi patirtimi nagrinėjant naujausius narkomafijos veiklos būdus, ieškoma naujų modernių kovos metodų. Pavyzdžiui, 2015 m. IDEC konferencijoje Lietuvos teisėsaugos atstovai informavo apie tarptautinę operaciją, kai 2014 m. Karibų jūroje buvo sulaikyta 500 kg skysto šaldyto kokaino siunta. Šiuo sulaikymu, Lietuvos Kriminalinės policijos biuro pareigūnams bendradarbiaujant su

[163] „Narkotikų problema Europoje: 2011 m. metinė ataskaita,“ *Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras* (2011): 35, http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/969/EMCDDA_AR2011_LT.pdf
[164] *Ibid.*
[165] http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vum5gdvsH5YJ:www.policija.lt/index.php%3Fprint%3D1%26id%3D34007+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt

JAV teisėsaugos pareigūnais, buvo užkirstas kelias naujai formuojamam narkotikų keliui iš Pietų Amerikos į Europą. Pažymėtina, kad šios operacijos metu buvo nustatyta, jog nusikaltėliai buvo išsiuntę daugiau nei 20 tonų šaldytos žuvies siuntinį, kuriuo tikrino Lietuvos teisėsaugos veiksmus bei galimybes aptikti paslėptą kokainą. Minėtą krovinį sulaikė LKPB pareigūnai. Vėliau sekė organizatorių sulaikymai. Taigi, šis pavyzdys parodo, kad sėkmingas bendradarbiavimas turi teigiamos reikšmės narkotikų platinimo tinklams atskleisti.

Svarbu paminėti ir Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centrą, esantį Lisabonoje (Portugalijoje), kuris „teikia ES ir jos valstybėms narėms faktinę, objektyvią, patikimą ir palyginamą informaciją apie narkotikus, narkomaniją ir jų padarinius Europoje“[166]. Šio centro veikla svarbi vertinant naujų narkotinių medžiagų riziką, sprendžiant su narkotikais susijusias problemas.

Svarbus ir policijos bendradarbiavimas Šengeno erdvėje. Paminėtina, kad pagal 1990 m. Šengeno konvenciją atsirado vidaus sienų neturinti teritorija ES mastu. Tai sudarė sąlygas nusikalstamumo plitimui, nes buvo panaikinta asmenų, kertančių bendras sienas, kontrolė. Kita vertus, buvo nurodytas ir policijos bendradarbiavimas, kaip viena iš papildomų priemonių vidaus saugumui užtikrinti. Šengeno konvencijoje numatytas „įstatyminis vidaus sienų kontrolės panaikinimo mechanizmas, išorės sienų kontrolės pagal bendrus standartus įvedimas ir iš to išplaukiančios privalomos ir ypatingus įgaliojimus suteikiančios normos, turinčios gerinti bendradarbiavimą teisėsaugos srityje“. Konvencijos 39 straipsnyje numatyta, kad valstybės narės „įsipareigoja užtikrinti“, kad policijos įstaigos viena kitai padės užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ir padės jas nustatyti. Be to, jos turi teisę persekioti į kaimyninės Šengeno erdvės valstybės teritoriją pabėgusius nusikaltėlius. Taip pat taikoma greitesnė ekstradicijos sistema ir abipusis baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimas[167]. Tačiau praktikoje susiduriama su sunkumais: skirtingų valstybių narių policijos kompetencija labai skiriasi. Šengeno šalys, siekdamos išvengti sunkumų, pasirašė daug dvišalių, trišalių susitarimų, kuriais įsteigtos nuolatinio bendradarbiavimo ir keitimosi informacija struktūros. Tokiu būdu bendradarbiavimas supaprastina keitimąsi informacija, padeda planuoti bendras operacijas bei kontrolę ir suderinti veiksmus. Be to, Šengeno konvencijos 46 straipsnyje policijos institucijoms yra suteikiama teisė savo iniciatyva, „negavus prašymo“, siųsti kitai valstybei narei bet kokią informaciją, „kuri gali būti svarbi“ užkertant kelią nusikalstamoms veikoms ar grėsmei viešajai tvarkai[168].

---

[166] *Supra* note 162.

[167] „Laisvas asmenų judėjimas. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės – 2017,“ http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_2.1.3.pdf

[168] „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai Europos Sąjungos policijos ir muitinės bendradarbiavimo gerinimas I. Pranešimas apie pažangą, padarytą nuo amsterdamo sutarties įsigaliojimo II. Pasiūlymai dėl veiklos gerinimo,“ Briuselis, 18.5. 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52004DC0376

Akivaizdu, kad bendradarbiaujant su kitų valstybių teisėsaugos institucijomis labai svarbu ir išsamūs duomenys apie nuteistus asmenis. 2017 m. sausio 31 d. Londone projekto EPDT (angl. *„European Pact on Drug Trafficking“)* baigiamojoje konferencijoje Jungtinės Karalystės atstovų išreikšta padėka Lietuvai, kurios pateikti statistiniai duomenys, lyginant su kitų valstybių narių teikiamais duomenimis, buvo išsamiausi ir labiausiai atitinkantys EPDT projekto reikalavimus tokių duomenų kokybei. Čia pažymėtina, kad informatikos ir ryšių departamentas „teikė informaciją apie Lietuvos Respublikoje nuteistų asmenų ir Europos Sąjungos valstybėse narėse nuteistų Lietuvos Respublikos piliečių nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, duomenis. Informacija buvo renkama, analizuojant iš kitų Europos Sąjungos valstybių narių per Europos nuosprendžių registrų informacinę sistemą ECRIS (angl. *European Criminal Records Information System*) gautus pranešimus dėl Lietuvos Respublikos piliečių, teistų tose šalyse, taip pat analizuojant Lietuvos Respublikos teismų priimtus apkaltinamuosius nuosprendžius už nusikalstamas veikas, susijusias su disponavimu narkotinėmis medžiagomis pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXVII skyrių“[169]. Statistinių duomenų analizės nauda neabejotina. Stebint narkotinių medžiagų paplitimo, disponavimo ir vartojimo tendencijas, galima ne tik kurti kovos su narkotikais strategijas, bet jas ir įgyvendinti. Taip pat skatinamas teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas ir tinkamų kovos su narkotikais priemonių pritaikymas.

Apibendrinus galima teigti, kad nepaisant sunkumų, būtinas budrumas, nuolatinė kontrolė dinamiškoje ir nuolat besikeičiančioje narkotikų rinkoje, dalyvavimas tarptautinėse konferencijose, dalinimasis patirtimi ir bendradarbiavimas. Konferencijose užmegzti draugiški santykiai tarp įvairių valstybių teisėsaugos pareigūnų turi didelę reikšmę ir pačiam bendradarbiavimui.

[169] „2017-01-31. Projekto „European Pact on Drug Trafficking“ baigiamoji konferencija,“ http://www.ird.lt/blog/2017-01-31-projekto-european-pact-on-drug-trafficking-baigiamoji-konferencija/?ird_print

4. NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO PRAKTIKA

4.1. Apklausos anketų analizė

Pastaruoju metu tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, susiduriama su įvairiomis organizacinėmis ir kriminalistinėmis problemomis. Siekiant jas išsiaiškinti, elektroninėje svetainėje www.manoapklausa.lt buvo patalpintos bei išsiųstos anketos respondentams į jų elektroninius paštus.

4.1.1. Ikiteisminio tyrimo tyrėjų apklausos anketų analizė

Siekiant išsiaiškinti praktines problemas tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, buvo sudaryta ir 2017 sausio 16 d. (pakartotinai 2017 kovo 26 d.) išsiųsta anoniminė anketa tyrėjams iš 30 klausimų (Priedas Nr. 1).

Iš išsiųstų 115 apklausos anketų gauti 36 atsakymai. Tyrėjų nurodytas amžius: nuo 31 iki 40 metų – 61,5 %, o nuo 41 iki 50 metų – 23,1 %; 15,4 % apklaustųjų – iki 30 metų. Apklaustųjų darbo stažas pasiskirstė nevienodai – nuo 4 mėnesių iki 20 metų. Darbo stažas tiriant ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, įvairus (nuo 3 iki 17 metų). Tiesa, ketvirtadalis apklaustų tyrėjų neturi patirties šios nusikalstamos veikos ikiteisminiuose tyrimuose. Šie duomenys rodo labiau patyrusių ir turinčių praktinės patirties tyrėjų požiūrį.

Skirtingai pasiskirstė duomenys apie išsilavinimą: 31,3 % apklaustųjų turi universitetinį neteisinį, 50 % – universitetinį teisinį, 12,5 % – aukštąjį neuniversitetinį ir 6,3 % – aukštesnįjį išsilavinimą. Beveik trečdalio tyrėjų (26,7 %) pasirinkta studijų kryptis nesusijusi su teise (pvz., viešasis administravimas, pedagogika, vaiko teisių apsaugos programa, vadyba). Teisės kryptį nurodė 33,3 % respondentų, likusieji – teisės ir policijos veiklos programą arba policijos veiklos programą. Galima teigti, kad dominuoja aukštąjį išsilavinimą turintys tyrėjai, tačiau baigta studijų kryptis leidžia daryti prielaidą, kad trečdaliui tyrėjų, atliekant ikiteisminius tyrimus, trūksta kriminalistinio pobūdžio žinių. Kita vertus, tyrėjų nurodytas amžius ir darbo stažas rodo nemažą praktinę patirtį.

Per metus daugiausia tenka tirti ikiteisminių tyrimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, – iki 10 (92,3 %) ir tik 7,7 % apklaustųjų tyrę nuo 10 iki 20. Nurodyti tirtų bylų skaičiai rodo, kad tyrėjai turi pakankamai patirties ir žinių, tirdami tokio pobūdžio nusikaltimus.

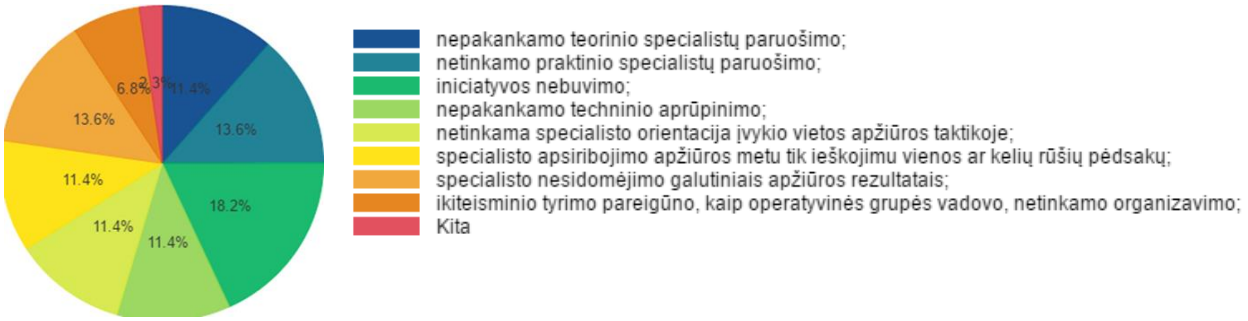
Apklausos metu tyrėjai įvertino ir nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ištyrimo lygį. Daugiau nei pusė (61,5 %) jų įvertino kaip vidutinį, o kaip aukštą – 38,5 % tyrėjų. Paaiškėjo ir vidutinio ištyrimo lygio svarbiausios priežastys: vienų teigimu, nepakankama pareigūnų kvalifikacija ir profesionalumas (19,4 %), tyrėjas neturi organizacinių sugebėjimų (11,1%) ar nėra pakankamo bendravimo ir bendradarbiavimo tarp prokuroro ir tyrėjo (11,1 %), kitų nuomone – per didelis darbo krūvis tyrėjams (13,9 %), netinkamas techninis aprūpinimas (16,7 %) ir tyrėjo nesidomėjimas galutiniais ikiteisminio tyrimo rezultatais (8,3 %). Įvardintas ir nepakankamas pareigūnų, atliekančių kriminalinę žvalgybą, profesionalumo lygis. Šią priežastį nurodė 16,7 % tyrėjų. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą apie įvairių problemų buvimą tiriant tokio pobūdžio nusikaltimus bei verčia susimąstyti apie jų sprendimo būdus (pvz., specializuoti kursai).

Tyrimo metu respondentų buvo pasiteirauta, pagal ką dažniausiai pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis. Paaiškėjo, kad 32,1 % apklaustųjų kaip vieną iš pagrindinių būdų nurodė – pagal kriminalinės žvalgybos informaciją. 42,9 % tyrėjų nurodė – sulaikius asmenį (-is), pas kurį (-iuos) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Beveik ketvirtadalis (17,9 %) pažymėjo, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas tiriant kitą nusikalstamą veiką ir aptikus narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Tik 7,1 % respondentų reikšmę suteikė anoniminiams pareiškimams. Gauti duomenys leidžia daryti išvadą, kad kryptingai dirba kriminalinę žvalgybą atliekantys pareigūnai bei jiems talkinantys viešosios policijos pareigūnai.

Anketoje svarbu buvo išsiaiškinti, ar profesionaliai apžiūrimos įvykio vietos ir surenkama pirminė medžiaga pradedant ikiteisminį tyrimą. Gauti duomenys atskleidžia problemų buvimą: 46,7 % manančių, kad neprofesionaliai būna surašytas įvykio vietos apžiūros protokolas, o 20 % teigiančių, kad reikia vykti pakartotinai apžiūrėti įvykio vietas dėl likusių nesurastų nusikalstamos veikos daiktų ir kitų objektų. Tai rodo, kad tyrėjai neskiria didelio dėmesio šio tyrimo veiksmo atlikimo kokybei.

Apklausoje buvo siekta sužinoti, kokius uždavinius turi spręsti specialistai įvykio vietos apžiūroje. Tyrėjų manymu, svarbiausi šie uždaviniai: surasti, įpakuoti narkotines ir psichotropines medžiagas ir kitus objektus (29,4 % apklaustųjų), nustatyti apžiūros pravedimo tvarką ir eiliškumą (17,6 %), fotografuoti, daryti įvykio vietos vaizdo įrašus, schemas (29,4 %) bei konsultuoti ikiteisminio tyrimo pareigūną apie vienų ar kitų techninių kriminalistinių priemonių panaudojimą apžiūroje (23,5 %). Kaip matyti, respondentų nuomonė skiriasi dėl uždavinių sprendimo įvykio vietos apžiūroje. Vadinasi, tarp tyrėjų nėra vieningos praktikos.

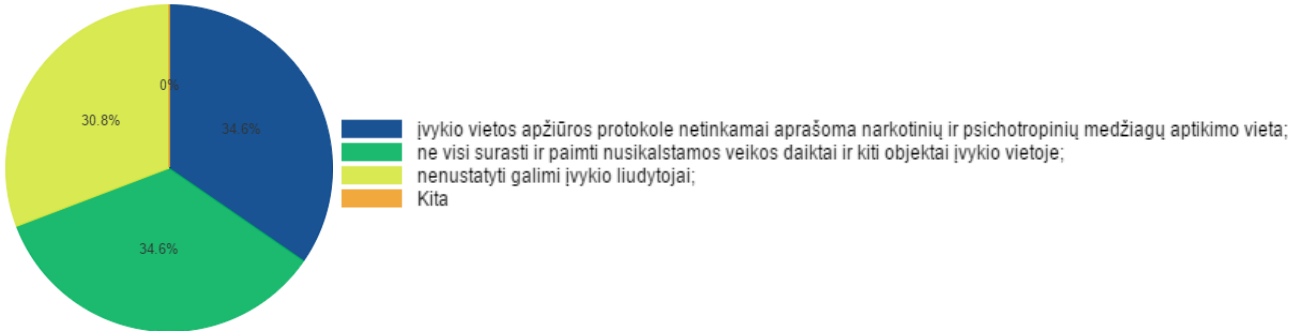
Svarbi buvo ir tyrėjų nuomonė apie nekokybiško specialistų darbo įvykio vietoje priežastis. Iš pasiūlytų variantų diagramoje (1 diagr.) matome skirtingas priežastis, lemiančias specialistų klaidas.

1 diagrama. Nekokybiško specialistų darbo įvykio vietose priežastys

35,3 % apklaustųjų sutiko, kad specialisto išvadą įvykio vietos apžiūroje geriau surašyti po įvykio vietos apžiūros, tiek pat manančių, kad – į įvykio vietos apžiūros protokolą. Daugiau nei ketvirtadalis (23,5 %) teigusių, kad geriau surašyti atskirą išvadą. Pasiūlyta buvo ir surašant atitinkamai pridėti ekspres testų rezultatus. Paskutinių dviejų anketos klausimų duomenys rodo, kad, tyrėjų nuomone, specialistai įvykio vietų apžiūroje turi atlikti kuo daugiau funkcijų.

Pirminėje ikiteisminio tyrimo medžiagoje pasitaiko klaidų. Tyrimo rezultatai parodė, kad svarbiausiomis klaidomis laikomos trys: ne visi surasti ir paimti nusikalstamos veikos daiktai ir kiti objektai įvykio vietoje, nenustatyti galimi įvykio liudytojai ir įvykio vietos apžiūros protokole netinkamai aprašoma narkotinių ir psichotropinių medžiagų aptikimo vieta (2 diagr.).

2 diagrama. Pirminėje ikiteisminio tyrimo medžiagoje pasitaikančios klaidos

Į klausimą „Ar naudojate narkotinių ir psichotropinių medžiagų nustatymo ekspres testus?“ daugiau nei trečdalis (37,5 %) tyrėjų atsakė „taip“. Tačiau 62,6 % respondentų teigė jų nenaudojantys, nurodydami šias priežastis: „netinkami naudojimui“, „neturime“. Duomenys rodo, kad šiuo klausimu problema dėl ekspres testų nėra sprendžiama policijos įstaigose.

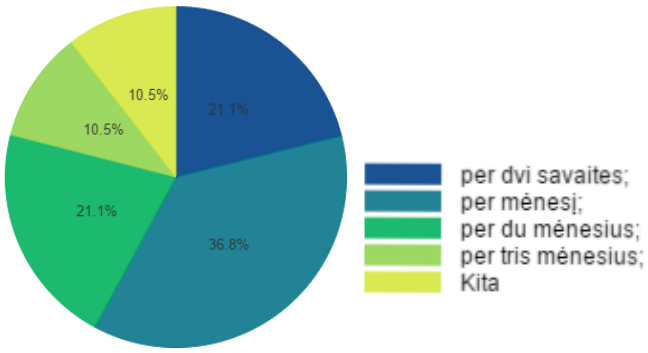
Dauguma tyrėjų (69,2 %) nekviečia į apklausas dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų specialisto-chemiko. Kodėl kviečia ar nekviečia, nurodė šias priežastis: „nekviečiu nesant poreikiui“, „kviečiu tam, kad galima būtų preliminariai nustatyti narkotinės medžiagos rūšį ir galimą jos kiekį prieš siunčiant atlikti šios medžiagos tyrimą“, „nėra būtinumo“.

Įdomu buvo sužinoti nuoplovų ėmimo nuo įtariamojo rankų naudą. Paaiškėjo, kad siekiant nustatyti, ar yra narkotinių ar psichotropinių medžiagų likučių, 69,2 % tyrėjų atlikę šį veiksmą, likusieji (30,8 %) – ne, nurodydami, kad nebuvo poreikio ar nėra techninių galimybių. Taigi, iš duomenų galima spręsti, kad šis veiksmas efektyviai naudojamas.

Paimtų narkotinių medžiagų siuntimas tyrimui ikiteisminio tyrimo praktikoje kelia klausimų dėl terminų. Nuomonės šiuo klausimu išsiskyrė: 23,5 % respondentų nurodė, kad paimtas narkotines medžiagas siunčia iškart po atliktos kratos, 23,5 % – iškart po įvykio vietos apžiūros, 35,3 % – po dienos, likusieji išsakė savo asmeninę nuomonę: „po kelių dienų atlikus neatidėliotinus veiksmus“, „reikia daryti viską neatidėliotinai, tačiau yra trūkumas dėl organizacinių klausimų, nes neįmanoma pristatyti medžiagas skubiai į KTC“, „kaip galima greičiau“. Taigi, išaiškėja ir organizacinės problemos.

Beveik visi tyrėjai (95 %) pritarė nuomonei, kad reikia skirti kompleksines užduotis (cheminiam daktiloskopiniam tyrimui). Išsiskyrė tik jų nuomonės dėl skyrimo sąlygų: 41,7 % apklaustųjų teigė, kad reikia tuo atveju, kai įtariamieji neigia, kad aptiktas paketas (-ai) su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis priklauso jiems, o 58,3 % – kai neaiškus paimtų paketų su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis savininkas.

Žemiau pateiktoje diagramoje labai įvairiai tyrėjų nurodytas narkotinių ir psichotropinių medžiagų tyrimo ir išvadų atsiuntimo laikas (3 diagr.). Pateiktos ir asmeninės nuomonės: „kuo objektų mažiau, tuo tyrimas greitesnis ir atvirkščiai“, „pasitaiko, kad padaro tyrimus ir per dvi dienas“.

3 diagrama. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų ištyrimo ir išvadų atsiuntimo terminai

Pastebėtina tendencija, kad dauguma apklaustųjų (85,7 %) atlieka asmens apžiūras, kai reikalinga rasti prie asmens kūno ar jame paslėptas ir laikomas narkotines ir psichotropines medžiagas. 7,1 % manančių, kad tai – privalomas ir neatidėliotinas dalykas.

Dauguma šios apklausos klausimų buvo sukurti siekiant išsiaiškinti tam tikras tyrėjų daromas klaidas. Paaiškėjo, kad jų esama. Klaidų buvimo priežastis galima dalinai susieti ir su tyrėjų nenoru tobulintis. Tai patvirtina kiti anketos duomenys, gauti atsakius į klausimą „Ar dalyvavote kursuose, seminaruose dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar

psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo?“ Paaiškėjo, kad trečdalis respondentų (30,8 %) išvis nedalyvavo kursuose ar seminaruose. Daugiau nei pusė (61,5 %) nurodė, kad per metus dalyvavo tik vieną kartą.

Dauguma tyrėjų neigiamai įvertino įsibėgėjančią reformą, taikančią „universalaus policininko“ statusą, nurodydami pagrįstus argumentus ar reformos pasekmes: darbo našumo sumažėjimas, neprofesionalus, nekokybiškas darbas dirbant ne pagal savo specializaciją. Palankiai vertinančių šią reformą buvo mažuma. Tokių respondentų teigimu, reformos privalumai – tai pajėgų optimizavimas, įvykių paskirstymas pareigūnams, didesnis pareigūnų skaičius gatvėse. Taip pat nurodė, kad nesudėtinguose tyrimuose apžiūrą gali atlikti ir vienas pareigūnas. Palankiai vertinantys šią reformą mano, kad tinkamai ir kokybiškai atlikti darbą gali tik profesionaliai pasiruošęs pareigūnas. Todėl „universalus policininkas“ yra siekiamybė, kuri palaipsniui bus įgyvendinta. Abejojantys nurodė, kad privalumus bus galima pastebėti praėjus nors pusei metų po reformos“. Pasitaikė ir pareigūnų, kurie kantrūs, nepaisydami reformų trūkumų, dirba toliau (pvz., „Š. Korėjos liaudies išmintis sako „negaliu skųstis“). Tokie kolegos, autoriaus nuomone, sugeba dirbti profesionaliai nepaisydami vykstančių permainų.

Atliktas anketinis tyrimas suteikė informacijos apie tyrėjų praktikoje pasitaikančias klaidas. Jų buvimas leidžia daryti prielaidą, kad ne tik trūksta mokymų, bet ir geranoriško tyrėjų požiūrio į darbą, bendradarbiavimo. Nors kiekviena reforma tyrėjams visada sukelia sumaištį, bet galima įžvelgti ir jų naudą. Šie trūkumai, autoriaus įsitikinimu, laikui bėgant bus pašalinti, nes policijos vadovybė pastaruoju metu gana principingai žiūri į tyrėjų profesionalumą, motyvaciją nepriklausomai nuo pareigūno amžiaus ir išdirbto stažo. Todėl skiriamas ypatingas dėmesys policijos pareigūnų mokymams, atsižvelgiant į jų poreikius.

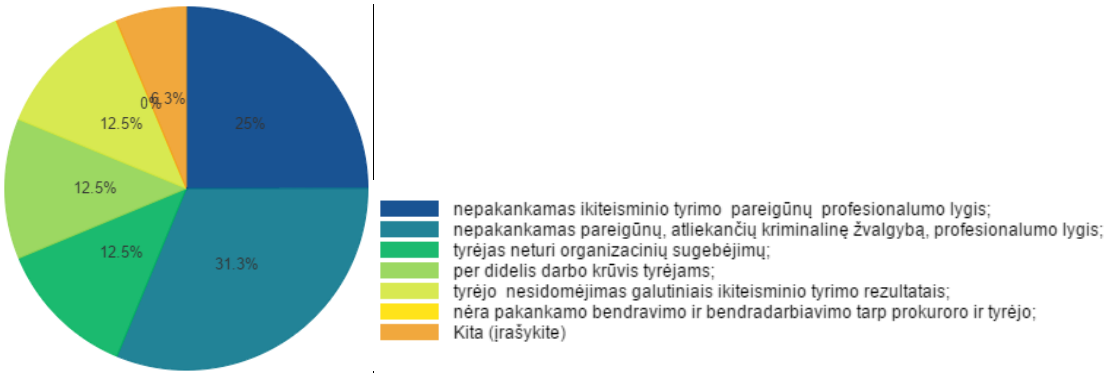
4.1.2. Prokurorų apklausos anketų analizė

Siekiant išsiaiškinti praktines problemas tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, buvo sudaryta ir 2017 sausio 16 d. išsiųsta anoniminė anketa prokurorams iš 19 klausimų (Priedas Nr. 2). Iš 91 išsiųstos anketos į jas atsakė 37 prokurorai.

Pusės apklaustųjų (50 %) prokurorų amžius – nuo 41 iki 50 metų. Likusieji – nuo 31 iki 40 (25 %) ar daugiau nei 51 metai (25 %). Tarp apklaustųjų nebuvo nė vieno iki 30 metų. Beveik visų respondentų darbo stažas tiriant ir kontroliuojant ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, siekia nuo 8 iki 20 metų. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šios anketos duomenys, kaip ir tyrėjų, pirmiausia rodo labiau patyrusių ir turinčių praktinės patirties prokurorų požiūrį.

Per metus 75 % prokurorų tenka atlikti (kontroliuoti) iki 10 ikiteisminių tyrimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, daugiau nei 20 ikiteisminių tyrimų – 25 % respondentų.

Apklausos metu prokurorai turėjo įvertinti nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ištyrimo lygį. Paaiškėjo, kad daugiau nei pusė (62,5 %) respondentų įvertino kaip vidutinį, tik 12,5 % – kaip aukštą, o 25 % – kaip žemą. Šie duomenys rodo tam tikrų priežasčių buvimą. Pasirodo, prokurorai, įvertinę ištyrimo lygį kaip vidutinį ar žemą, įžvelgė šias priežastis: nepakankamą ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir pareigūnų, atliekančių kriminalinę žvalgybą, profesionalumo lygį, tyrėjų organizacinių sugebėjimų stoką, per didelį darbo krūvį tyrėjams, tyrėjo nesidomėjimą galutiniais ikiteisminio tyrimo rezultatais. Šių duomenų pasiskirstymą galime pamatyti (4 diagr.).

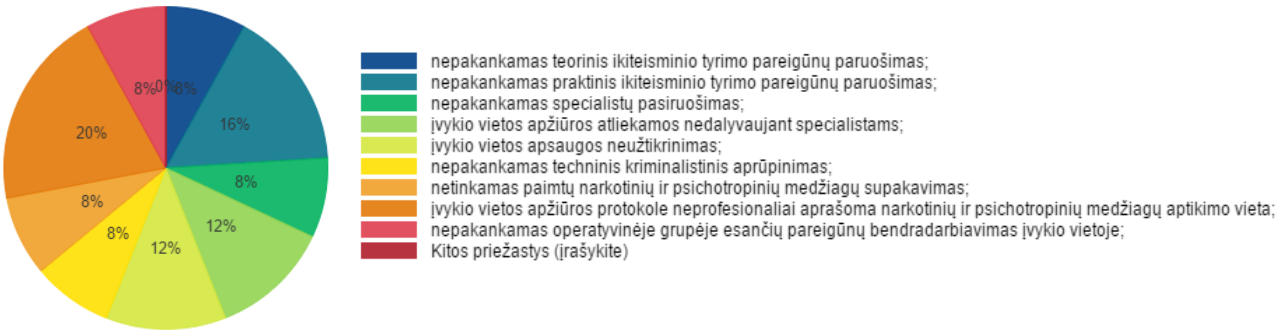
4 diagrama. Nepakankamo ištyrimo lygio priežastys

Tyrimo metu respondentų buvo pasiteirauta, pagal ką dažniausiai pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis. Paaiškėjo, kad pusė apklaustųjų (50 %) kaip vieną iš pagrindinių būdų nurodė – sulaikius asmenį (-is), pas kurį (-iuos) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Beveik trečdalis (28,6 %) reikšmę suteikė surinktai kriminalinės žvalgybos informacijai. Ketvirtadalis (21,4 %) pažymėjo, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas tiriant kitą nusikalstamą veiką ir aptikus narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Nurodyti trys būdai leidžia spręsti apie jų teigiamą reikšmę ikiteisminio tyrimo pradėjimui. Gauti duomenys beveik sutampa su tyrėjų nuomone.

Daugiau nei pusės (58,3 %) apklaustų prokurorų nuomone, jie neprivalo vykti į įvykio vietos apžiūrą dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, išskyrus tada, kai aptinkamos narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorijos (taip mano 16,7 % respondentų); kai sulaikomi asmenys, kurių krepšiuose, lagaminuose randamas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų (8,3 %); kai sulaikius įtariamojo automobilį (su įrengtomis slėptuvėmis) randamas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų (8,3 %) arba kai atliekant didelės apimties ikiteisminius tyrimus, aptinkamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos pas asmenis, priklausančius nusikalstamam susivienijimui (8,3 %). Iš pateiktų

duomenų matyti, kad sudėtingesniuose ikiteisminiuose tyrimuose prokuroras turi vykti į įvykio vietą, o įprastinėse situacijose – lemia tyrėjo kvalifikacija.

Anoniminėje apklausoje prokurorai įvertino ir įvykio vietų apžiūrų lygį. Paaiškėjo, kad įvykio vietų apžiūrų lygį kaip vidutinį įvertino dauguma apklaustųjų (87,5 %) ir tik 12,5 % – kaip žemą. Įvertinę įvykio vietų apžiūrų lygį kaip nepakankamai aukštą, respondentai nurodė skirtingas priežastis, kurias galime matyti 5 diagramoje.

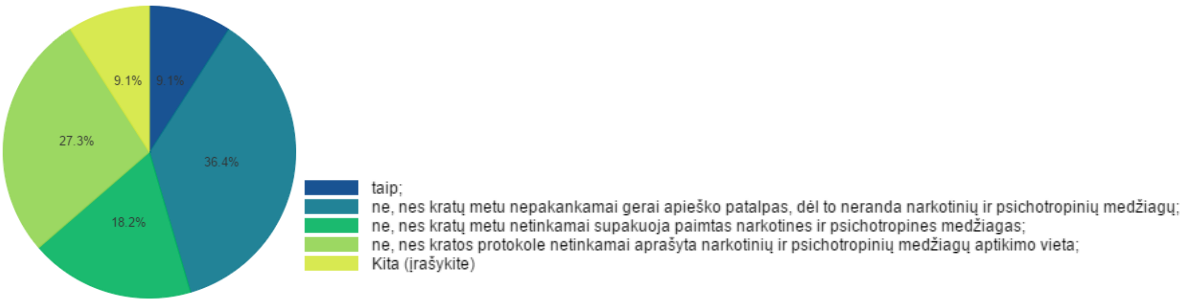
5 diagrama. Pagrindinės įvykio vietų apžiūrų neigiamo vertinimo priežastys

Iš šios atsakymų diagramos galima daryti išvadą, kad priežasčių yra daug ir įvairių dėl nepakankamo įvykio vietų apžiūros lygio. Tai leidžia suprasti, ką reikia tobulinti atliekant šį procesinį veiksmą.

Visi prokurorai pritarė nuomonei, kad reikia skirti kompleksines užduotis (cheminiam daktiloskopiniam tyrimui). Išsiskyrė tik jų nuomonės dėl skyrimo sąlygų: 57,1 % apklaustųjų teigė, kad reikia tuo atveju, kai įtariamieji neigia, kad aptiktas paketas (-ai) su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis priklauso jiems, o 42,9 % – kai neaiškus paimtų paketų su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis savininkas. Duomenys rodo, kad toks objektų tyrimas naudingas šio pobūdžio ikiteisminiuse tyrimuose.

Anketoje svarbu buvo išsiaiškinti ir kokios, prokurorų nuomone, yra dažniausios tyrėjų klaidos sulaikant įtariamuosius. Paaiškėjo, kad po 33,3 % respondentų įvardino dvi dažniausiai pasitaikančias tyrėjų klaidas: nepakankamai išanalizuojama įtariamojo asmenybė ir skubama sulaikyti įtariamąjį. 16,7 % apklaustųjų mano, jog delsiama sulaikyti įtariamąjį. Deja, tik maža dalis manančiųjų, kad tyrėjai nepadaro klaidų sulaikant įtariamuosius. Šie atsakymai tik parodo, kad būtinas tyrėjo ir prokuroro glaudesnis tarpusavio bendradarbiavimas atliekant ikiteisminius tyrimus.

Prokurorų nuomonės išsiskyrė dėl tyrėjų atliekamų kratų profesionalumo. Iš 6 diagramos galima matyti, kad dauguma respondentų neigiamai vertina tyrėjų darbą atliekant šį procesinį veiksmą, išskirdami tam tikras priežastis. Tik 9,1 % respondentų pripažino tyrėjų profesionalumą šiuo klausimu. Vadinasi, siekiant išvengti panašaus pobūdžio klaidų, reikia tobulintis šioje srityje.

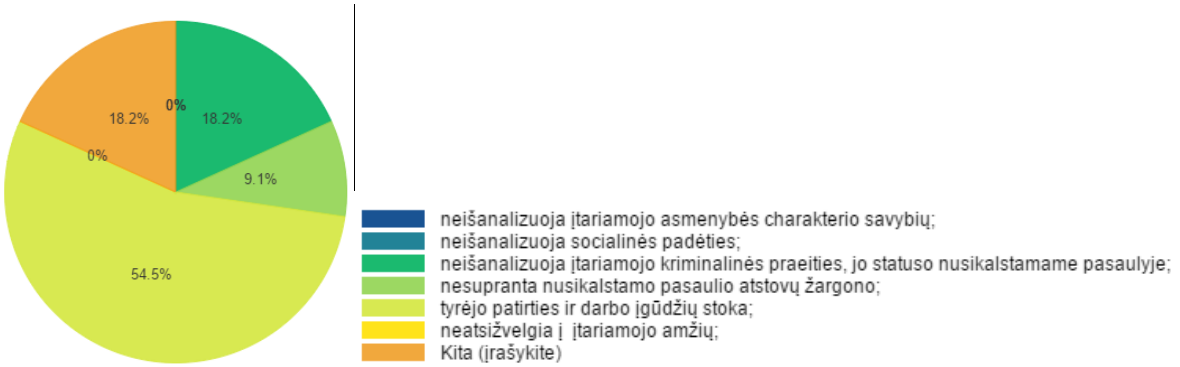

6 diagrama. Tyrėjų profesionalumas atliekant kratas

Beveik visi vieningai sutiko, kad reikia tyrėjui atlikti asmens apžiūras, kai reikalinga rasti prie asmens kūno ar jame paslėptas ir laikomas narkotines ir psichotropines medžiagas (87,5 % taip manančių). Tik 12,5 % respondentų nepritarė šiai nuomonei.

Prokurorai vieningai pritarė, jog reikia tyrėjui paimti įtariamojo asmens šlapimo mėginius. Šiuo klausimu išsiskyrė tik nuomonės dėl šlapimo mėginių paėmimo priežasčių: vieni (61,5 %) teigė, kad tokiu būdu būtų paneigta ar patvirtinta įtariamojo versija dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, o kiti (38,5 %) nurodė būtinybę dėl to, kad nustatytų, kokias narkotines ir psichotropines medžiagas įtariamasis vartoja. Gauti duomenys rodo, kad šis tyrimas pasiteisina.

Anketoje svarbu buvo išsiaiškinti ir dėl pirminių įtariamųjų apklausų atlikimo profesionalumo. Iš duomenų galime spręsti, kad daugiau nei pusė (62,5 %) apklaustųjų susiduria su šia problema: reikia pakartotinai apklausti įtariamuosius. 37,5 % manančių, kad tyrėjai profesionaliai apklausia. Neigiamai įvertinę tyrėjų darbą šiuo aspektu nurodė ir skirtingas priežastis, kurias galime pamatyti 7 diagramoje (skiltyje „Kita“ nurodytos šios priežastys: „neišsiaiškina visų įvykio aplinkybių“, „neišanalizuoja bylos aplinkybių“). Šie duomenys leidžia daryti išvadą, kad prokurorai vertina tyrėjų atliekamas pirmines įtariamųjų apklausas labiau neigiamai nei teigiamai. Vadinasi, tyrėjams būtina tobulintis atliekant šį ikiteisminio tyrimo veiksmą.

7 diagrama. Įtariamųjų pakartotinos apklausos priežastys

Įdomu buvo sužinoti, kuris bendradarbiavimo su tyrėjais būdas tiriant ir kontroliuojant ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dažniausiai naudojamas. Paaiškėjo, kad daugiau nei pusė apklaustų prokurorų (66,7 %) su tyrėju

bendradarbiauja tiek elektroniniu paštu, tiek asmeniškai susitikdami, bendrai planuodami tyrimo veiksmus. 16,7 % apklaustųjų su tyrėjais nuolat keičiasi visa ikiteisminio tyrimo informacija ir tiek pat teigusių, kad su tyrėjais pasitelkia ir kitų tarnybų pareigūnus. Pripažintina, kad konsultavimasis, abipusė komunikacija, lankstus bendradarbiavimas padeda pasiekti tinkamų tyrimo rezultatų.

Į atvirą klausimą apie įsibėgėjančią reformą, taikančią „universalaus policininko“ statusą, buvo pateikta daug įvairių ir susimąstyti verčiančių atsakymų. Iš šių atsakymų matyti, kad beveik visų prokurorų nuomonė šia tema neigiama. Teigusieji, kad ši reforma turi trūkumų, nurodė šias priežastis: nusikaltimams, susijusiems su narkotikais, išaiškinti ir ištirti reikia specialių žinių ir įgūdžių, todėl tyrimas būtų nekokybiškas, kiekvienas kokybiškai atlieka savo darbą, jei specializuojasi savo srityje; suprastės tyrimo kokybė; asmeniui, vienodai gerai išmanyti daug policijos veiklos sričių, jas reglamentuojančių tvarkų, aprašų, teisės aktų yra nerealu. Tik maža dalis prokurorų nurodė, kad laikas parodys, arba tiesiog neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Apibendrinus anketos prokurorams rezultatus, galima teigti, kad vertindami tyrėjų darbą jie įžvelgia klaidų. Tai leidžia manyti apie nepakankamą profesionalumą atliekant tam tikrus procesinius veiksmus. Todėl, kaip ir anksčiau buvo minėta, šiuo metu policijos vadovybė priėmusi teigiamą sprendimą – organizuoti kryptingus mokymus įvairių grandžių pareigūnams, kad ateityje būtų išvengta minėtų klaidų.

4.1.3. Teisėjų apklausos anketų analizė

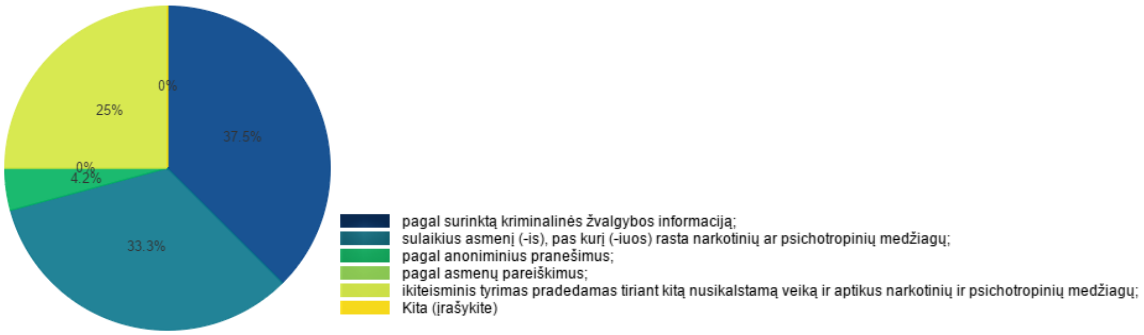
Siekiant išsiaiškinti praktines problemas tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, buvo sudaryta ir 2017 sausio 17 d. išsiųsta anoniminė anketa teisėjams iš 17 klausimų (Priedas Nr. 3). Iš 76 išsiųstų anketų į jas atsakė 25 teisėjai. Anketos duomenų analizė leido atskleisti tam tikrus šios rūšies nusikaltimų probleminius aspektus.

Pagal amžių daugiausia apklaustųjų – nuo 41 iki 50 metų (41,7 %). Ketvirtadalis (25 %) – nuo 31 iki 40. Tiek pat, 25 % teisėjų, – vyresni kaip 51. Tik 8,3 % – iki 30 metų. Iš apklaustųjų atsakymų paaiškėjo, kad jų darbo stažas įvairus: daugiau nei pusė respondentų turi sukaupę didžiulę patirtį (28, 23 metai ir 20, 16 metų), trečdalis teisėjais ar teisėjo padėjėjais dirba tik 2 ar 2,5 metų, tarp jų maža dalis – turintys daugiau nei penkerių metų darbo stažą (9 metus). Taigi, daugiau nei pusė apklaustųjų – turintys didesnį nei trejų metų darbo stažą. Todėl šios anketos duomenys pirmiausia rodo labiau patyrusių ir turinčių praktinės patirties teisėjų požiūrį.

Tyrimu domėtasi, kiek teisėjams per metus tekę išnagrinėti ir priimti nutarčių baudžiamosiose bylose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Paaiškėjo,

kad daugiau nei pusė apklaustųjų (66,7 %) išnagrinėję ir priėmę iki 10 nutarčių, kiek mažiau respondentų (16,7 %) – nuo 10 iki 20.

Tyrimo metu respondentų buvo pasiteirauta, pagal ką dažniausiai pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis. Paaiškėjo, kad 37,5 % apklaustųjų kaip vieną iš pagrindinių būdų nurodė – pagal surinktą kriminalinės žvalgybos informaciją. Trečdalio respondentų (33,3 %) nuomone, ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, pradedamas sulaikius asmenį (-is), pas kurį (-iuos) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Ketvirtadalis (25 %) nurodė, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas tiriant kitą nusikalstamą veiką ir aptikus narkotinių ir psichotropinių medžiagų. Išanalizavus šiuos duomenis (8 diagr.) paaiškėjo, kad ikiteisminis tyrimas dažniausiai pradedamas pagal surinktą kriminalinės žvalgybos informaciją. Tai leidžia daryti prielaidą, jog pasiteisina kriminalinės žvalgybos tyrimai atskleidžiant šio pobūdžio veikas.

8 diagrama. Dažniausiai ikiteisminis tyrimas pradedamas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis

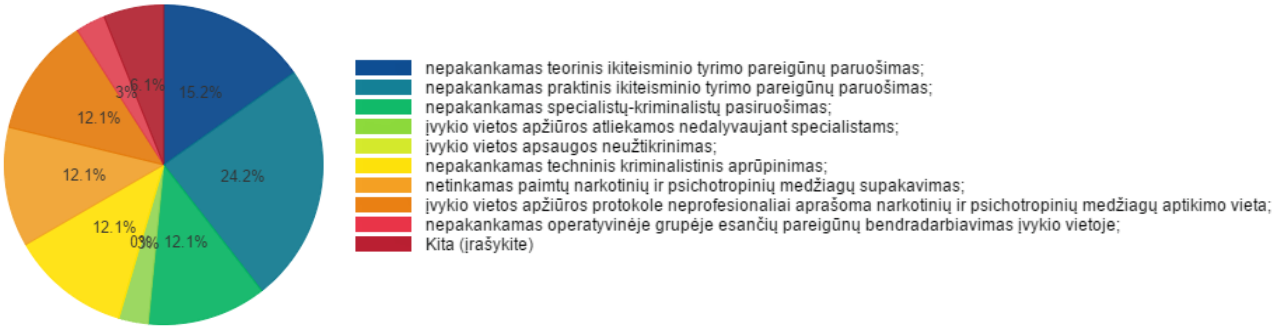
Apklausos metu teisėjai turėjo įvertinti nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ištyrimo lygį. Kaip aukštą ištyrimo lygį nurodė tik 16,7 % respondentų, didžioji dalis (75 %) įvertino kaip vidutinį, tik 8,3 % apklaustųjų – kaip žemą ištyrimo lygį. Šie rezultatai rodo, kad labai didelių klaidų ikiteisminio tyrimo pareigūnai nedaro.

Įvertinę nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ištyrimo lygį kaip nepakankamą, respondentai nurodė ir priežastis. Iš kelių pasiūlytų atsakymo variantų trečdalis apklaustųjų (30 %) nurodė nepakankamą ikiteisminio tyrimo pareigūnų profesionalumo lygį ir tiek pat apklaustųjų (30 %) – nepakankamą pareigūnų, atliekančių kriminalinę žvalgybą, profesionalumo lygį. Ketvirtadalis teisėjų (25 %) mano, kad per didelis darbo krūvis tyrėjams taip pat turi neigiamos įtakos ištyrimo lygiui. 15 % apklaustųjų nurodė tyrėjo nesidomėjimą galutiniais ikiteisminio tyrimo rezultatais. Šie rezultatai patvirtina, kad reikalingi kasmetiniai tiek ikiteisminį tyrimą, tiek kriminalinę žvalgybą atliekančių pareigūnų

mokymai. Galiu drąsiai teigti, kad per kelerius metus situacija pagerės, nes šiuo metu skiriamas didelis dėmesys pareigūnų mokymams, jų nuomonei dėl mokymo poreikio.

Anoniminėje apklausoje teisėjai įvertino ir įvykio vietų apžiūrų lygį pagal baudžiamosiose bylose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, esančius protokolus. Reikia pažymėti, kad įvykio vietų apžiūrų lygį pagal esančius protokolus kaip vidutinį įvertino daugiau nei pusė apklaustųjų (66,7 %), kaip aukštą – 25 %. Nepaisant to, kad 8,3 % atsakiusiųjų įvertino kaip žemą, galime spręsti, kad pakankamai teigiamai vertinamas įvykio vietų apžiūrų lygis pagal baudžiamosiose bylose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, esančius protokolus.

Įvertinę įvykio vietų apžiūrų lygį kaip nepakankamai aukštą, respondentai nurodė šias pagrindines priežastis: nepakankamą teorinį ikiteisminio tyrimo pareigūnų paruošimą, nepakankamą praktinį ikiteisminio tyrimo pareigūnų paruošimą, nepakankamą specialistų-kriminalistų pasiruošimą, nepakankamą techninį kriminalistinį aprūpinimą, netinkamą paimtų narkotinių ir psichotropinių medžiagų supakavimą ir įvykio vietos apžiūros protokole neprofesionaliai aprašytą narkotinių ir psichotropinių medžiagų aptikimo vietą. Skirtingą nuomonių pasiskirstymą šiuo klausimu galima pamatyti 9 diagramoje. Iš surinktų duomenų galima teigti, kad situaciją pagerinti galima keliant pareigūnų kvalifikaciją.

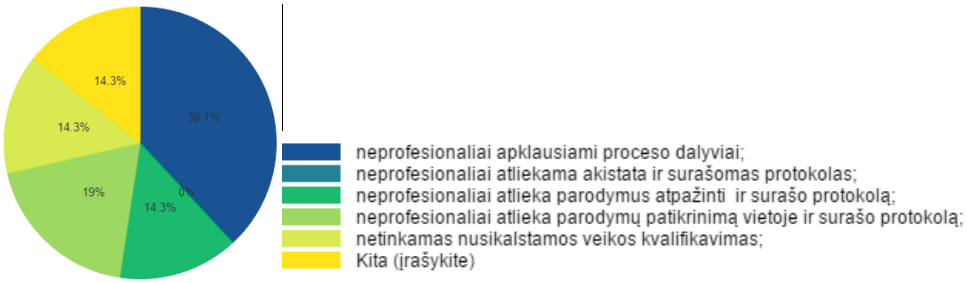
9 diagrama. Pagrindinės nepakankamai aukšto įvykio vietų apžiūrų lygio priežastys

Nevienodas anketos rezultatų pasiskirstymas apie klaidas, daromos surašant įvykio vietos apžiūros protokolus. Trečdalis apklaustųjų (29,6 %) iš galimų atsakymų variantų pasirinko šį: nėra vaizdo įrašų prie įvykio vietos apžiūros protokolo. Daugiau nei ketvirtadalis (22,2 %) įvardino netikslų rastų narkotinių ir psichotropinių medžiagų aprašymą. 7,4 % apklaustųjų pasigedo schemų įvykio vietos apžiūros protokoluose, o beveik penktadalis (18,5 %) kaip klaidą nurodė nekokybiškas nuotraukas įvykio vietos apžiūros protokole. Kitą svarbią klaidą – įvykio vietos apžiūros protokoluose aprašomus objektus, nesusijusius su įvykio vieta, – įvardino 11,1 % apklaustųjų. Tiek pat, 11,1 % apklaustųjų, į skiltį „Kita“ įrašė: „kartais net nebūna įvykio vietos apžiūros protokolo, o narkotinių medžiagų paėmimas įforminamas kitų veiksmų (pvz., objektų pakeitimo apyvartoje neuždraustais) metu“. Iš šių rezultatų nevienodo pasiskirtymo galime įžvelgti, kad klaidų, daromų surašant įvykio vietos apžiūros protokolus esama daug ir įvairių.

Tokiu būdu išryškėja probleminiai aspektai. Gautų duomenų analizė leidžia manyti, kad būtini įvykio vietos apžiūros mokymai.

Daugiau nei trečdalio apklaustų teisėjų (33,3 %) nuomone, prokuroras neprivalo vykti į įvykio vietos apžiūrą dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis. Tačiau 14,3 % respondentų nuomone, aptikus narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorijas, reikėtų dalyvauti ir prokurorams. Kiti pritarė, kad reikia vykti prokurorui į įvykio vietos apžiūrą sulaikius asmenis, kurių krepšiuose, lagaminuose randamas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir sulaikius įtariamojo automobilį (su įrengtomis slėptuvėmis), kuriame rastas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų. Beveik penktadalis teisėjų (19 %) pažymėjo, kad labai svarbu dalyvauti prokurorui įvykio vietos apžiūroje atliekant didelės apimties ikiteisminius tyrimus, kai aptinkamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos pas asmenis, priklausančius nusikalstamam susivienijimui. Prie galimų kitų variantų 4,8 % apklaustųjų išreiškė savo nuomonę: „organizuodamas ikiteisminį tyrimą prokuroras gali atlikti bet kokius veiksmus, tačiau šiuo atveju svarbi tyrėjo kvalifikacija – prokuroras neturėtų dirbti vietoj tyrėjo“. Iš pateiktų duomenų analizės matyti, kad sudėtingesniuose ikiteisminiuose tyrimuose prokuroras turi vykti į įvykio vietą, o įprastinėse situacijose – lemia tyrėjo kvalifikacija.

Anketoje svarbu buvo išsiaiškinti ir procesines klaidas, daromas ikiteisminio tyrimo medžiagose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Nevienodai nurodytos šios klaidos: daugiau nei trečdalis (38,1 %) apklaustųjų nurodė, kad neprofesionaliai apklausiami proceso dalyviai, 14,3 % – neprofesionaliai atliekami parodymai atpažinti ir surašomas protokolas, 19 % įvardino neprofesionaliai atliktą parodymų patikrinimą vietoje ir surašytą protokolą. Netinkamą nusikalstamos veikos kvalifikavimą kaip klaidą pažymėjo 14,3 % respondentų. Tiek pat apklaustųjų (14,3 %) arba neturėjo nuomonės, arba konkrečiai neįvardino skiltyje „Kita“. Nepaisant išvardintų pasitaikančių procesinių klaidų (10 diagr.), kurios parodo teisėsaugos pareigūnų neprofesionalumą, nė vienas respondentas nenurodė kaip klaidos neprofesionaliai atliekamą akistatą ir surašomą protokolą.

10 diagrama. Procesinės klaidos, daromos ikiteisminio tyrimo medžiagose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis

Dažniausia klaida atliekant kratas ir surašant kratų protokolus įvardintas vaizdo įrašų nebuvimas prie kratos protokolo. Ją nurodė 32 % apklaustų teisėjų. Kitą dažną tyrėjų klaidą – netikslų rastų narkotinių ir psichotropinių medžiagų aprašymą – nurodė 28 % apklaustųjų. Nekokybiškas nuotraukas kratos protokole pažymėjo 16 % respondentų, o kratų metu netinkamai supakuotas paimtas narkotines ir psichotropines medžiagas bei kitus ikiteisminiam tyrimui reikšmingus daiktus – 12 % apklaustųjų. Duomenys rodo, kad ir šioje srityje neišvengiama įvairių klaidų. Išvengti jų galima tik tobulinantis mokymuose apie kratas.

Svarbu buvo išsiaiškinti ir tyrėjų klaidas, daromas atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus. Paaiškėjo, kad, daugiau nei pusės teisėjų (52,6 %) nuomone, tyrėjai per ilgai užtęsia nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus ir laiku nesulaiko įtariamųjų; kita dalis (42,1 %) mano, kad tyrėjai, atlikdami nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, peržengia provokacijos ribas. Toks rezultatų pasiskirstymas leidžia daryti prielaidą, kad naudojant šią procesinę prievartos priemonę – aktualus provokacijos klausimas. Išvardinti procentai parodo, kad pareigūnai, taikantys šį veiksmą, turėtų atsakingai vertinti šią aplinkybę.

Siekiant sužinoti, ar paimtų įtariamojo asmens šlapimo mėginių atlikto tyrimo išvada yra naudinga įrodinėjant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, 55 % apklaustųjų atsakė „taip“ sutikdami, kad ji paneigia arba patvirtina įtariamojo versiją dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo. 45 % apklaustųjų taip pat nurodė šio tyrimo naudą, tik įvardino kitą priežastį: „taip, nes tokiu būdu nustatoma, kokias narkotines ir psichotropines medžiagas įtariamasis vartojo“. Gauti duomenys rodo, kad šis tyrimas pasiteisina.

Vienas iš aktualių anketos klausimų buvo nuomonė apie įsibėgėjančią reformą, taikančią „universalaus policininko“ statusą. Iš gautų atsakymų matyti, kad dauguma teisėjų įžvelgė trūkumus. Neigiamai reformą įvertinę nurodė, kad pirmiausia turi būti konkurencingas pareigūno darbo užmokestis ir jo socialinės garantijos, siekiant tobulėti įvairiose srityse. Be to, reformai nepasiruošta tinkamai: per mažai mokymų, todėl neišvengiamai bus klaidų rengiant procesinius dokumentus, dalyvaujant ypatingose situacijose; ne visi pareigūnai turi patirties, o tuo labiau „išsilavinimo būti universaliu“; policijos pareigūnai yra apkraunami darbu, nesusijusiu su jų pareigomis, be to, apsunkintas žmonių susisiekimas su policijos pareigūnais. Neigiamai įvertinę reformą teisėjai teigė, kad specializacija, tinkama ir aukšta kvalifikacija, funkcijų išgryninimas būtini, nes neįmanoma tobulai išmanyti skirtingo pobūdžio nusikaltimų (pvz., kibernetinių nusikaltimų ir nusikaltimų, susijusių su narkotikais, tyrimo subtilybes). Kitų teigimu, tokia reforma turi būti taikoma tik palaipsniui ir skiriant pakankamai lėšų papildomiems pareigūnų mokymams. Autorius pritaria respondentų nuomonei, kad prie tokio modelio galima pereiti tik palaipsniui.

Atlikus visų anketų respondentams analizę galima įžvelgti, kad nuomonės daugeliu klausimų sutapo. Tyrėjai, atskleisdami nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, didelių klaidų nedaro. Tačiau būtina nuolat tobulintis tyrėjams įvairiuose mokymuose pagal savo kompetenciją.

4.2. Baudžiamųjų bylų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė

Siekiant išsiaiškinti teismų praktikoje analizuotus probleminius aspektus, gerą ir blogą patirtį atliekant ikiteisminį tyrimą, buvo atlikta baudžiamųjų bylų analizė. Kadangi darbo tema susijusi su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, autoriaus analizuotos šio pobūdžio baudžiamosios bylos, kuriose jau priimti nuosprendžiai ir asmenys pripažinti kaltais padarę nusikaltimus pagal BK 259 str., 260 str., 262 str., 265 str. ir 266 str. atitinkamas dalis. Su bylomis susipažinta internetinėje svetainėje www.infolex.lt. Pasirinktos tos baudžiamosios bylos, kurias išnagrinėję visų instancijų teismai: pirmos instancijos; apeliacine tvarka ir kasacine tvarka. Toks pasirinktas empirinis mokslinio tyrimo metodas, t. y. dokumentų analizės metodas, autoriaus teigimu, informatyvus, nes baudžiamoji byla yra išnagrinėta jau visose instancijose, todėl matyti jos visa istorija: nuosprendžiai ir nutartys. Tokiu būdu yra galimybė įžvelgti pagrindines daromas tiek tyrimo, tiek procesines klaidas, dėl kurių proceso dalyvių skundai patenkinti, iš dalies patenkinti ar atmesti.

Atlikus baudžiamųjų bylų analizę galima teigti, kad daugiausia problemų teisme iškyla nagrinėjant baudžiamąsias bylas pagal BK 260 str. Sprendžiant klausimą, ar kaltininkas turėjo tikslą parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, svarbią reikšmę turi rasta šių medžiagų rūšis, jų įvairovė, kiekis, jų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės, paruoštų vartoti dozių skaičius, priemonių, reikalingų dozėms pasverti ar supakuoti, turėjimas, asmens anksčiau padarytos panašios veikos. Svarbu nustatyti, ar kaltininkas pats vartoja ar vartojo šias medžiagas (jei taip, tai kokias), ar narkotinės ir psichotropinės medžiagos, rastos pas įtariamąjį ar jo namuose, sutampa su medžiagomis, aptiktomis jo organizme, ar yra nustatyti kiti jų platinimo faktai, kontaktai su vartotojais ar tarpininkais, įtariamojo turtinė padėtis. Jei jis yra įtariamas įsigijęs didelį kiekį brangios aptariamos medžiagos, kiti objektyvūs bylos duomenys (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-442/2011, 2K-163/2013, 2K-352/2013, 2K-357/2013, 2K-24/2014, 2K-7-173/2014, 2K–281/2014, 2K-49/2014). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad byloje esantys duomenys – liudytojų parodymai, telefoninių pokalbių kontrolės bei slaptų sekimų, kratų protokolų, specialistų išvados – tarpusavyje turi sutapti. Negali kaltė būti pagrįsta tik prielaidomis. Pastebėtinas advokatų skiriamas dėmesys telefoninių pokalbių kontrolės

duomenims, t. y. savo skunduose jie prašo atkreipti dėmesį į tai, kad užfiksuotuose pokalbiuose nėra nustatyti ir apklausti pašnekovai. Pokalbiai vertinti vienareikšmiškai kaltinamojo nenaudai. Su tokiais advokatų argumentais aukštesnės instancijos teismai sutiko, tokius pokalbius nevertindami kaip įrodymų. Taigi, tiriant nusikalstamas veikas pagal BK 260 str. 1 ir 2 dalis, būtina atkreipti dėmesį į teismų konstatuotas išvadas. Priešingu atveju, asmenys pripažįstami kaltais pagal BK 259 str.

Kita problema tokio pobūdžio baudžiamosiose bylose – dviejų tikslų atribojimas ir įrodymas (pačiam vartoti ir tikslas platinti). Kaip pavyzdį galima paimti kasacinę nutartį baudžiamojoje byloje Nr.2K-7-195/2009, kurioje nenustačius platinimui skirtos narkotinių medžiagų dalies, negalima kasatoriui inkriminuoti BK 260 straipsnio 2 dalyje numatyto kvalifikuojančio požymio – didelio kiekio. Dėl to taip kvalifikuodamas kaltinamojo nusikalstamus veiksmus, teismas baudžiamąjį įstatymą pritaikė netinkamai. Netinkamai baudžiamasis įstatymas buvo pritaikytas dar ir dėl to, kad teismas teisiškai neįvertino dalies nustatytų nusikalstamų veiksmų – narkotinių ir psichotropinių medžiagų įgijimo ir laikymo turint tikslą pačiam vartoti, t. y. neturint tikslo jų parduoti ar kitaip platinti. Pagal šioje byloje nustatytas aplinkybes nuteistojo veiksmai kvalifikuotini kaip idealioji BK 259 straipsnio 1 dalyje ir 260 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikaltimų sutaptis.

Apžvelgiant bylas autoriaus pastebėta, kad teisėjai, priimdami nuosprendžius, didelį dėmesį skiria būtent BK 260 straipsnio 1 dalyje (kaip 2 ir 3 dalyse) kiekvienos veikos sudėties alternatyviesiems požymiams: minėtų medžiagų gaminimui, perdavimui, įgijimui, laikymui, gabenimui, siuntimui, pardavimui ir (ar) kitokiam platinimui. Teismų praktikoje taip pat laikomasi nuomonės, kad BK 260 straipsnio 1 dalies dispoziciją sudaro nurodytų nusikaltimų sudėčių visuma ir bet kurios iš nurodytų veikų padarymas gali būti (esant visiems konkrečios sudėties požymiams) pakankamas pagrindas kaltininką bausti pagal BK 260 straipsnio 1 dalį (ar kitas dalis). Dėl to teismas, pripažindamas asmenį kaltu ir nuteisdamas jį už kurios nors vienos ar kelių BK 260 straipsnio 1 dalyje nurodytų veikų padarymą, byloje privalo nustatyti kiekvienos veikos padarymo faktą ir apkaltinamajame nuosprendyje tai pagrįsti baudžiamojo proceso įstatymo tvarka gautais ir teisiamajame posėdyje išnagrinėtais įrodymais, nekeldamas nė vienos iš šių alternatyvių veikų (sudėties požymių visumos) įrodinėjimui bei pagrindimui skirtingų (mažesnių ar didesnių) reikalavimų *(*kasacinės nutartys Nr. 2K-159/2012, Nr. 2K-7-107/2013, Nr. 2K-328-511/2016*).* Priešingu atveju, aukštesnės instancijos teismas sumažina nusikalstamos veikos apimtį.

Kita pasitaikanti problema – kai ikiteisminiai tyrimai atliekami dėl narkotinių medžiagų gamybos. Šiuo metu pastebima, kad teismuose yra nagrinėjamų baudžiamųjų bylų, kuriose asmenys, aptikus narkotinių medžiagų laboratorijas (kanapių auginimo), kaltinami jų gaminimu.

Tyrėjas su prokuroru tokiose bylose pareiškia įtarimus dėl nusikalstamų veikų pagal BK 260 str. 3 d., 262 str. ir 265 str. Tačiau nesuradus duomenų apie pagamintus ar laikomus įrankius, skirtus narkotinių medžiagų gamybai (skirtus išgauti iš augalo medžiagas, tinkamas svaiginimuisi), pagal BK 262 str. išteisinamas nepadarius šios nusikalstamos veikos (nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-366/2014).

Apžvelgus bylas, pastebėtina, kai tyrėjai, atlikę slaptus tyrimo veiksmus, kriminalinės žvalgybos veiksmus (arba iki 2013 m. – operatyvinės veiklos veiksmus), surašo protokolus, kurie neatitinka baudžiamojo proceso kodekso reikalavimų. Pažymėtina, kad protokoluose turi būti nurodomi objektyvūs duomenys, o ne pareigūnų subjektyvūs vertinimai ir išvados, neatitinkančios tikrovės (baudžiamoji byla Nr. 1A-15-197/2017). Tyrėjai turi įvertinti, kokius duomenis surašyti slaptų tyrimo veiksmų protokoluose. Priešingu atveju, jie bus įvertinti kaip subjektyvūs ir nepatikimi įrodymai.

Iš baudžiamųjų bylų analizės galima įžvelgti ir padarytas tyrėjų klaidas taikant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-113/2011 teisėjų kolegija nustatė, kad pateikti kaltinimai asmeniui, pardavus psichotropines medžiagas įslaptintam liudytojui (asmeniui, kuriam leista atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus), buvo grindžiami tik liudytojo parodymais. Pats psichotropinių medžiagų pardavimo faktas nebuvo užfiksuotas techninėmis priemonėmis (nedarytas vaizdo, garso įrašas), nors tai buvo leista ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje. Byloje nebuvo pateiktos telefonų išklotinės, nors buvo klausomi ir fiksuojami telefoniniai pokalbiai tarp kaltinamojo asmens ir liudytojo. Taip pat byloje nebuvo nustatyta, ar kaltinamasis buvo įsigijęs ir laikęs psichotropines medžiagas iki šio įslaptinto liudytojo skambučio. Kaltinamasis dėl šios veikos buvo išteisintas. Todėl tyrėjai, taikydami šią procesinę prievartos priemonę, turi atkreipti dėmesį į tokias bylose pasitaikančias klaidas.

Apžvelgus išanalizuotas baudžiamąsias bylas, galima rasti ir geros praktikos pavyzdžių, kai teisėjai ne vien remiasi specialistų išvadomis, bet ir reikalauja apklausti specialistą. Tai dažniausiai būtina tada, kai susiduriama su kanapių platinimu ar laikymu dideliais kiekiais.

Autoraius teigimu, verta paminėti baudžiamąją bylą Nr. 1-76-317/2013. Šioje byloje asmenys nuteisti pagal BK 249 str. 2 ir 3 d. ir 260 str. 3 d. Atkreiptinas dėmesys, kad ikiteisminio tyrimo metu nebuvo rasta ir išimta vienu metu ir vienoje vietoje labai dielis kiekis narkotinių medžiagų. Tačiau šio ikiteisminio tyrimo metu rastos ir paimtos narkotinės medžiagos (būtent heroinas) iki kelių gramų skirtingu metu ir skirtingose vietose (pirmas kiekis – 2009-03-27 kratos metu rasta ir paimta miltelių, kurių bendroji masė – 14,656 g, heroino – 5,452 g, o paskutinis kiekis (2010 m. gruodžio 8 d.) – 1,932 g. miltelių, kurių sudėtyje – 0,576 g. heroino). Nepaisant to, buvo įrodyta nusikalstamo susivienijimo narių kaltė, kad jie minėtu laikotarpiu

išplatino labai didelį kiekį narkotinių medžiagų – heroino skystame pavidale. Tai nurodyta minėtos baudžiamosios bylos nuosprendyje, kur konstatuota, „*kad susivienijimo nariai A. D, K. B, K. G, R. T ir R. A vien per L.S ir V.U laikotarpyje nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2010 m. gruodžio 8 d. išplatino labai didelį kiekį heroino. [...]Didžiausia prekyba vyko nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. sausio mėn. kai būdavo dienų, kai ji parduodavo net 5 „maišelius“, t.y. 10 gramų arba 550 ml. heroino. Už tokį kiekį ji turėjo atiduoti 2750 litų ir tai tik per vieną dieną. Net jei vertinti, jog per dieną buvo parduodamas tik 1 „maišelis“ ir per tą laikotarpį iš 11 mėnesių buvo prekiaujama tik 9 pilnus mėnesius, t.y. 270 dienų, vadinasi per tą laikotarpį buvo parduota 29700 ml skysto heroino, turinčio 89 g gryno heroino, už kurį perdavė 148500 litų. Vertinant laikotarpį nuo 2010 m. kovo mėn. iki 2010 m. liepos 21 d. ir skaičiuojant, kad iš 5 mėnesių buvo prekiaujama tik 4 pilnus mėnesius, t.y. 120 dienų, per tą laiką parduodant 1 „maišelį“ per dieną, vadinasi buvo parduota 13200 ml skysto heroino, turinčio 36,6 g gryno heroino, už kurį buvo perduota 66000 litų. [...] Tačiau net jei vertinti kad per tą laikotarpį buvo prekiaujama kiekvieną dieną tik 1 mėnesį, parduodant tik 1 „maišelį“ per dieną, tai reiškia, kad per tą laiką buvo parduota 3300 ml skysto heroino, turinčio 9,9 g gryno heroino, už kurį buvo perduota 16500 litų. Nežiūrint į tai, kad V. U nurodė, kad tuo laikotarpiu jam jau buvo liepiama iš vieno „maišelio“ daryti nebe 110 ml, o 124 ml ir net 130 ml.“* Šios bylos tyrimas ir Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos sprendimas palikti galioti Kauno apygardos nuosprendį turi didelę reikšmę tolimesnei praktikai tiriant minėtas veikas. Nuosprendis svarbus tuo, kad asmenys nuteisti remiantis surinktais duomenimis, patvirtinančiais narkotinių medžiagų platinimą labai dideliu kiekiu, nepaisant to, kad pas kai kuriuos išvis nebuvo rasta narkotikų. Tačiau pas kiekvieną iš jų rasti daiktai patvirtino platinimo faktą: svarstyklės su narkotinių medžiagų pėdsakais, užspaudžiami paketėliai, tušti švirkštai su narkotinių medžiagų likučiais. Iki šio nuosprendžio vyravo nuostata tarp asmenų, platinančių narkotines medžiagas, kad neradus šių medžiagų pas juos, neįmanoma kaltinti platinimu. Be to, ši byla parodo, kad įrodžius narkotinių medžiagų platinimo faktą, jų išplatintas kiekis buvo apskaičiuojamas matematiškai.

Apibendrinus baudžiamųjų bylų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizę, galima teigti, kad nepaisant daromų ikiteisminio tyrimo klaidų, galima pastebėti, kad labai mažai atvejų, kai kaltinamasis visiškai išteisintas. Vadinasi, ikiteisminiai tyrimai atliekami pakankamai kokybiškai.

5. NUSIKALTIMŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMO PROBLEMOS IR TOBULINIMO KRYPTYS

Siekiant užtikrinti veiksmingą nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimą, svarbu nuolat analizuoti, kokių pokyčių reikia tiriant tokio pobūdžio nusikaltimus. Atlikta apklausos anketų ir baudžiamųjų bylų analizė, aptarti kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo, pirminių ir tolimesnių veiksmų atlikimo ypatumai, nagrinėtas bendradarbiavimas su kitų valstybių teisėsaugos pareigūnais parodė, su kokiomis tyrimo problemomis susiduriama.

Viena iš pasitaikančių problemų tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotikais, – rinkoje atsirandančios naujos psichoaktyviosios medžiagos. Sprendžiant, ar disponuota medžiaga yra nusikalstamos veikos dalykas, vadovaujamasi ne tik Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, bet ir sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“. Atkreiptinas dėmesys, kad narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašas nuolat koreguojamas atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Tarptautinio narkotikų kontrolės komiteto ir šalių, pasirašiusių tarptautines konvencijas, pasiūlymą. Tačiau informacijos apie sparčiai atsirandančių medžiagų riziką trūksta. Tai sudaro problemų ikiteisminio tyrimo procese. Autoriaus nuomone, policijos pareigūnai turi skirti ypatingą dėmesį šiai problemai: iškart reaguoti į gautą informaciją apie pasirodžiusias neaiškios kilmės medžiagas, kurios ypač vartojamos tarp jaunimo. Tikrindami tokią informaciją pareigūnai turi išimti iš apyvartos bent minimaliausią kiekį, kad būtų atliktas cheminis tokių medžiagų tyrimas. Tik tokiu būdu galima atrasti rinkoje pasirodžiusią naują narkotinę ar psichotropinę medžiagą ir kuo skubiau ją įtraukti į draudžiamų vartoti sąrašą.

Pastebėtina, kad daugiausia problemų teismuose iškyla nagrinėjant baudžiamąsias bylas pagal baudžiamojo kodekso 260 str. Sprendžiant klausimą, ar kaltininkas turėjo tikslą parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, svarbią reikšmę turi: rastų narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis, įgijimo, laikymo, narkotinių medžiagų suradimo aplinkybės, paruoštų vartoti dozių skaičius, priemonių, reikalingų dozėms pasverti ar supakuoti, turėjimas, asmens anksčiau padarytos panašios veikos. Svarbu nustatyti, ar kaltininkas pats vartoja ar vartojo šias medžiagas, ar narkotinės ir psichotropinės medžiagos, rastos pas įtariamąjį ar jo namuose, sutampa su medžiagomis, aptiktomis jo organizme, ar yra nustatyti kiti jų platinimo faktai, kontaktai su vartotojais ar tarpininkais, įtariamojo turtinė padėtis. Taigi, atliekant ikiteisminius tyrimus būtina surinkti ir užfiksuoti kuo daugiau išvardintų duomenų, siekiant įrodyti platinimą.

Svarbu ir tai, kad byloje esantys duomenys (liudytojų parodymai, telefoninių pokalbių kontrolės bei slaptų sekimų duomenys, kratų protokolai) atitiktų sąsajos reikalavimą. Negali kaltė būti pagrįsta tik prielaidomis. Pastebėtinas advokatų skiriamas dėmesys telefoninių pokalbių kontrolės duomenims, t. y. savo skunduose jie prašo atkreipti dėmesį į tai, kad užfiksuotuose pokalbiuose nėra nustatyti ir apklausti pašnekovai. Su tokiais advokatų argumentais aukštesnės instancijos teismai paprastai sutinka, tokius pokalbius nevertindami kaip įrodymų. Autoriaus nuomone, pareigūnams, atliekantiems ikiteisminiuose tyrimuose slaptus tyrimo veiksmus, būtina atkreipti dėmesį į duomenų rinkimą ir fiksavimą: turi būti nustatyti visi asmenys, vykdantys nusikalstamas veikas, užfiksuotas jų tarpusavio ryšys ir vykdomų veikų seka. Reikšmingų baudžiamajai bylai duomenų rinkimui svarbu naudoti ne vieną tyrimo veiksmą. Tokiu būdu gauti tyrimo veiksmų duomenys papildys vienas kitą, t. y. duomenys atitiks sąsajos reikalavimus.

Daugelį nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, vykdo organizuotų grupių ar nusikalstamų susivienijimų nariai. Narkotinių medžiagų platinimas dideliais ir labai dideliais kiekiais atneša didelį pelną organizuoto nusikalstamumo nariams (ypatingai jų lyderiams). Iš minėtų nusikalstamų veikų gautos pajamos yra legalizuojamos investuojant į verslą. Pažymėtina, kad dabartiniu metu valstybėje nėra efektyvaus mechanizmo, leidžiančio pažaboti asmenų nelegalias pajamas. Autoriaus nuomone, turi būti kreipiamas dėmesys į organizuoto nusikalstamumo narių turtinę padėtį, nelegalių pajamų pažabojimą. Dabartinis galiojantis Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas yra neefektyvus kontroliuojant organizuotų grupių ir nusikalstamo susivienijimo narių gautas nelegalias pajamas. Pažymėtina, kad naujas Organizuoto nusikalstamumo užkardymo ir kontrolės įstatymas vis dar nepatvirtintas. Šio įstatymo projektas yra svarstomas Seime[170]. Pritartina S. Bikelio ir J. Namavičiaus nuomonei, kad „civilinė konfiskacija galėtų būti taikoma ne tik Organizuoto nusikalstamumo užkardymo (ir kontrolės) įstatymo [...] pagrindu, svarstytina, ar neturėtų būti parengtas specialus civilinės konfiskacijos įstatymas. Toks įstatymas sureguliuotų finansinio tyrimo ir civilinės konfiskacijos procedūrą, konfiskuoto turto administravimo ir kitus klausimus“[171]. Naujo įstatymo patvirtinimas pažabotų organizuoto nusikalstamumo asmenų neteisėtą praturtėjimą, nes BK numatytos bausmės tokiems asmenis nėra tokios veiksmingos kaip finansiniai praradimai.

[170] „Organizuoto nusikalstamumo užkardymo ir kontrolės įstatymo projektas,“ LRS, žiūrėta 2017 balandžio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3a14b360d64911e59019a599c5cbd673?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=2965a3dd-2668-46e4-94e7-4054804f4fa8

[171] Skirmantas Bikelis ir Justas Namavičius, „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo ir kontrolės įstatymo (ONKĮ) projekto,“ *Teisės e-aktualijos*. 2015 m. Nr. 3 (9), file:///C:/Users/namai/Desktop/onui.pdf

IŠVADOS

Išanalizavus nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo ypatumus darytinos tokios išvados:

1. Ikiteisminiai tyrimai dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, pradedami ne tik kriminalinę žvalgybą atliekančių pareigūnų iniciatyva, bet ir jiems talkinančių viešosios policijos pareigūnų pastangomis. Profesionaliai ir kokybiškai atlikus tyrimo veiksmus: įvykio vietos apžiūrą, įtariamųjų sulaikymus, kratas ir apklausas, objektų tyrimą, neviešo pobūdžio veiksmus, gaunami baudžiamajai bylai reikšmingi duomenys, turintys įrodomąją vertę ir padedantys ištirti net sunkiausius nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis.

2. Organizuotam nusikalstamumui priklausančių asmenų vykdomų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimas reikalauja ypatingos metodikos. Tyrėjai ir prokurorai turi kruopščiai planuoti, glaudžiai bendradarbiauti ne tik tarp Lietuvos teisėsaugos institucijų, bet ir su kitų valstybių pareigūnais.

3. Lietuvos policijos ir kitos teisėsaugos institucijos privalo bendradarbiauti su kitų valstybių teisėsaugos pareigūnais dėl augančio nusikalstamumo, susijusio su neteisėtu narkotikų gabenimu. Lietuvai tapus tranzito šalimi, tarptautinis nusikalstamumas gali būti kontroliuojamas tik plėtojant tarptautinį policijos bendradarbiavimą. Pastebėtinos teigiamos tendencijos, tiriant tarptautinio masto nusikaltimus, susijusius su neteisėta narkotikų rinka: dalyvavimas tarptautinėse konferencijose, dalinimasis geraja patirtimi, faktine, objektyvia, patikima ir palyginama informacija, užmegzti draugiški santykiai tarp įvairių valstybių teisėsaugos pareigūnų.

4. Atlikus visų gautų apklausos anketų respondentams analizę, pastebėtina, kad nuomonės daugeliu klausimų sutampa. Tyrėjai, atskleisdami nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, didelių klaidų nedaro. Pasitaikančios klaidos ikiteisminiuose tokio pobūdžio nusikaltimų tyrimuose reikalauja nuolatinio tyrėjų tobulinimosi įvairiuose mokymuose pagal savo kompetenciją. Apibendrinus baudžiamųjų bylų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizę, galima teigti, kad nepaisant daromų ikiteisminio tyrimo klaidų, retai pasitaiko, kai kaltinamasis visiškai išteisinamas. Tai rodo, kad ikiteisminiai tyrimai atliekami pakankamai kokybiškai.

PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į šio darbo tyrimo išvadas, siūlytina:

1. Siekiant išvengti procesinių ikiteisminio tyrimo klaidų, pravartu nuolat domėtis ir analizuoti nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, teismų praktiką. Skelbti geruosius jos pavyzdžius bei nustatytus veiklos trūkumus.

2. Pareigūnams periodiškai organizuoti mokymus apie tokio pobūdžio nusikaltimų tyrimus. Mokymų metu ypač atkreipti dėmesį į tyrimo veiksmų atlikimą: įvykio vietos apžiūrą, sulaikymą ir apklausą.

3. Parengti praktinio pobūdžio metodinių priemonių knygą, siekiant identifikuoti dažniausiai pasitaikančias ikiteisminio tyrimo klaidas ir jas išanalizavus suformuoti praktiką. Tai būtų kaip viena iš priemonių, tobulinančių pareigūno, tiriančio tokio pobūdžio nusikaltimus, kvalifikaciją.

4. Stiprinti bendradarbiavimą tarp prokurorų ir tyrėjų organizuojant bendrus prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų kvalifikacijos kėlimo mokymus.

5. Narkotinės ir psichotropinės medžiagos įvairiais būdais yra perduodamos ir į pataisos namus. Siūlytina visus Lietuvoje esančius pataisos namus rekonstruoti, t. y. įrengiant pataisos namų kamerų tipo patalpas, skirtas gyventi nuteistiesiems. Modernių techninių apsaugos priemonių įrengimas šiuose statiniuose padėtų labiau kontroliuoti nuteistuosius.

6. Siekiant gerinti šio pobūdžio nusikaltimų atskleidimo ir ištyrimo rodiklius, ypatingą dėmesį skirti sunkiems ir labai sunkiems nusikaltimams, susijusiems su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. Siūlytina neapsiriboti tik pavienių nusikalstamų veikų vykdytojų išaiškinimu, bet ir siekti organizuotoje grupėje ar nusikalstamame susivienijime visų veikiančių asmenų išaiškinimo.

7. Siekiant pažaboti organizuotam nusikalstamumui priklausančių asmenų nelegalias pajamas, gautas iš nusikalstamų veikų, būtina priimti naują Organizuoto nusikalstamumo užkardymo ir kontrolės įstatymą.

LITERATŪRA

Teisės ir kiti normatyviniai teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.“ INFOLEX. Žiūrėta 2016 rugsėjo 3 d. http://www.infolex.lt/ta/66150:str1
2. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.“ TAR. Žiūrėta 2017 balandžio 13 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0DD705F93CDD
3. „Lietuvos Respublikos 2000 m. rugsėjo 26 d. baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas Nr. VIII-1968. Baudžiamasis kodeksas.“ LRS. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555
4. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B3B40DCD13A
5. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (213-330) straipsniai.* Vilnius: Registrų centras, 2010.
6. „2013 m. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga.“ LAT. Žiūrėta 2017 sausio 19d. http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos.html
7. „Lietuvos Respublikos 1998 m. sausio 8 d. Nr. VIII-602 narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CF3E2829B861/rRctdRgAST
8. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. Nr. 5 įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B3B40DCD13A/XzBWsHmVdA
9. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.78F86C6BCA72
10. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-1033 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymo Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų" pakeitimo.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6A8912DE8F06

11. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. V-266 Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymo Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ pakeitimo.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13cac4709e1e11e39cc2db29b1fd528f
12. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.78F86C6BCA72
13. „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 122, 6093 (2012).
14. „Lietuvos Respublikos generalio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl kriminalinės žvalgybos įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo.“ TAR. Žiūrėta 2017 vasario 2 d., https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.FB0E47A36ED6
15. „Федеральный закон об Оперативно-Розыскной деятельности.“ N 144-ФЗ (1995). http://docs.cntd.ru/document/9012676
16. „Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas.“ TAR. Žiūrėta 2016 lapkričio 9 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/28d39920217e11e5b336e9064144f02a
17. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I-IV dalys*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
18. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymas Nr. I-14 „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo.“ LRS. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.391197
19. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. I-383 „Dėl rekomendacijų dėl kriminalinės žvalgybos įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 2, 83 (2013).
20. „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas.“ TAR. Žiūrėta 2017 vasario 26 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.82D8168D3049/ZSBYjBkMuv
21. „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnis) taikymo apžvalga.“ LAT. Žiūrėta 2017 vasario 3 d. http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos.html
22. „1953 metų rugsėjo 3 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0DD705F93CDD

23. „1992 m. lapkričio 2 d Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ LRS. http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm
24. „Jungtinių Tautų Organizacijos 1988 m. konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta.“ *Valstybės žinios* 38, 1004 (1998).
25. „Lietuvos policijos generalinio komisaro 2014 m. spalio 17 d. įsakymas „Dėl policijos įstaigos padalinių kompetencijų atlikti ikiteisminius tyrimus aprašo patvirtinimo“ Nr. 5-V-890.“ http://www.policija.lt/index.php?id=2796&page=10
26. „1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.E6D95DC5CFEB
27. „1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija.“ TAR. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.9151E3EDBE34

Moksliniai šaltiniai

28. Ancelis, Petras, Gediminas Aleksonis, Gediminas Bučiūnas, Janina Juškevičiūtė, Marijus Šalčius, Rolandas Šlepetys, ir Mindaugas Šukys. *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
29. Ancelis, Petras, ir Eglė Šapalaitė. „Daiktų statusas baudžiamajame procese.“ *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 121-139. https://www.mruni.eu/upload/iblock/4ac/012_ancelis_sapalaite.pdf
30. Ancelis, Petras, Gediminas Bučiūnas, Marijus Šalčius, ir Rolandas Šlepetys. *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas: vadovėlis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016.
31. Ažubalytė, Rima, Raimundas Jurka, ir Jolanta Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė: bendroji dalis, I knyga.* Vilnius: Registrų centras, 2016.
32. Ažubalytė, Rima, Raimondas Jurka, Marijus Šalčius, ir Jolanta Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė:metodinė priemonė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014. http://ebooks.mruni.eu/reader/baudiamojo-proceso-teis/152
33. Ažubalytė, Rima, Petras Ancelis, ir Ryšardas Burda. „Teisinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais.“ Vilnius, 2005. https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teisine_informacija/Tyrimai_ir_analizes/Metodikos,_rekomendacijos/Teisinesrekomendacijos.pdf
34. Becker, Ronald F. *Criminal Investigation.* Jones and Bartlett Publishers, Inc., 2005. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=YDGaGSdjc6kC&oi=fnd&pg=PR11&dq=examination+crime+of+Drugs+scene&ots=5X2aayzaf1&sig=VIlMjuGQlT4BZ9ydDHyomE-EzF0&

35. Bučiūnas, Gediminas. „Asmens teisės į privatumą ir visuomenės teisės būti saugiai santykis tiriant nusikalstamas veikas.“ *Teisės apžvalga* 12, 1 (2015): 6-14. http://teisesapzvalga.vdu.lt/1(12)/1/

36. Bučiūnas, Gediminas. *Slaptas sekimas*. Vilnius: Registrų centras, 2012.

37. Burda, Ryšardas, Eglė Latauskienė, ir Snieguolė Matulienė. „Asmens sulaikymo teisiniai ir kriminalistiniai aspektai (2).“ *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 70-80. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3268/3066

38. Burda, Ryšardas, ir Samuelis Kuklianskis. *Aplausa ikiteisminio tyrimo metu: taktikos teorija ir praktika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

39. Burda, Ryšardas, ir Janina Juškevičiūtė. „Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas.“ *Jurisprudencija* 11, 89 (2006): 19-27. http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/11(89).pdf

40. *Crime Scene Management and Evidence Recovery: Deborah Beaufort-More.* Oxford university press, 2009.

41. *Crime investigation*: *investigative features of the most frequently encountered crimes.* Riga: the police academy of Latvia, 2003.

42. Gallegos, Ana, and Michael Evans-Brown. „New synthetic opioid under the microscope.“ *Drugnet Europe* (January–March 2017): 6. http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/3854/TDAA17001ENN_300.pdf

43. Girdenis, Tomas, Aurelijus Gutauskas, ir Pavelas Kujalis. *Baudžiamoji teisė: metodinė priemonė*. Vilnius, 2014. https://wdn.ipublishcentral.com/association_lithuania_serials/viewinsidehtml/60226233626142

44. Gruodytė, Edita. „Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyko probleminiai aspektai.“ *Jurisprudencija* 4, 122 (2010): 153-167. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1031/986

45. Gutauskas, Aurelijus. „Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje.“ *Jurisprudencija* 20, 2 (2013): 775-786. https://www.mruni.eu/upload/iblock/16c/JUR-13-20-2-19.pdf

46. Hilger, Johan Peter Wilhelm. „Measures of investigations in cases of organized crime in the criminal process of Germany.“ 82-97. http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No58/No58_11VE_Hilger2.pdf

47. Houck, Max M., and Frank Crispino. *The Science of Crime Scenes.* Academic Press is an imprint of Elsevier, 2012.

48. Ivanović, Zvonimir, Vladimir Urošević , Sergej Uljanov. „Interview and Interrogation Tactics and Techniques in Serbia.“ Revija za kriminalistiko in kriminologijo. Ljubljana 64, 2013.

http://www.policija.si/eng/images/stories/Publications/JCIC/PDF/2013/03/JCIC2013-03_ZvonimirIvanovic_InterrogationTacticsAndTechniquesInSerbia.pdf

49. Jovaiša, Karolis. „Kaltės įrodinėjimas baudžiamajame procese: problemos ir paradoksai.“ *Teisė 82* (2012): 225-237. file:///C:/Users/namai/Downloads/225-237.pdf

50. Justickis, Viktoras. *Kriminologija: vadovėlis, I dalis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. http://docslide.us/documents/v-justickis-kriminologija.html

51. Juškevičiūtė, Janina, Snieguolė Matulienė, Daiva Kairienė, Laimutis Kraujalis, Giedrius Mickus, Audrius Kacelavičius, Vytautas Kažemikaitis, Aleksandr Valentij, Sigitas Sinkevičius, ir Gintautas Kaikaris. *Kriminalistika: metodinė priemonė.* Vilnius, 2014.

52. Jurka, Raimundas. „Slaptųjų tyrimo veiksmų procesinės formos darnos aspektai.“ *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 267-280. file:///C:/Users/namai/Downloads/1247-4413-1-PB.pdf

53. Kuconis, Pranas. *Nusikaltimų finansams, tiriamų sumarinio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės. Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys*. Vilnius, 1996.

54. Kilinskas, Vidas. „Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa.” *Teisė* 57 (2005): 50-70. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367155515007/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

55. Kuklianskis, Samuelis, ir Snieguolė Matulienė. „Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata.“ *Jurisprudencija* 29, 21 (2002): 49-64. https://www.mruni.eu/upload/iblock/438/005_kuklianskis_matuliene.pdf

56. Kurapka, Vidmantas Egidijus, ir Snieguolė Matulienė. *Kriminalistika: taktika ir metodika.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. http://ebooks.mruni.eu/reader/kriminalistika-taktika-ir-metodika/544

57. Lankauskas, Mindaugas. „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių apibrėžimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje.“ *Teisės problemos* 80, 2 (2013): 81-117. http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-2-Lankauskas.pdf

58. Latauskienė, Eglė, ir Snieguolė Matulienė. „Kontroliuojamasis gabenimas – de lege lata, procesinė prievartos priemonė – de lege ferenda.“ *Jurisprudencija* 79, 1 (2006): 59-64. file:///C:/Users/namai/Downloads/6095564%20(1).pdf

59. Latauskienė, Eglė. „Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir pichotropinėmis medžiagomis, ikiteisminio tyrimo metodikų koncepcija: teorinis modelis ir kriminalistinės galimybės.“ Daktaro disertacijos santrauka, Lietuvos teisės universitetas, 2004. https://mms.mruni.eu/DownloadFile.aspx?FileID=206

60. Latauskienė, Eglė. „Nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta, pradinio tyrimo etapo problematika.“ *Kriminalistikos katedra, Teisės fakultetas Lietuvos teisės universitetas, Ateities* 20, 2057 (2001): 1-17. https://mms.mruni.eu/DownloadFile.aspx?FileID=207

61. Leliūgienė, Irena. *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. Kaunas: KTU, 2003. http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/socialin%20pedagogika.pdf

62. Leonavičius, Justinas. „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas: samprata ir problematika.“ Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015. file:///C:/Users/namai/Desktop/Visi%20skyriai/III%20sk/3.3/3.3.2/15102225%20BPK%20154%20str..pdf

63. Malevski, Hendryk. *Įvykio vietos apžiūra.* Vilnius, 1999.

64. Malevski, Hendryk. „Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos.“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 65-71. file:///C:/Users/namai/Downloads/6095581%20(6).pdf

65. Miller, Marilyn T. *Crime Scene Investigation*. Braswell, 2010. http://www.cbsd.org/cms/lib010/PA01916442/Centricity/Domain/1908/CSI%20Text%20Marilyn%20Miller.pdf

66. Navickienė, Žaneta. „Šiuolaikinės kriminalistikos taktikos samprata ir kryptys.“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 7 (2012): 135-150. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367185957657/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

67. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009.

68. Savickas, Ugnius. „Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (BK 259-260 str.) ir jo taikymo teismų praktikoje problemos.“ Magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015. file:///C:/Users/namai/Downloads/8623307%20(4).pdf

69. Stanislovaitis, Arvydas. „Nepilnamečio įtariamojo apklausos psichologiniai ir procesiniai pagrindai.“ Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2008. file:///C:/Users/namai/Downloads/1991675%20(1).pdf

70. Tarasevičius, Petras. „Teisėsaugos institucijų užduotis kriminalinėje žvalgyboje.“ *Teisės problemos* 1, 91 (2016): 81-114. http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/P.-Tarasevicius-2016_1-4.pdf

71. Žilinskas, Dainius. „Policijos teisės prielaidos: operatyvinės veiklos teisinio reglamentavimo problema.“ *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 55-64. https://www.mruni.eu/upload/iblock/eed/005_zilinskas.pdf

72. Вяземская, Анна Александровна. „Незаконный оборот наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов. Диссертация, Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина, 2014. file:///C:/Users/namai/Desktop/Visi%20skyriai/I%20sk/1.1/Dissertatsiya_Vyazemskoy_A._A..pdf

73. Волынский, Александр Фомич, и Лавров, Владимир Петрович. *Криминалистика: учебник для студентов вузов*. Москва: Закон и права, 2009.

74. О. Г. Григорьев, Н. В. Кривощеков. *Особенности расследования преступлений, связанных с незаконным сбытом наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов: учебно-практическое пособие*. Тюмень: Тюменский юридический институт МВД России, 2010. https://xn--h1aeok.xn--b1aew.xn--p1ai/upload/site151/document_file/ZwdGDfa0tu.pdf 2017-01-25

75. Гриненко, А. В. *Руководство по расследованию преступлений: науч.-практ. пособие*/– 2-е изд. Москва: Инфра-М, 2010.

76. Гросс, Ганс. *Руководство для судебных следователей как система криминалистики*. Москва: ЛексЭст, 2002.

77. Земцова, С. И. „ Актуальные вопросы использования заключения специалиста при расследовании дел о пресступлениях в сфере незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ и их анолгов.“ *Библиотека криминалиста* 13, 2 (2014).

78. Ищенко, Е. П., и Егоров, Н.Н. *Криминалистика для следователей и дознавателей: научно-практическое пособие*. Москва: Инфра-М-Контракт, 2010.

79. Муфассирович, Сибагатуллин Айдар. „Уголовно-правовое и криминологическое противодействие незаконному обороту прекурсоров в Росии.“ Дисертация, ФГАОУ ВПО, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, 2015. http://kubsau.ru/upload/iblock/c73/c7329c45e8df26366c081b8dd3008347.pdf

80. *Незаконный оборот наркотических средств: уголовно-правовые и уголовно – процессуальные аспекты: Учебное пособие*. Бишкек: ABA ROLI, 2015. file:///C:/Users/namai/Desktop/III%20sk/3.%202/3.%202.%202/posobie%20vadovėlis%20narkata.pdf

81. Хараташвили, Антон Георгиевич. *Выявление и расследование контрабанды наркотиков на первоначалном етапе*. Москва: Юрлитинформ, 2009.

Kiti internetiniai šaltiniai

82. „Neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prekursorių) apyvarta ir priežiūra.“ *Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento 2016 metinis pranešimas*. https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/30826%20NTAKD%20metinis%20prane%C5%A1imas.pdf

83. „ES kovos su narkotikais strategija (2013–2020 m.).“ *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* C 402 (2012): 1-10. file:///C:/Users/namai/Desktop/Visi%20skyriai/I%20sk/1.1/2020%20m.).pdf

84. *Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija: mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016. http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/europos-kriminalistikos-bendros-erdvs-2020-vizijos-gyvendinimo-lietuvoje-mokslin-koncepcija/151/objekt%C5%B3+tyrimas

85. „Objektų laboratoriniai kriminalistiniai tyrimai ir ekspertizės.“ *Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras* (2010): 33-51. file:///C:/Users/namai/Downloads/2010_LPKTC_metodines_rekomendacijos%20(1).pdf

86. „Drug production, trafficking and distribution.“ *The SOCTA* (2017): 34-41. file:///C:/Users/namai/Downloads/report_socta2017_1.pdf

87. „Naujoje ataskaitoje aptariamas įvairialypis ES narkotikų rinkų poveikis visuomenei.” *Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas,* balandžio 7, 2016. https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/naujoje-ataskaitoje-aptariamas-ivairialypis-es-narkotiku-rinku-poveikis-visuomenei

88. „Dėl 2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategijos ir 2013–2016 m. kovos su narkotikais veiksmų plano įgyvendinimo pažangos.“ Komisijos ataskaita, Briuselis, lapkričio 27, 2015. https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/tarptautinis_b/2016/narkotiku-2015.pdf

89. „Policija sulaikė kokaino kiekį, kurio vertė 10 mln. Eurų.“ *Lietuvos rytas,* liepos 17, 2015. http://lietuvosdiena.lrytas.lt/kriminalai/policija-sulaike-kokaino-kieki-kurio-verte-10-mln-euru.htm

90. European Police Office. Europol rewiew. General report on Europol activities 2011. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. file:///C:/Users/namai/Downloads/europolreview2011.pdf

91. „Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (ENNSC): apžvalga.“ EUROPA. Žiūrėta 2017 kovo 25 d. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_lt

92. „Narkotikų problema Europoje: 2011 m. metinė ataskaita.“ *Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras* (2011): 27-41. http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/969/EMCDDA_AR2011_LT.pdf

93. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vum5gdvsH5YJ:www.policija.lt/index.php%3Fprint%3D1%26id%3D34007+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
94. „Laisvas asmenų judėjimas. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės – 2017.“ http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_2.1.3.pdf
95. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai Europos Sąjungos policijos ir muitinės bendradarbiavimo gerinimas I. Pranešimas apie pažangą, padarytą nuo amsterdamo sutarties įsigaliojimo II. Pasiūlymai dėl veiklos gerinimo.“ Briuselis, gegužės 18, 2004. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52004DC0376
96. Projekto „European Pact on Drug Trafficking“ baigiamoji konferencija.“ 2017 sausio 31d. http://www.ird.lt/blog/2017-01-31-projekto-european-pact-on-drug-trafficking-baigiamoji-konferencija/?ird_print
97. „Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų strateginis veiklos planas.“ (2014) www.policija.lt/get.php?f.21859
98. „Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje.“ *Žmogaus teisių stebėjimo institutas*, 2012. https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/ZTSI_Sulaikymas_Ir_Suemimas_2.pdf

Baudžiamosios bylos

99. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163/2013.“ INFOLEX. Žiūrėta nuo 2017 kovo 18 d. iki 2017 balandžio 1 d. http://www.infolex.lt/tp/578859?nr=1
100. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-352/2013.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/728723?nr=1
101. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-357/2013.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/728528?nr=1
102. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/801659?nr=1
103. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-173/2014. Teismų praktika. 2014, 42, p. 230-242.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/833221?nr=1
104. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K–281/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/828627?nr=1
105. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/802982?nr=1

106. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-696/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1210221?nr=1
107. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-386-746/2015. Teismų praktika. 2015, 44, p. 227-238.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1158016?nr=1
108. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-696/2016.“ LAT. http://www.infolex.lt/tp/1210226
109. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015.“ LAT. http://www.infolex.lt/tp/1006483
110. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-53-895/2016.“ LAT. http://www.infolex.lt/tp/1173567
111. „Kauno apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-158-634/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1156769
112. „Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-887-317-2013.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/777697?nr=2
113. „Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-317/2013.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1208140
114. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-286-696/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1208140
115. „Kauno apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-158-634/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1156769
116. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-29-350/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1081172
117. „Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-317/2013.” INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1208140
118. „Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. liepos 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-108-557/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1154378
119. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426-507/2016.“ INFOLEX. Žiūrėta 2017 balandžio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/1378830?nr=1
120. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-78-651/2014.“ INFOLEX. Žiūrėta 2017 balandžio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/865199

121. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-110-478/2015.“ INFOLEX. Žiūrėta 2017 balandžio 16 d., http://www.infolex.lt/tp/1081084
122. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d baudžiamoji byla Nr. 2K-419-677/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1391509
123. „Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2015 lapkričio 17 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-602-890/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1265188
124. „Klaipėdos apygardos teismo 2016 gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-361/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1258719
125. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 gruodžio 20 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452-788/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1395950
126. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-99-518/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1283200
127. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 gruodžio 6 d nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-448-303/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1386362
128. „Kauno apygardos teismo 2016 vasario 22 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-70-493/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1290995
129. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 lapkričio 22 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426-507/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1378830
130. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 gegužės 9 d nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-340-387/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1262950
131. „Šiaulių apygardos teismo 2015 gruodžio 22 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.1-119-316/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1271857
132. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 spalio 25 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-328-511/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1359659
133. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-235-177/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1220632
134. „Kauno apygardos teismo 2015 lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-213-245/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1225371
135. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-199-697/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1269448
136. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-147-307/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1161128
137. „Panevėžio apygardos teismo 2014 gegužės 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-366/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1161781

138. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-103-976/2016.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1241430
139. „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-197/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1147710
140. „Klaipėdos apygardos teismo 2014 liepos 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-108-557/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1154378
141. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 sausio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-15-197/2017.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1405955
142. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1006483
143. „Kauno apygardos teismo 2011 gruodžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-493/2011.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1409934
144. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.1A-45/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/829306
145. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218/2010.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/165737
146. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-212/2013.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/678036
147. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-148/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/800983
148. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 kovo 23 d nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-148/2010.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/154759
149. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2012.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/371485
150. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2011.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/199703
151. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–281/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/828627
152. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–554/2013.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/778331
153. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 liepos 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-173/2014.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/833221
154. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 kovo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111-396/2017.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1442422

155. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 kovo 13 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-19-165/2017.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1442441
156. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 sausio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-15-197/2017.“ INFOLEX. http://www.infolex.lt/tp/1405955

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Darbo tikslas buvo išnagrinėjus Lietuvos ir užsienio šalių mokslinę literatūrą, Lietuvos Respublikos teismų praktiką ir bendradarbiavimo su kitų valstybių teisėsauga patirtį, išanalizuoti ikiteisminio tyrimo, susijusio su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, metodikos ypatumus, problemas bei pasiūlyti tobulinimo kryptis. Kadangi nusikaltėliai naudoja naujausias technologijas ir tampa vis išradingesni, turi būti atnaujinama nusikaltimų, susijusių su narkotikais, tyrimo metodika, dalinamasi geroja patirtimi. Todėl darbe susipažindinama su atnaujinta moksline literatūra, metodais bei priemonėmis, aptariami baudžiamųjų bylų ir apklausos anketų gauti duomenys, remtasi autoriaus patirtimi.

Darbe pateikiamas nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, vertinimas padės suprasti jų daromą žalą įvairioms gyvenimo sritims. Atskleistos ir šių nusikaltimų pirminių ir tolimesnių procesinių veiksmų atlikimo, bendradarbiavimo tarp teisėsaugos pareigūnų organizacinės klaidos, pasiūlyti sprendimo būdai. Nustačius ir įvertinus minėtų nusikalstamų veikų probleminius aspektus, pateikiamas, autoriaus nuomone, tinkamiausias būdas tobulinti tyrimo procesą – nusikalstamos veikos sudėties požymius pagrįsti vengiant prielaidų.

Reikšminiai žodžiai: *narkotikai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos, kriminalistika, ikiteisminis tyrimas.*

ANNOTATION

The aim of the thesis was to examine Lithuanian and foreign scientific literature, case law of the Republic of Lithuania and cooperation with other countries law enforcement experience, to analyze the pre-trial investigation in relation to narcotic drugs and psychotropic substances, the methodology peculiarities, problems and propose directions for improvement. Since the criminals use the latest technologies and become more inventive, research methods and sharing the best practices between countries regarding crimes, related with drugs, has to be updated. Therefore, the work introduces updated scientific literature, techniques and tools discussed in criminal cases and the survey findings, based on the author's experience.

The work provides the assessment of the crimes, relating to narcotic drugs and psychotropic substances, which will help to comprehend the damage they cause to various areas of life. The thesis also reveals the mistakes made during these crimes primary and further procedural steps, cooperation between law enforcement officials organizational errors, as well as suggests the solutions. After an assessment of the above adduced problematic aspects, considering the author's opinion, the best way to improve the research process – the constituent elements of a criminal offense should be validated avoiding assumptions.

Key words*: drugs, narcotics and psychotropic substances, criminology, pre-trial investigation.*

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodika: praktika, problemos ir tobulinimo kryptys

Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimas – sudėtingas procesas, reikalaujantis iš teisėsaugos pareigūnų daug pastangų. Dėl didelio gaunamo pelno iš narkotikų verslo sunku pažaboti šių nusikaltimų plitimą, o jų ištyrimą apsunkina nusikaltėlių naudojamos naujos ryšių technologijos, nuolat keičiami narkotikų prekybos maršrutai, atsirandančios naujos narkotinės ir psichotropinės medžiagos, laisvas asmenų ir prekių judėjimas. Dėl šių priežasčių baigiamajame darbe atskleidžiama tokio pobūdžio nusikaltimų tyrimo metodika, pagrindžiant ją atnaujinta moksline literatūra, teismų praktika, pasidalinant gerąja patirtimi.

Baigiamajame darbe pirmiausia aprašoma ir analizuojama baudžiamoji teisinė ir kriminalistinė nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, charakteristika. Jų supratimas padeda tirti ir atskleisti tokio pobūdžio nusikaltimus.

Atkreipiamas dėmesys į kriminalinės žvalgybos tyrimo, pirminių ikiteisminio tyrimo ir tolimesnių procesinių veiksmų svarbą. Išsamus šių veiksmų išaiškininimas, autoriaus nuomone, padės išvengti tam tikrų klaidų tiriant tokio pobūdžio nusikalstamas veikas.

Pateikiami tinkamiausi bendradarbiavimo būdai tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Išanalizavus mokslinę medžiagą, gautus baudžiamųjų bylų ir anketų analizės rezultatus, apibrėžiami ir probleminiai aspektai bei pasiūlomi jų sprendimo būdai.

Remiantis naujausiomis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis ir kitų teismų nuosprendžiais darbe atskleidžiamas teismų vertinimas bylose dėl narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio, platinimo, tikslo nustatymo.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikais, tyrimo proceso.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Summary

The methodology of the investigation of crimes related to narcotic and psychotropic materials: practice, problems and ways of improvement

Investigation of crimes, related to narcotic drugs and psychotropic substances – a complex process that requires a lot of effort by law enforcement officials. Due to the high profits from the drug business it is difficult to curb the spread of these crimes and their investigation aggravates the use of new communications technologies, constantly changing drug trade routes, appearing new drugs and psychotropic substances, free movement of persons and goods. For these reasons, the thesis reveals the nature of criminal investigation methodology validating it by updated scientific literature, case law, sharing of best practices.

Thesis describes and analyzes the characteristic of legal and forensic criminal offenses related to narcotic drugs and psychotropic substances. Their understanding helps to investigate and disclosure this kind of crime.

Attention is drawn to the criminal intelligence investigation, the initial pre-trial investigation and the importance of further proceedings. Complete these actions clarification, in the author's opinion, will help to avoid mistakes while investigating this type of crime.

Paper presents the most suitable ways of cooperation both nationally and internationally. The analysis of scientific material, obtained in criminal cases and questionnaire results of the analysis are defined and problematic aspects and offered possible solutions.

According to the latest Lithuanian Supreme Court and other courts judgments, this paper reveals Court evaluation concerning narcotics or psychotropic substances amount, distribution and targeting.

The end of the thesis provides conclusions and proposals for offenses, related to drug research process.

PRIEDAI

1 priedas

ANONIMINĖ ANKETA TYRĖJAMS

Esu Mykolo Romerio universiteto magistrantas. Rašau magistrinį darbą tema „Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodika: praktika, problemos ir tobulinimo kryptys“. Maloniai prašau Jūsų atsakyti į anketoje pateiktus klausimus, pažymint vieną ar kelis iš atsakymo variantų. Iš anksto dėkoju.

1. **Jūsų amžius:**

- iki 30 metų;
- nuo 31 iki 40 metų;
- nuo 41 iki 50 metų;
- virš 51 metų.

2. Jūsų išsilavinimas:

- aukštesnysis
- aukštasis neuniversitetinis
- universitetinis teisinis
- universitetinis neteisinis

3. **Studijų kryptis, kurią baigėte:**

- teisės ir policijos veiklos programa;
- policijos veiklos programa;
- teisė;
- kita (įrašykite) _____

4. **Jūsų darbo stažas policijoje dirbant tyrėju :**

..... (įrašykite)

5. Jūsų darbo stažas tiriant ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis:

..... (įrašykite)

6. Kiek per metus Jums tenka tirti ikiteisminių tyrimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

- iki 10
- nuo 10 iki 20
- virš 20

7. Kaip jūs vertinate nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo lygį?

- aukštas
- vidutinis
- žemas

8. Jeigu ištyrimo lygis nepakankamas, kokios, Jūsų manymu, priežastys?

- nepakankama pareigūnų kvalifikacija ir profesionalumas;
- nepakankamas pareigūnų, atliekančių kriminalinę žvalgybą, profesionalumo lygis;
- tyrėjas neturi organizacinių sugebėjimų;
- per didelis darbo krūvis tyrėjams;
- netinkamas techninis aprūpinimas;
- tyrėjo nesidomėjimas galutiniais ikiteisminio tyrimo rezultatais;
- nėra pakankamo bendravimo ir bendradarbiavimo tarp prokuroro ir tyrėjo;
- kitos priežastys (įrašykite)_____

9. Dažniausiai ikiteisminis tyrimas pradedamas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis:

- pagal surinktą kriminalinės žvalgybos informaciją;
- sulaikius asmenį(-is), pas kurį(-iuos) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų;
- pagal anoniminius pranešimus;
- pagal asmenų pareiškimus;
- tiriant kitas nusikalstamas veikas aptinkamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos;
- kita (įrašykite)_____

10. Ar profesionaliai apžiūrimos įvykio vietos ir surenkama pirminė medžiaga pradedant ikiteisminį tyrimą?

- taip;
- ne, reikia vykti pakartotinai apžiūrėti įvykio vietas dėl likusių nesurastų nusikalstamos veikos daiktų ir kitų objektų;
- neprofesionaliai surašytas įvykio vietos apžiūros protokolas;
- kita

(įrašykite)_____

11. Kokius uždavinius turi spręsti ikiteisminio tyrimo pareigūnas įvykio vietos apžiūroje?

- pasiruošimo ir įvykio vietos apžiūros organizavimo;
- veiksmai, susieti su nusikalstamos veikos daiktų ir kitų objektų paieška, užfiksavimu ir paėmimu;
- įtariamojo persekiojimo „karštais pėdsakais“ organizavimas;
- įvykio vietos apžiūros protokolo surašymo;

- įvykio vietos apžiūros vaizdo fiksavimo;
- planų, schemų sudarymo;
- narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir kitų objektų įpakavimas;
- kitos užduotys (įrašykite) _____

12. Kokias užduotis turi spręsti specialistas įvykio vietos apžiūroje?

- konsultuoti ikiteisminio tyrimo pareigūną apie vienų ar kitų techninių kriminalistinių priemonių panaudojimą apžiūroje;
- nustatyti apžiūros pravedimo tvarką ir eiliškumą;
- surasti, įpakuoti narkotines ir psichotropines medžiagas ir kitus objektus;
- fotografuoti, daryti įvykio vietos vaizdo įrašus, schemas;
- kitos užduotys (įrašykite) _____

13. Jeigu Jūs manote, kad specialistai įvykių vietose dirba nepakankamai kokybiškai, tai gali būti dėl:

- nepakankamo teorinio specialistų paruošimo;
- netinkamo praktinio specialistų paruošimo;
- iniciatyvos nebuvimo;
- nepakankamo techninio aprūpinimo;
- netinkama specialisto orientacija įvykio vietos apžiūros taktikoje;
- specialisto apsiribojimo apžiūros metu tik ieškojimu vienos ar kelių rūšių pėdsakų;
- specialisto nesidomėjimo galutiniais apžiūros rezultatais;
- ikiteisminio tyrimo pareigūno, kaip operatyvinės grupės vadovo, netinkamo organizavimo;
- kitos priežastys (įrašykite): _____

14. Kaip geriau surašyti specialisto išvadą įvykio vietos apžiūroje?

- surašyti į įvykio vietos apžiūros protokolą;
- surašyti atskirą išvadą;
- surašyti po įvykio vietos apžiūros;
- kita (įrašykite)_____

15. Jei surinktoje pirminėje ikiteisminio tyrimo medžiagoje pasitaiko klaidų, tai kokių?

- įvykio vietos apžiūros protokole netinkamai aprašoma narkotinių ir psichotropinių medžiagų aptikimo vieta;
- ne visi surasti ir paimti nusikalstamos veikos daiktai ir kiti objektai įvykio vietoje;
- nenustatyti galimi įvykio liudytojai;
- kita (įrašykite)_____

16. Jei kviečiate specialistus, tai į kokius ikiteisminio tyrimo veiksmus:

- asmens apžiūrą;
- įvykio vietos apžiūrą;
- asmens kratas;
- patalpų kratas;
- apklausas;
- kita (įrašykite)_____

17. Ar naudojate narkotinių ir psichotropinių medžiagų nustatymo ekspres testus?

- ne, nes_____
- taip, nes_____
- kita (įrašykite)_____

18. Ar kviečiate į apklausas dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų specialistą-chemiką?

- taip, nes_____
- ne, nes_____

19. Ar imate nuoplovas nuo įtariamojo rankų siekiant nustatyti, ar yra narkotinių ar psichotropinių medžiagų likučių?

- taip, nes_____
- ne, nes_____

20. Kada išsiunčiate paimtas narkotines ir psichotropines medžiagas tyrimui?

- iškart po įvykio vietos apžiūros;
- iškart po atliktos kratos;
- po dienos;
- kita (nurodykite, po kiek laiko)_____

21. Ar reikia skirti kompleksines užduotis (cheminiam daktiloskopiniam tyrimui)?

- nereikia, nes _____
- reikia tuo atveju, kai įtariamieji neigia, kad aptiktas paketas(-ai) su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis priklauso jiems;
- reikia tuo atveju, kai neaiškus paimtų paketų su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis savininkas;
- kiti atvejai (įrašykite)_____

22. Per kiek laiko specialistai padaro narkotinių ir psichotropinių medžiagų tyrimus ir atsiunčia išvadas?

- per dvi savaites;
- per mėnesį;
- per du mėnesius;
- per tris mėnesius;
- kita (įrašykite).....

23. Ar suprantamai specialistai surašo atliktų tyrimų (cheminių, daktiloskopinių) išvadas?

- taip, suprantamai;
- ne, nes (įrašykite)_____

24. Ar atliekate asmens apžiūras?

- ne, nes_____
- taip, kai reikalinga rasti prie asmens kūno ar jame paslėptas ir laikomas narkotines ir psichotropines medžiagas;
- kita (įrašykite)_____

25. Ar dalyvavote kursuose, seminaruose dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo?

- kartą per metus
- 2-3 kartus per metus
- išvis nedalyvavau

26. Kiek laiko truko kursai, seminarai?

..... (įrašykite)

27. Ar kursai, seminarai buvo naudingi?

- taip, naudingi;
- nenaudingi, nes (įrašykite)_____
- nelabai naudingi, nes (įrašykite)_____

28. Seminarų, kursų, kuriuose dalyvavote, temos:

- ikiteisminio tyrimo pradėjimas;
- aptariami atliktų tyrimų trūkumai (remiantis teismine praktika);
- procesinių prievartos premonių taikymo klaidos;
- apklausų taktika, ypatumai;
- kita (įrašykite)_____

29. Kokių kursų, seminarų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, norėtumėte?

- įvykio vietos apžiūros;
- apklausos;
- specialių žinių panaudojimo;
- kita (įrašykite)_____

_____

30. Jūsų nuomonė apie įsibėgėjančią reformą, taikančią „universalaus policininko“ statusą (trūkumai ir privalumai):

_____

_____

2 priedas

ANONIMINĖ ANKETA PROKURORAMS

Esu Mykolo Romerio universiteto magistrantas. Rašau magistrinį darbą tema „Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodika: praktika, problemos ir tobulinimo kryptys“. Maloniai prašau Jūsų atsakyti į anketoje pateiktus klausimus, pažymint vieną ar kelis iš atsakymo variantų. Iš anksto dėkoju.

1. Jūsų amžius:

- iki 30 metų;
- nuo 31 iki 40 metų;
- nuo 41 iki 50 metų;
- virš 51 metų.

2. Jūsų darbo stažas tiriant ir kontroliuojant ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

..... (įrašykite)

3. Kiek per metus Jums tenka atlikti (kontroliuoti) ikiteisminių tyrimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

- iki 10;
- nuo 10 iki 20;
- virš 20.

4. Kaip jūs vertinate nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ištyrimo lygį:

- aukštas
- vidutinis
- žemas

5. Jeigu ištyrimo lygis nepakankamas, kokios, Jūsų manymu, priežastys?

- nepakankamas ikiteisminio tyrimo pareigūnų profesionalumo lygis;
- nepakankamas pareigūnų, atliekančių kriminalinę žvalgybą, profesionalumo lygis;
- tyrėjas neturi organizacinių sugebėjimų;
- per didelis darbo krūvis tyrėjams;
- tyrėjo nesidomėjimas galutiniais ikiteisminio tyrimo rezultatais;
- nėra pakankamo bendravimo ir bendradarbiavimo tarp prokuroro ir tyrėjo;
- kitos priežastys (įrašykite)_____

6. Dažniausiai ikiteisminis tyrimas pradedamas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis:

- pagal surinktą kriminalinės žvalgybos informaciją;
- sulaikius asmenį (-is), pas kurį (-iuos) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų;
- pagal anoniminius pranešimus;
- pagal asmenų pareiškimus;
- ikiteisminis tyrimas pradedamas tiriant kitą nusikalstamą veiką ir aptikus narkotinių ar psichotropinių medžiagų;
- kiti atvejai (įrašykite)_____

7. Ar reikia, Jūsų nuomone, prokurorui vykti į įvykio vietos apžiūrą dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis?

- ne;
- taip, reikia vykti aptikus narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorijas;
- taip, reikia sulaikius asmenis, kurių krepšiuose, lagaminuose randamas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų;
- taip, reikia sulaikius įtariamojo automobilį (su įrengtomis slėptuvėmis), kuriame rastas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų;
- taip, reikia atliekant didelės apimties ikiteisminius tyrimus, kai aptinkamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos pas asmenis, priklausančius nusikalstamam susivienijimui;
- kiti atvejai (įrašykite) _____

8. Kaip Jūs vertinate įvykio vietų apžiūrų lygį?

- aukštas
- vidutinis
- žemas

9. Jeigu manote, kad įvykio vietų apžiūrų lygis yra nepakankamai aukštas, tai pagrindinės priežastys, lemiančios tokį jų vertinimą, yra:

- nepakankamas teorinis ikiteisminio tyrimo pareigūnų paruošimas;
- nepakankamas praktinis ikiteisminio tyrimo pareigūnų paruošimas;
- nepakankamas specialistų pasiruošimas;
- įvykio vietos apžiūros atliekamos nedalyvaujant specialistams;
- įvykio vietos apsaugos neužtikrinimas;
- nepakankamas techninis kriminalistinis aprūpinimas;

- netinkamas paimtų narkotinių ir psichotropinių medžiagų supakavimas;
- įvykio vietos apžiūros protokole neprofesionaliai aprašoma narkotinių ir psichotropinių medžiagų aptikimo vieta;
- nepakankamas operatyvinėje grupėje esančių pareigūnų bendradarbiavimas įvykio vietoje;
- kitos priežastys (įrašykite) _____

10. Ar, Jūsų nuomone, reikia skirti kompleksines užduotis (cheminiam daktiloskopiniam tyrimui)?

- ne, nes _____
- taip, reikia tuo atveju, kai įtariamieji neigia, kad aptiktas paketas(-ai) su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis priklauso jiems;
- taip, reikia tuo atveju, kai neaiškus paimtų paketų su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis savininkas;
- kiti atvejai (įrašykite)_____

11. Ar buvote su kokiomis problemomis susidūrę paskyrus kompleksinį tyrimą? (įrašykite)

_____

12. Tyrėjų daromos klaidos sulaikant įtariamuosius:

- nepakankamai išanalizuojama įtariamojo asmenybė;
- skubama sulaikyti įtariamąjį;
- delsiama sulaikyti įtariamąjį;
- kita (įrašykite)_____

13. Ar tyrėjai profesionaliai atlieka kratas ?

- taip;
- ne, nes kratų metu nepakankamai gerai apieško patalpas, dėl to neranda narkotinių ir psichotropinių medžiagų;
- ne, nes kratų metu netinkamai supakuoja paimtas narkotines ir psichotropines medžiagas;
- ne, nes kratos protokole netinkamai aprašyta narkotinių ir psichotropinių medžiagų aptikimo vieta;
- kita (įrašykite)_____

14. Ar reikia tyrėjui atlikti asmens apžiūras?

- ne, nes _____
- taip, kai reikalinga rasti prie asmens kūno ar jame paslėptas ir laikomas narkotines ir psichotropines medžiagas;
- kita (įrašykite)_____

15. Ar reikia tyrėjui paimti įtariamojo asmens šlapimo mėginius?

- ne, nes_____
- taip, kad būtų paneigta ar patvirtinta įtariamojo versija dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo;
- taip, kad nustatytų, kokias narkotines ir psichotropines medžiagas įtariamasis vartoja;
- kita (įrašykite)_____

16. Ar tyrėjai profesionaliai atlieka pirmines įtariamųjų apklausas?

- taip, profesionaliai apklausia;
- ne, reikia pakartotinai apklausti įtariamuosius.

17. Įtariamuosius pakartotinai apklausti reikia, kai tyrėjai:

- neišanalizuoja įtariamojo asmenybės charakterio savybių;
- neišanalizuoja socialinės padėties;
- neišanalizuoja įtariamojo kriminalinės praeities, jo statuso nusikalstamame pasaulyje;
- nesupranta nusikalstamo pasaulio atstovų žargono;
- tyrėjo patirties ir darbo įgūdžių stoka;
- neatsižvelgia į įtariamojo amžių;
- kita (įrašykite) _____

18. Kaip bendradarbiaujate su tyrėjais tiriant ir kontroliuojant ikiteisminius tyrimus, susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis:

- su tyrėju bendradarbiaujame tiek elektroniniu paštu, tiek asmeniškai susitikdami, bendrai planuodami tyrimo veiksmus;
- su tyrėjais nuolat keičiamės visa ikiteisminio tyrimo informacija;
- su tyrėjais pasitelkiame ir kitų tarnybų pareigūnus;
- su tyrėju bendraujame tik raštu;
- kita (įrašykite)_____

19. Jūsų nuomonė apie įsibėgėjančią reformą, taikančią „universalaus policininko“ statusą (trūkumai ir privalumai):

_____

_____

_____

3 priedas

ANONIMINĖ ANKETA TEISĖJAMS

Esu Mykolo Romerio universiteto magistrantas. Rašau magistrinį darbą tema „Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodika: praktika, problemos ir tobulinimo kryptys“. Maloniai prašau Jūsų atsakyti į anketoje pateiktus klausimus, pažymint vieną ar kelis iš atsakymo variantų. Iš anksto dėkoju.

1. Jūsų amžius:

- iki 30 metų
- nuo 31 iki 40 metų
- nuo 41 iki 50 metų
- virš 51 metų

2. Jūsų darbo stažas dirbant teisėju:

.....(įrašykite)

3. Kiek per metus Jums tenka išnagrinėti ir priimti nutartis baudžiamosiose bylose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

- iki 10
- nuo 10 iki 20
- virš 20
- kita (įrašykite).....

4. Dažniausiai ikiteisminis tyrimas pradedamas dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis:

- pagal surinktą kriminalinės žvalgybos informaciją;
- sulaikius asmenį (-is), pas kurį (-iuos) rasta narkotinių ar psichotropinių medžiagų;
- pagal anoniminius pranešimus;
- pagal asmenų pareiškimus;
- ikiteisminis tyrimas pradedamas tiriant kitą nusikalstamą veiką ir aptikus narkotinių ir psichotropinių medžiagų;
- kiti atvejai (įrašykite)_____

5. Kaip Jūs vertinate nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ištyrimo lygį:

- aukštas
- vidutinis
- žemas

6. Jeigu ištyrimo lygis nepakankamas, kokios, Jūsų manymu, priežastys?

- nepakankamas ikiteisminio tyrimo pareigūnų profesionalumo lygis;
- nepakankamas pareigūnų, atliekančių kriminalinę žvalgybą, profesionalumo lygis;
- per didelis darbo krūvis tyrėjams;
- tyrėjo nesidomėjimas galutiniais ikiteisminio tyrimo rezultatais;
- kitos priežastys (įrašykite)_____

7. Kaip Jūs vertinate įvykio vietų apžiūrų lygį pagal baudžiamosiose bylose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, esančius protokolus:

- aukštas
- vidutinis
- žemas

8. Jeigu manote, kad įvykio vietų apžiūrų lygis yra nepakankamai aukštas, tai pagrindinės priežastys, lemiančios tokį jų vertinimą, yra:

- nepakankamas teorinis ikiteisminio tyrimo pareigūnų paruošimas;
- nepakankamas praktinis ikiteisminio tyrimo pareigūnų paruošimas;
- nepakankamas specialistų-kriminalistų pasiruošimas;
- įvykio vietos apžiūros atliekamos nedalyvaujant specialistams;
- įvykio vietos apsaugos neužtikrinimas;
- nepakankamas techninis kriminalistinis aprūpinimas;
- netinkamas paimtų narkotinių ir psichotropinių medžiagų supakavimas;
- įvykio vietos apžiūros protokole neprofesionaliai aprašoma narkotinių ir psichotropinių medžiagų aptikimo vieta;
- nepakankamas operatyvinėje grupėje esančių pareigūnų bendradarbiavimas įvykio vietoje;
- kitos priežastys (įrašykite) _____

9. Kokios klaidos daromos surašant įvykio vietos apžiūros protokolus?

- nėra schemų įvykio vietos apžiūros protokoluose;
- nėra vaizdo įrašų prie įvykio vietos apžiūros protokolo;
- nekokybiškos nuotraukos įvykio vietos apžiūros protokole;
- netiksliai aprašyta, kur buvo rastos narkotinės ir psichotropinės medžiagos;
- įvykio vietos apžiūros protokoluose aprašomi objektai, nesusiję su įvykio vieta;
- kita (įrašykite)_____

10. Kaip geriau būtų surašyta specialisto išvada atliekant įvykio vietos apžiūrą?

- surašyta įvykio vietos apžiūros protokole;

- surašyta atskiru dokumentu - specialisto išvada;
- kita (įrašykite) _____

11. Ar reikia, Jūsų nuomone, prokurorui vykti į įvykio vietos apžiūrą dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis?

- ne;
- taip, reikia vykti aptikus narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorijas;
- taip, reikia sulaikius asmenis, kurių krepšiuose, lagaminuose randamas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų;
- taip, reikia sulaikius įtariamojo automobilį (su įrengtomis slėptuvėmis), kuriame rastas labai didelis kiekis narkotinių ir psichotropinių medžiagų;
- taip, reikia atliekant didelės apimties ikiteisminius tyrimus, kai aptinkamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos pas asmenis, priklausančius nusikalstamam susivienijimui;
- kiti atvejai (įrašykite) _____

12. Kokios procesinės klaidos daromos ikiteisminio tyrimo medžiagose, susijusiose su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

- neprofesionaliai apklausiami proceso dalyviai;
- neprofesionaliai atliekama akistata ir surašomas protokolas;
- neprofesionaliai atlieka parodymus atpažinti ir surašo protokolą;
- neprofesionaliai atlieka parodymų patikrinimą vietoje ir surašo protokolą;
- netinkamas nusikalstamos veikos kvalifikavimas;
- kita (įrašykite)_____

13. Kokios tyrėjų klaidos daromos atliekant kratas ir surašant kratų protokolus?

- nėra vaizdo įrašų prie kratos protokolo;
- nekokybiškos nuotraukos kratos protokole;
- netiksliai aprašyta, kur buvo rastos narkotinės ir psichotropinės medžiagos;
- kratų metu netinkamai supakuojamos paimtos narkotinės ir psichotropinės medžiagas ir kiti ikiteisminiam tyrimui reikšmingi daiktai;
- kita (įrašykite)_____

14. Kokios tyrėjų klaidos, Jūsų nuomone, daromos atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus?

- tyrėjai per ilgai užtęsia nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus ir laiku nesulaiko įtariamųjų;
- tyrėjai, atlikdami nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, peržengia provokacijos ribas;

- kita (įrašykite)_____

15. Ar suprantamos specialistų surašytos atliktų tyrimų (cheminių, daktiloskopinių) išvados?

- taip, suprantamos;
- ne, nes (įrašykite)_____

16. Ar paimtų įtariamojo asmens šlapimo mėginių atlikto tyrimo išvada yra naudinga įrodinėjant nusikalstamas veikas, susijusias narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

- ne, nes_____
- taip, nes paneigia arba patvirtina įtariamojo versiją dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo;
- taip, nes tokiu būdu nustatoma, kokias narkotines ir psichotropines medžiagas įtariamasis vartojo;
- kita (įrašykite)_____

17. Jūsų nuomonė apie įsibėgėjančią reformą, taikančią „universalaus policininko“ statusą (trūkumai ir privalumai):

_____

_____

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2017-05-02
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros, Teisės ir policijos veiklos programos studentas Rimgaudas Žukauskas, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tyrimo metodika: praktika, problemos ir tobulinimo kryptys“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Rimgaudas Žukauskas
(parašas) *(vardas, pavardė)*